

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE
KADINLARIN
EKONOMİK GÜÇLENMELERİNE YÖNELİK
YOL HARİTASI

B A K GAP BÖLGE KURULUŞU BAŞKANLIĞI D.Ş. MERKEZİ	
YER NO	
DEMİRBAŞ NO	

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NDE KADINLARIN EKONOMİK GÜÇLENMELERİNE YÖNELİK YOL HARİTASI

Editör: Yıldız Ecevit

GAP BÖLGE KURULUŞU BAŞKANLIĞI D.Ş. MERKEZİ	
YER NO	16-B
DEMİRBAŞ NO	3098

Kasım 2006, Ankara

- “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kadınların Ekonomik Güçlenmelerine Yönelik Yol Haritası” basım ve yayın hakkı T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’ (UNDP) na aittir.
- Bu kitabın hiçbir bölümü, yazılı izin alınmaksızın hiçbir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
- Kitaptan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
- Kitaptaki yazılarda yer alan görüşler yazarlarına aittir.
- Bu kitap, GAP İdaresi ve UNDP işbirliği ile yürütülen Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması-Aşama 2” Programı kapsamında yürütülen “Kadının Sosyo-Ekonomik Güçlendirilmesi” bileşeni kapsamında İsviçre Hükümeti’nin finansal desteği ile basılmıştır.

SUNUŞ

Elinizdeki kitap, GAP İdaresi'nin Güneydoğu Anadolu'da kadınların güçlenmesine yönelik çalışmalarının ilki değil, kanımca sonuncusu da olmayacak. Kurulduğundan bu yana GAP İdaresi, bölgenin kalkınması için yaptığı çalışmalara, kadınları 'kalkınmanın öznelere' yapacak çabaları giderek artan bir biçimde dahil ediyor. Dünyada özgün bir örnek olarak sunulan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri uygulaması, kadınlar için ayrılan kaynakların verimli kullanıldığında ne tür olumlu sonuçlar yaratabileceğinin bir örneği. Bölge kadınları da, önce birey olarak kendilerinin, sonra ailelerinin refahı için kalkınmada oynayacakları rol konusunda her gün daha bilinçleniyorlar. Sivil toplum kuruluşları içinde örgütlenerek, deneyimlerini birbirlerine aktararak ve yaptıkları kolektif çalışmaların kendi hayatları üzerindeki olumlu katkılarını fark ederek güçleniyorlar.

Çoğu zaman kadınlar, kendileri hakkında konuşulan ve karar alınanlardır. Bu nedenle bu kitabı değerli kılan, onların sözlerine yer vermesi ve bir kadın bakış açısına sahip olmasıdır. Mardin'de 29 ve 30 Eylül 2005 tarihlerinde yapılan toplantıya bölgeden çok sayıda kadın katıldı. Sadece başarılı örnekleri dinlemekle kalmadılar, çalışma gruplarında da yer aldılar. Bu gruplarda kendi sorunlarını kendileri dile getirdiler, çözümleri yine kendileri önerdiler. Bu nedenle kitabın II. Bölümünde bulunan, çalışma grupları raporları, bu kitaba ayrı bir önem kazandırıyor. Ayrıca V. Bölümde yer alan eylem planı hazırlanırken, çalışma grupları raporları da esas alındığı için, görüşlerinin eylem planına kadar taşındığını söyleyebiliriz.

Bu kitap, başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kadınlar ve bölgede kadınlar için çalışanlar olmak üzere pek çok kişinin emeği ile ortaya çıktı. Hem bölgede hem Ankara'da Devlet kurumlarının temsilcileri, GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çalışanları, sivil toplumun gönüllüleri, üniversitelerin akademisyenleri ve öğrencileri bu süreçte bilgilerini, birikimlerini, deneyimlerini kitaba aktardılar. Elinizdeki kitap böyle bir katılımcı, kolektif ve gönüllü çabanın ürünüdür.

Yıldız Ecevit

ODTÜ Sosyoloji Bölümü

15 Ağustos 2006

ÖNSÖZ

GAP İdaresi tarafından 1997 yılından itibaren yürütülen "Sürdürülebilir Kalkınma Programı"nın devamı olan "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması - Aşama 2" programı, 20 Aralık 2004 tarihinde GAP İdaresi, T.C. Dışişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Programın ikinci aşaması, GAP Bölgesi'nde dezavantajlı grupların (kadın, gençler, ve sokakta çalışan çocuklar) sosyal gelişimini sağlamayı ve istihdama katılımlarını artırmayı ve bölgesel kalkınma projelerinin planlama, yönetim ve uygulaması için kapasite geliştirmeyi kapsamaktadır. Program GAP Bölgesini kapsayan dokuz ilde uygulanmakta olup, mali desteği, İsviçre Hükümeti tarafından sağlanmaktadır. Bu program kapsamında uygulamaya konulan alt projelerden biri de GAP Bölgesinde yaşayan kadınların sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesidir.

Bu kitap, Bölge kadınlarının sosyal ve ekonomik yönden güçlendirilmesi amacıyla, kadınların üretebilecekleri ve pazarlama potansiyeli olan ürünlerin pazar bağlantılarının sağlanması, ürünlerinin satılabilmesi için altyapı kurulması ve kadınlar için pazarlama-tasarım eğitimlerinden oluşan, "GAP Bölgesi'nde Entegre Bölgesel Kalkınmanın Güçlendirilmesi ve Sosyo-Ekonomik Farklılıkların Azaltılması - Aşama 2" programı kapsamında yapılan birbirlerini tamamlayıcı iki toplantının sonuçlarına dayanmaktadır.

Kadınların ekonomik kalkınması konusunda kavram ve yaklaşımların tartışılmasını, ekonomik kalkınmada GAP Bölgesi'nde yaşayan kadınların rolünün belirlenmesini, üretim-pazarlama süreçlerinin irdelenmesini ve bu süreçte karşılaşılan engeller için çözüm üretilmesini, kadınların ekonomik hayata katılımlarının güçlendirilmesi ve girişimciliğin geliştirilmesi için önerilerin geliştirilmesini hedefleyen ve Mardin'de 29- 30 Eylül 2005 tarihinde gerçekleştirilen, birinci toplantının değerlendirme ve önerileri bu kitabın ilk dört bölümünde sunulmaktadır.

Bu değerlendirme ve öneriler, 3 Mart 2006 tarihinde GAP Bölgesinde kadınların ekonomik hayata katılımlarının güçlendirilmesine yönelik bir eylem planı hazırlanması amacıyla Ankara'da kamu, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum ve akademisyenlerin katıldığı ikinci bir toplantıda katılımcıların bilgisine sunulmuştur. Katılımcılar Mardin'de yapılan toplantı hakkında bilgilendirildikten sonra yine gruplar halinde çalışarak somut bir eylem planı oluşturmaya yönelik tartışma ve değerlendirmeler yapmışlardır.

Kitabın beşinci bölümünde bu eylem planı yer almaktadır.

Bu kitap, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadınların ekonomik güçlenmelerine yönelik çok değişik kesimlerden kişilerin, bu amaca yönelik olarak aktardıkları deneyimleri, saptadıkları sorunları, sundukları çözümleri ve bunların hayata geçirebilmesi için önerdikleri eylem planını içeren ayrıntılı bir yol haritasıdır. Sunulan yol haritasının GAP Bölgesindeki kadınlarımıza ve Bölgede kadınların ekonomik kalkınması için çalışan kuruluşlara ışık tutacağını umut ederiz.

Kitabın hazırlanmasında ve yayınlanmasında editörlük sorumluluğunu üstlenen Prof. Dr. Yıldız Ecevit'e (ODTÜ, Sosyoloji Bölümü), ilgili bölümlerin hazırlanmasında yaptıkları özverili katkılardan dolayı Nazik Işık'a (Emekli, DPT Uzmanı), Aygül Fazlıoğlu'na (GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörü), Gözde Avcı'ya (GAP-UNDP Proje Yöneticisi), Berna Beyazıt'a (UNDP, Program Sorumlusu), Selin Dündar'a (GAP İdaresi, Eğitim Hizmetleri Koordinatörlüğü), Dilek Karabiber'e (GAP İdaresi, Eğitim Hizmetleri Koordinatörlüğü), Aslı Çoban'a (ODTÜ Kadın Çalışmaları ABD Araştırma Görevlisi) ve H.Serap Özen'e (GAP-UNDP Kadın Bileşeni İletişim Uzmanı) teşekkür ederiz.

Mahmood AYUB

Birleşmiş Milletler Kalkınma
Programı Türkiye Temsilcisi

Muammer Yaşar ÖZGÜL

GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Başkanı

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I AÇILIŞ KONUŞMALARI	1
NİMET ÇUBUKÇU- KADIN VE AİLEDEN SORUMLU DEVLET BAKANI	3
TEMEL KOÇAKLAR -MARDİN VALİSİ	7
JAKOB SIMONSEN – UNDP TÜRKİYE TEMSİLCİSİ	9
WALTER GYGER -İSVİÇRE BÜYÜKELÇİSİ	11
MUAMMER YAŞAR ÖZGÜL - GAP İDARESİ BAŞKANI	13
BÖLÜM II ÖRNEK UYGULAMALAR	15
II.1 BÖLGESEL VE ULUSAL UYGULAMALAR	17
II.1.1. KADIN İSTİHDAMI VE GİRİŞİMCİLİĞİ İÇİN GAP BÖLGESİNDE BİR MODEL: ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ	19
1.1.1.Türkiye’de Kadın	19
1.1.2. GAP Bölgesi’nde Kadın	20
1.1.3. ÇATOM’ların Gelişimi	21
1.1.4. Amaç	21
1.1.5. Örgütlenme, Yönetim ve Yaklaşım	21
1.1.6. İzleme ve Değerlendirme	22
1.1.7. ÇATOM Programları	22
1.1.8. ÇATOM’ların Gelir ve İstihdama Katkısı	23
1.1.9. Bazı Temel Kazanımlar ve Gelecek	24
1.1.10. Mardin Ömerli ÇATOM’dan Bir Katılımcının Öyküsü	24
II.1.2. BEYPAZARI UYGULAMALARI	26
1.2.1 Kök Boya Atölyesi	26
1.2.2. Kilim ve Battaniye Dokuma Atölyeleri	26
1.2.3. Gümüş İşleme (Telkari) ve Bakır İşleme Atölyeleri	27
1.2.4. Bürgü, Şal ve Kumaş (Göynek) Dokuma Atölyeleri	27
1.2.5. İhlamur Baskı	27
1.2.6. Sof Kumaş	27
1.2.7. Havuç Yıkama Atölyeleri	28
1.2.8. Üzüm Sıkma Ve Salça Yapım Atölyeleri	28
II.1.3. DENİZLİ HANİMELLER EV ÜRÜNLERİ TÜKETİM KOOPERATİFİ	29
1.3.1. Projenin Amacı	29
1.3.2. Projenin Gelişim Öyküsü ve Faaliyetler	30
1.3.3.Kooperatifin Çalışma Sistemi	31
1.3.4. Sonuç	31
II.1.4. EV PANSİYONCULUĞU: AGRO TURİZM	32
1.4.1. Projenin Gelişimi	32
1.4.2. Karşılaşılan Zorluklar	32
II.1.5. KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI(KEDV)	34
1.5.1. KEDV’in Kadın Ve Yoksulluk Meselesine Bakış Açısı	34
1.5.2. Ekonomik Güçlendirme Yaklaşımı	34
1.5.3. KEDV Programları	34
1.5.4. Yoksul Kadınlar Ekonominin Neresinde?	35

1.5.5. Türkiye'de Küçük Kredi Kaynakları	35
1.5.6. Mikro Finans Nedir?	35
1.5.7. KEDV ve Mikro Finans Hizmetleri	36
1.5.8. Sorunlar/Öneriler/Fırsatlar	37
II. 2. ULUSLARARASI UYGULAMALAR	39
II.2.1. SEWA TİCARET FAALİYETLERİ MERKEZİ	41
2.1.1. Kadınların Geleneksel Beceriler Yoluyla Güçlendirilmesi	41
2.1.2. Yoksul Üreticilerin Karşılaştıkları Ana Engeller	41
2.1.3. Güçlü Yönler ve Olanaklar	42
2.1.4. Entegre Operasyon Yapısı	42
2.1.5. Rekabetçi Bir İşletme Olma Yolunda Yapılanlar: Kolaylaştırıcılıktan Entegre Operasyonlara	42
2.1.6. STFC Tarafından Sağlanan Hizmetler	43
II. 2.2. ALTER ECO ADİL TİCARET	45
2.2.1. Alter Eco Adil Ticaret Nedir?	45
2.2.2. Tarihçe	45
2.2.3. Adil Ticarete Taraflar	46
2.2.4. Uluslararası Boyut	46
2.2.5. 1998'den beri Alter Eco, Adil Ticaret Uzmanlığı	46
2.2.6. Alter Eco Adil Ticaret Garantisi	47
II. 2.3. GRAMEEN BANK, BANGLADEŞ: DÜNYANIN EN BÜYÜK VE ÖNCÜ MİKROKREDİ ÖRGÜTÜ	48
2.3.1. Amaçlar	48
2.3.2. Türk Grameen Mikrokredi Projesi, Diyarbakır	48
2.3.3. Sosyal Kalkınma Kararları	49
BÖLÜM III. ÇALIŞMA GRUPLARI	51
III. 1. KADINLARIN GELİR GETİRİCİ FAALİYETLERE KATILIMI ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU	53
1.1. Amaç	55
1.2. Kadın Emeginin Gelir Getirici Faaliyetlerde Değerlendirilmesi Önündeki Engel ve Sınırlılıklar Nelerdir?	55
1.2.1. Kadın Emeginin Sunumu İle İlişkili Engel ve Sınırlılıklar	55
1.2.2. Kadın Emegine Yönelik Taleple İlişkili Engel ve Sınırlılıklar	56
1.3. Neler Yapılmalı?	57
1.3.1. Devlet ve Devlet Kuruluşlarına Yönelik Öneriler	57
1.3.2. Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Öneriler	58
III.2. ÜRETİM VE PAZARLAMA SÜRECİ ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU	59
2.1. Çalışmanın Amacı	61
2.2. Üretim Sorunları ve Çözüm Önerileri	61
2.2.1. Ne üretiyoruz? Nasıl üretiyoruz?	61
2.2.2. Üretimi geliştirmek için ne(ler) yapabiliriz?	62
2.3. Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri	63
2.3.1. Kadın girişimcilerin mevcut pazarlama yol ve yöntemleri konusunda sorunları:	63
2.3.2. Pazarlama imkânlarını artırmak için yapılması gerekenler nelerdir?	64
2.4. Genel Öneriler	67
III. 3. FİNANSMAN KAYNAKLARI ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU	69
3.1. Giriş	71

3.2. Mikrokredi	.71
3.3. Sosyal Yardım Destek Fonu	.71
3.4. Bankalar	.71
3.5. Zayıf Yanlarımız Neler?	.72
3.6. Nasıl Bir Finansman Sistemi Oluşturmalıyız?	.72
III. 4. KADININ SOSYO-EKONOMİK DURUMUNUN GÜÇLENDİRİLMESİNDE YEREL AKTÖRLERİN ROLÜ ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU	.75
4.1. Yerel Aktör Kimdir?	.77
4.2. Yerel Aktörlerin Rolü Genel Olarak Ne Olmalıdır?	.77
4.3. Bir Yerel Aktör Olarak Bireyin Rolü Ne Olmalıdır?	.77
4.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü Ne Olmalıdır?	.78
4.5. Özel Sektör Firmalarının Rolü Ne Olmalıdır?	.78
4.6. Kamu Yönetiminin ve Kamu Kuruluşlarının Rolü Ne Olmalıdır?	.79
4.7. Başarılı Yerel Projelerin Sorunları	.79
4.8. Kadın Girişimcilerin İhtiyaç Duydukları Destekler	.80
4.9. Sonuç	.81
BÖLÜM IV. GAP BÖLGESİNDE KADINLARIN EKONOMİK KALKINMASINA YÖNELİK STRATEJİLER TOPLANTISI GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	.83
IV.1. Giriş	.85
IV.2. Neden Kadın Girişimciliği?	.85
IV.3. Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kadın Girişimciliğine Yaklaşım	.86
IV.4. Kadın Girişimciliğine Yönelik Genel Değerlendirme	.87
IV.5. Sonuç	.90
BÖLÜM V. EYLEM PLANI: HEDEF, POLİTİKA VE ÖNERİLER	.93
V.1. Sunuş	.95
V.2. Hedef, Politika ve Öneriler	.96

I. BÖLÜM AÇILIŞ KONUŞMALARI

Nimet ÇUBUKÇU

Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı

Saygıdeğer Vali,

Saygıdeğer Konuklar,

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı'nın işbirliği ile düzenlenen "Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler" konulu çalışma toplantısında sizlerle birlikte olmaktan duyduğum mutluluğu ifade ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Yurtdışında ve ülkemizde kadın girişimciliği konusunda çalışma yapan kurum ve kişilerin bir araya geldiği, kadın girişimciliğinin sorun alanları ve çözüm yollarının ele alınacağı ve başarılı örneklerin sergileneceği bu toplantının bundan sonraki çalışmalara önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum. Bu nedenle tüm katılımcılara başarılar dilerim.

Demokrasinin vazgeçilmez koşullarından birisinin kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması olduğuna hepimiz gönülden inanıyoruz. Bir toplumda gerçek demokrasiden söz edebilmek için kadın ve erkekler eşit imkân ve fırsatların sunulması gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal istikrarın da, kadınlara eşit ekonomik fırsatların sunulmasıyla gerçekleşeceği, böylece refahın artacağı ve yaygınlaşacağı, bölgesel gelişmişlik farkının azalacağı ve sosyal kalkınmanın da gerçekleşeceğini belirtmek gerekir.

Bu bağlamda GAP Bölgesinde kadınların ekonomik hayata katılımlarının ve bölge kalkınmasının güçlendirilmesine yönelik stratejilerin oluşturulmasını ve bir yol haritasının sunulmasını

amaçlayan bu toplantının önemini bir kez daha belirtmek isterim.

Saygıdeğer konuklar,

Kadınların ekonomik hayata katılımlarının güçlendirilmesi bağlamında ve bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun haline gelen işsizliğe çare olarak kabul gören girişimcilik, desteklenmesi ve teşvik edilmesi gereken bir alandır.

Özellikle geleneksel toplumlarda kadın ve erkeğin farklı sosyalleşme süreçlerinin, girişimcilik alanında da farklı girişimcilik modellerinin ortaya çıkmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim yapılan araştırmalar, kadın ve erkek girişimciler arasında ortak yönler bulunmasına karşın, bazı farklılıkların olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bunun en bariz göstergesi, iş kurma aşamasında kadın girişimcilere en önemli desteğin erkeklerle benzer şekilde yakın çevrelerinden gelmesidir. Ancak erkeklerin kadınlardan farklı olarak daha çok kredi kullandıkları görülmektedir. Kadınlara, kredi kullanmak için izlenmesi gereken bürokratik süreçlerin karmaşıklığı ve teminat bulmama gibi sorunlar nedeniyle, iş kurma sürecinde krediden çok, yakın çevre ve kendi birikimlerini kullanmayı tercih etmeleri yaygın bir durumdur.

Kadın ve erkekler arasındaki bir başka farklılık da kadın girişimcilerin, erkeklerle göre daha ileri yaşlarda girişimci olmalarıdır. Özellikle çocuklarını belirli bir yaşa getirdikten sonra iş yaşamına girmeye karar verdikleri sık rastlanılan bir durumdur.

Değerli katılımcılar,

Gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi, kadın girişimciliğinin temel olarak dayandığı mikro işletmeler ve KOBİ'lerin, Türkiye ekonomisinde de istihdama katkı sağlama ve yoksullukla mücadele gibi önemli roller üstlendikleri bilinen bir gerçektir. Fakat OECD tarafından yapılan araştırmalar, Türkiye'de kadın girişimciliğinin OECD ülkeleri arasında en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de kadın girişimcilerin profili, kadınlara ait işletmelerin özellikleri, kadın girişimciliğinin bölgesel ve sektörel dağılımı halen olumlu bir tablo sergilememektedir. Hepsinden önemlisi kadın girişimciliğinin düşük oranlarda kalmasının temelinde kültürel faktörler, eğitim, finansman, pazarlama gibi engeller yatmaktadır. İnanıyorum ki; iki günlük çalışma süresince bu konular çok ayrıntılı ve deneyimlerimizi de içerecek şekilde ele alınacaktır.

Ülkemizde 'kendi işyerini kurma /işveren olma' durumu açısından bakıldığında işverenlerin yaklaşık %13'ünün kadın olduğu görülmektedir. Kendi hesabına çalışan kadınların % 66'sının "işyeri büyüklüğü" bir kişiden oluşmaktadır. Kadınların mikro işletmelere yoğunlaşmalarındaki temel nedenler arasında bu işletmelerin çok az sermaye gerektirmesi, ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmesi, talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmesi gibi nedenler yer almaktadır.

Mikro işletme olarak tanımlayabileceğimiz, son zamanlarda dünyada ve ülkemizde giderek yaygınlaşan, özellikle kadınların artan oranda ilgi gösterdiği bir girişimcilik modeli de evde internet üzerinden yapılan girişimciliktir.

Değerli konuklar,

Bakanlık olarak kadınlarımızın her alanda güçlenmesi ve çeşitli kesimler tarafından sunulan hizmetlerin daha etkin ve verimli olması amacıyla yeni girişimler başlattık. Bu çerçevede yerel yönetimlerin kadınlarımıza sunduğu hizmetlerde bir standart getirilmesi ve daha verimli bir şekilde sunulması amacıyla yerel yönetimlere yönelik bir hizmet modeli hazırladık ve 81 ilin valiliklerine ve 1400 belediyeye gönderdik.

Sunulan modelde, belediyelerin kadınlara yönelik açacağı bir merkezle, ihtiyaç duyulan konuda danışma/rehberlik/egitim/beceri kazandırma programları gibi hizmetlerin sunulması hedeflenmektedir.

Ayrıca valiliklerimize bağlı il özel idarelerimiz tarafından özellikle kırsal kesimde yaşayan vatandaşlarımızın projelerine destek verildiği bilinmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınlarımızın da bu proje desteklerinden yararlanmaları amacıyla bu merkezlerin bir eğitim kurumu olarak kullanılması mümkün olabilecektir.

Yine her belediyenin kadınlarımız tarafından üretilen ürünlerin satışı amacıyla bir mekân temin etmesi öngörülmektedir.

Çeşitli illerimizden ve ilçelerimizden bu konuda bilgi edinmek amacıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne başvurular başlamıştır. Genel Müdürlük personelince gerek telefonla gerekse olanaklar ölçüsünde bizzat il/ilçeye giderek bu konuda destek verme çabalarına başlanmıştır.

Yine Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, KOSGEB tarafından verilen girişimcilik eğitim programlarının, kadınlarımıza da sunulması konusunda girişimlerini başlatmıştır.

Öte yandan ülkemizde bankaların özel olarak kadınlara yönelik sağladığı krediler yaygın olmamakla birlikte, kadınlara özel kredi desteği veren Türkiye Halk Bankası 1993 yılından beri kadın girişimciliğini teşvik etmektedir.

Kendi işini kurmak isteyen kadınlara 5 bin YTL'ye kadar kredi sağlayan Banka, ortaklık halinde, her ortağa 5 bin YTL olmak üzere toplam kredi imkânı da sağlayabilmektedir. Söz konusu bankadan alınan bilgilere göre; bugüne kadar bu kredi programından 40 binden fazla kadın girişimci yararlanmıştır.

Yine ülkemizde Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefaletler Kooperatifleri Birlikleri ve Merkez Birliği, kadına özel olmamakla birlikte küçük işletmelerin finansmanına kredi desteği vermektedir. Öte yandan, Kredi Garanti Fonu kefalet sağlama konusunda kadın girişimcilere de destek vermektedir. Elbette bu desteklerin daha da yaygınlaşması gereklidir.

Kadınların istihdama katılımlarının artırılması, sektör bazında sorunların tespiti ve politikalar geliştirilmesi amacıyla, Bakanlığımıza bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 1994-2000 yılları arasında Dünya Bankası kredi desteği ile 'Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi' yürütülmüş olup, yapılan araştırma sonuçları politikalara dönüştürülmüştür.

Gerçekleştirilen bir diğer proje ise; 1995 yılında Dünya Bankası Hibe Fonundan yararlanılarak yedi ilde kadın girişimciliğinin finans ve finans dışı sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla yürütülen 'Kadın Girişimciliği Projesi'dir.

Proje sonuçlarına göre, küçük girişimci kadınların hem finans hem de finans dışı önemli sorunları ve ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir.

Öte yandan ülkemizde Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı(KOSGEB), Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) gibi önemli meslek kuruluşları ile Kadın Girişimcileri Destekleme Derneği (KAGİDER), Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Güneydoğu Anadolu Projesi Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GAP-GİDEM) gibi kuruluşlarımızın kadın girişimciliğinin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik çabalarını, takdirle karşıladığımızı belirtmek isterim.

Bu toplantıda Fransa'dan Adil Ticaret örneği, Hindistan'dan SEWA, GRAMEEN BANK'ın Diyarbakır uygulaması, ülkemizdeki GAP İdaresine bağlı ÇATOM Modeli, Denizli Hanımcılar Kooperatifi, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı gibi en iyi uygulama örneklerinin sunulmasının

bundan sonraki çalışmalara yol göstereceğine inanıyorum.

Değerli katılımcılar,

Kadınların ekonomik hayata katılmaları ve söz sahibi olmaları, ülkelerin istikrarına katkıda bulunacaktır. Kadınların girişimciliğe başlamaları, iş hayatında daha çok yer almaları, yönetici olmaları ve karar alıcı duruma gelmeleri önem arz etmektedir. Biz kadınların önümüzdeki dönemdeki hedefi, bu olmalıdır. Böylece, bir yandan kadın hakları fiilen hayata geçirilebilecek, diğer yandan da kadınlar, ülkelerinin siyasi, ekonomik ve sosyal hayatına daha çok katkıda bulunabilecek ve ülkelerinin gelişme, kalkınma ve modernleşmesinde hak ettikleri yeri alabileceklerdir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye açısından da sosyal ve ekonomik kalkınma ve özellikle bölgesel kalkınmada ilerleme kaydedilmesinde kadın girişimciliğinin önemli bir araç olduğu açıktır.

Kadın girişimciliğinin önündeki az önce sözünü ettiğim kültürel, eğitimsel ve ekonomik engellerin aşılabilmesi, toplumun her kesiminin toplumsal sorumluluk çerçevesinde katılımıyla ciddi bir çaba gerektirmektedir.

Kadın girişimciliğinin desteklenmesini, sadece kadınların mali olarak güçlenmesine zemin hazırlamak değil, aynı zamanda yasal, sosyal, kültürel olarak toplumsal yaşamda güçlü olarak yer almasına olanak sağlayacak ortamın hazırlanması olarak da tanımlıyoruz. Toplumun tüm kesimleri tarafından desteklenmesi, işgücü piyasasının görünür olmayan emeğinin ortaya çıkarılması, istihdam imkânlarının artırılması, kadınların geleneksel rollerinden sıyrılmalarına katkıda bulunacaktır. Bu destek, temel olarak kadın girişimciliğini destekleyici politikalar, sivil toplum örgütlerinin çabaları ve akademisyenlerin konuyu derinlemesine araştırması ve gündeme taşıması ile mümkün olacaktır.

Ulusal düzeyde sürdürülen bölgesel kalkınma çabalarımız, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde Avrupa Birliğine aday ülke statümüzün

kabulünden sonra farklı bir boyut kazanmıştır. 2001 ve 2003 yıllarında hazırladığımız Türkiye Ulusal Programlarında "Bölgesel Politikalar" ayrı başlık olarak yer almaktadır. AB'ne üye ülkelerin yanı sıra, aday ülkelerin de kendi sınırları içerisinde bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi için gerekli çabayı göstermeleri özel önem taşımaktadır.

Bu nedenle, iki günlük çalışmada ortaya çıkacak sonuçların hem kadın girişimciliğinin bölgesel düzeyde teşviki, hem de bölgesel kalkınmaya yapacağı katkılar bakımından büyük önem taşıdığına inanıyorum.

Bu inançla organizasyonda emeği geçen herkesi kutluyor, başarı dilekleriyle siz değerli katılımcılara en içten sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Temel KOÇAKLAR

Mardin Valisi

Sayın Bakanım,

Sayın İsviçre Büyükelçisi

Sayın GAP İdaresi'nin Başkanı,

Sayın UNDP Temsilcisi

Sayın Belediye Başkanım,

Sayın Marmara Grubu Temsilcisi

Değerli katılımcılar ve basının değerli üyeleri,

Konuşmama başlarken hepinize ilimize hoş geldiniz demek istiyorum.

Bugün burada "Güneydoğu Anadolu'da Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler" konulu atölye çalışması için bir araya gelmiş bulunmaktayız.

Bilindiği gibi Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadınların kamusal alanda çalışmasını sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlandırılmıştır. Ülkemizde, 1934 yılında -pek çok gelişmiş ülkeden çok daha önce- kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış; 1935 yılında 17 kadın milletvekili ilk kez meclise girmiştir.

Türkiye'de kadın hakları alanında gerçekleştirilen son reformlarla önemli bir mesafe kaydedilmiş olmakla beraber, ülkemizde kadınlar hala dezavantajlı grupların başında gelmektedir. Toplam nüfusun yarısını oluşturan kadınlar erkeklere oranla kaynaklara daha az erişmekte/kaynakları daha az kontrol edebilmekte, kamusal hizmetlerden, istihdam ve sosyal güvenlikten daha az yararlanabilmekte, kamusal yaşamda daha az katılabilmektedirler. Aile düzeyinde, topluluk düzeyinde ve ulusal düzeyde karar alma süreçlerine kadınların katılımı çok sınırlı kalmaktadır. GAP Bölgesi'nin geleneksel yapısı

içinde bu olumsuzluklar kadınlar açısından daha fazla belirgindir. Bu durum tüm dünya genelinde var olmakla birlikte, insani gelişme yönünden kadın ve erkekler arasındaki gelir eşitsizliği, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çok daha belirgindir. Bu nedenle de kadınların kalkınmanın nimetlerinden erkeklerle eşit olarak yararlanması insan hakları yönünden bir gereklilik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesi açısından da son derece önemlidir.

Kadınların ailenin, toplumun ve ülkenin refahına sağladıkları katkı erkeklerden daha az olmakla birlikte, beraber de değildir. Kadınlar, kalkınmaya sadece ev dışı ücretli işlerde çalışarak değil, karşılığını alamadıkları veya almadıkları hane içi ve dışı çok sayıdaki işlerde de katkıda bulunmaktadır. Ancak bütün bunlar piyasa dışında üretken olmayan, dolayısıyla ekonomi dışı faaliyetler olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde cinsiyet farklılaşmasının giderek kadınların aleyhine işlediği yönündeki gözlemler kadınların kalkınmadaki rolü ve işlevini gündeme getirmiştir.

Bölgemizin ve ilimizin en başta gelen sorunları işsizlik ve yoksulluktur. Bölgemizde eğitim düzeyinin düşüklüğü, kalifiye eleman azlığı ve bireysel girişimciliğin yeterince gelişmemiş olması da bu yoksulluğu beslemekte ve artırmaktadır. Yoksulluktan en fazla etkilenen grupların başında ise kadınlar ve çocuklar gelmektedir.

Az gelişmişliğin ve yoksulluğun nedenleri; toplumda kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak görülerek eğitimlerine önem verilmemesi ve gerek sosyal gerekse de ekonomik yaşamdan büyük ölçüde dışlanmalarıdır. Toplumun yarısını oluşturan kadınların sosyal ve ekonomik yaşamın di-

şında tutulması, toplumsal ve ekonomik gelişme yönünde etkinliği azaltmaktadır. Yaşamın her alanında kadınlarımızın erkeklerle eşit düzeyde yer alması, gelişmenin ve modernleşmenin olmazsa olmaz koşullarındandır. Ekonomide, eğitimde, politikada ve yaşamın diğer alanlarında ne kadar çok kadın yer alırsa, sosyal ve ekonomik gelişmede de o kadar yol almış oluruz.

Bu hedeflere ulaşmak için Valiliğimiz, GAP İdaresi ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Ancak bunların yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Kadınların sosyal ve ekonomik konumunu güçlendirmeye yönelik kapsamlı ve bütünsel politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmaların kamu, sivil toplum örgütleri ve özel sektörün elbirliği ile yürütülmesine ve bu arada toplumun katılımının da harekete geçirilmesine gereksinim vardır. Bu yapılmadıkça, birbirinden bağımsız uygulamalarla başarıya ulaşmak olası görünmemektedir.

Kadınların ekonomik yaşama katılımının güçlendirilmesini amaçlayan çalışma toplantısını bu açıdan önemli görüyor ve bu toplantıyı gerçekleştirenlere teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Kadının ekonomik yaşamda yer alması sadece ekonomik gelişmeye katkıda bulunmayacak, aynı zamanda girişimci, katılımcı bir toplum yapısının oluşmasına da katkı yapacaktır. Konunun bu çerçevede ele alınmasında yarar görmekteyim.

Umuyorum ki, bu toplantıda farklı deneyimler tartışılacak ve değerlendirilecek, karşılıklı bir öğrenme süreci işletilecek ve kadının ekonomik olarak güçlendirilmesi konusunda bölgemize yönelik bir programın ana hatları çizilecektir. Ayrıca bu toplantı, yeni işbirliklerinin geliştirilmesine de zemin hazırlayacaktır, diye düşünüyorum.

Tüm katılımcılara katılımlarından ve yapacakları katkılardan dolayı şimdiden teşekkür eder, Ülkemize ve Bölgemize hayırlar getirmesini dilerim.

Jakob SIMONSEN

UNDP Türkiye Temsilcisi

Sayın Bakan, GAP İdaresi Başkanı, Vali, Büyükelçi, Katılımcılar ve Medya Mensupları;

Mardin'de sizlerle birlikte olmaktan memnuniyet duyduğumu belirtmek isterim. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı yaklaşık on yıldır Mardin'de varlığını devam ettirmektedir. Bu dönem içinde Mardin'de kalkınma, sivil toplum, kültürel ve ekonomik fırsatlar yönünden dikkat çekici gelişmeler olmuştur.

UNDP olarak yaklaşık on yıldır GAP Bölgesel Kalkınma Programını ortağımız olan GAP İdaresi ve diğer yerel ortaklarımız valilikler, belediyeler ve sivil toplum işbirliği ile yürütmekteyiz.

Projenin temel odak noktası insani gelişmedir. Bölgedeki insan kaynaklarında olumlu etki yaratmak ve insanların gelir seviyelerini yükseltmek için bir dizi sosyal kalkınma öncelikleri tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu bağlamda, Bölge'deki sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı destekleme amacıyla pek çok alt proje uygulanmış, somut sonuçlar elde edilmiştir; Mardin'de kültürel mirasın veri tabanının oluşturulması, gençler için iletişim platformlarının çoğaltılması, Bölge'deki özel işletmelere yönelik işletme geliştirme hizmetlerinin sağlanması gibi.

Şimdi ise İsviçre Büyükelçiliği destekleriyle ve GAP İdaresi işbirliği ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki daha dezavantajlı nüfusu oluşturan kadınlara, gençlere ve sokakta çalışan çocuklara yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Kadın bileşeni, kadın girişimciler, üretim ve gelir getirici faaliyetlerde bulunan kadın örgütlerine odaklanmaktadır. Üretim kapasitelerini geli ve bireysel güçlenmeye dönüştürmelerine destek olmaktadır.

GİDEM projesi kapsamında Güneydoğu Anadolu'da kadın girişimciliğinin incelendiği bir Kadın Girişimciliği Raporu hazırlanmıştır. Kadınların karşılaştığı zorluklar, sosyo-kültürel engeller, pazarlama kapasitesi yoksunluğu, finansmana ulaşmada sorunlar olarak tespit edilmiştir, ancak bu bulgular Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne has değildir. Kadınların politik, ekonomik ve sosyal düzeyde güçlendirilmeleri ve geliştirilmeleri için ulusal düzeyde bazı düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Türkiye'de kadınlar, eğitim, ekonomik bağımsızlık, okur-yazarlık, sosyal statü ve politik temsil yeteneği gibi konularda diğer pek çok ülkenin gerisindedir.

2005 İnsani Kalkınma Raporuna göre Türkiye, toplumsal cinsiyet duyarlılığının güçlendirilmesi yönünden 140 ülke arasında 76'ncı olmuştur ve bu konumu, 2003 ve 2004'dekine göre bile daha düşüktür.

Kadının işgücüne katılım oranı erkeğinkinden daha düşüktür (işgücünün yalnızca 1/3'ü). Bunun yanında işgücü yapılanmasına bakıldığında kadının gelir fırsatlarından eşit oranda faydalanmadığı gözükmektedir. Özel sektörde kadının ortalama ücreti erkeklerinkinin yarısından daha düşüktür.

Kadının güçlendirilmesi, Binyıl Kalkınma Hedeflerinden biri olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın çalışmalarının merkezinde bulunmaktadır. Burada sizlerle paylaştığımız projenin amacı ise, gelir getirme ve hayat standartlarını yükseltilmesi amacıyla kadının üretim potansiyelinin desteklenmesidir.

Güneydoğu Anadolu'daki kadınlara yönelik planladığımız bu toplantıda kadının ekonomik

güçlendirilmesine yön veren Türkiye'den ve dünyadan örnekleri tartışıp, kalkınma konusunda çalışanlar olarak birlikte düşünme ve öğrenme egzersizi yapma fırsatı bulacağız.

Bunun yanında, sadece girişimciliğin ve gelir getirici faaliyetlere odaklanmanın kendi içinde bir amaç olmadığını farkındayım. Kadının güçlendirilmesi, bütüncül şekilde -eğitime eşit erişim, üretim varlıklarına eşit erişim, siyasal yetki ve tüm düzeylerde karar verme mekanizmalarına katılım fırsatının sağlanması gibi konuları da içererek- ele alınmalıdır.

Şimdi sözü İsviçre Büyükelçisi Sayın Walter Gyger'e bırakıyor ve hepiniz için iyi bir toplantı diliyorum.

Walter GYGER

İsviçre Büyükelçisi

Saygıdeğer Devlet Bakanı,

Saygıdeğer GAP Başkanı,

Saygıdeğer Vali ve UNDP Temsilcisi,

Bayanlar ve Baylar,

Öncelikle beni bu atölye çalışmasına katılmaya davet eden organizatörlere teşekkür etmek istiyorum. Güneydoğu Anadolu'daki kadın ve gençlerin ekonomik kalkınması için UNDP ve GAP'ın düzenlediği bu projeyi destekleyen İsviçre Hükümetini temsil etmekten dolayı elbette gurur duyuyorum.

Konuşmama kişisel bir anekdotla başlamama izin verin! 20 yıl kadar önce OECD'nin Kalkınma Yardım Komitesi'nin İsviçre Temsilcisi olarak görevlendirilmiştim. "Kalkınmada Kadınlar" üzerine bir çalışma grubumuz vardı. Diğer tüm üye hükümetler bu gruba bayan delegeler gönderirken bizim Kalkınma ve İşbirliği yönetimimizdeki kadın ve kalkınma sorumlusu bayan, bu konunun sadece kadınları ilgilendiren bir sorun olmadığı fikriyle beni bu komitenin İsviçre delegesi yaptı. Söylemeye gerek yok, bu gruptaki tek erkek bendim ve erkeklerin oluşturduğu bir grupta herkes tarafından incelenen ve hata yapmamaya çalışan yalnız bir bayanın hissettiklerine yakın şeyler hissettim. Köylerin, bölgelerin ve ülkelerin kalkınmasında kadınların önemiyle ilgili olarak kitaplardan öğrenebileceğimden fazlasını, bu çalışma grubuna katılarak öğrendim. İsviçre Büyükelçisi olarak çalıştığım birçok Afrika ve Asya ülkesinde de bunun gerçek olduğunu gördüm. Nitece itibarıyla, kadınlar erkeklerle göre daha aile eksenlidirler. Kazandıkları parayı da ailelerinin ekonomik durumunu iyileştirmek için kullanırlar. Tüm dünyada gördüm ki, aileler ekonomik ve sosyal kalkınmanın ve siyasi istikra-

rın temeldirler. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Kemal Atatürk bunu şu sözlerle belirtmiştir: "Türkiye'nin asıl sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür." Benim de yine "Kadınlar çok önemli köylülerdir, onlar daha gerçek üreticilerdir" diye eklememe izin verin!

Bayanlar ve baylar,

Bu benim Mardin'e ve GAP bölgesine ikinci gelişim. Bu bölgenin potansiyeline daha da çok inandım. Bu yılın Haziran'ında burayı ilk ziyaretim sırasında proje bana tanıtıldı ve aktörlerin çoğunu tanıma fırsatım oldu. Ankara'ya döndüğümde birçok kişiye bu projeden bahsettim. Bölgeden ürünlerin resimlerini gösterdiğimde ilgi her zaman büyük oldu. Ancak bazı konular da dile getirildi ki, bunların proje liderleri tarafından anlatılması gerektiğini düşünüyorum. Bu konulara, seminerde değinilecek olmasından mutluluk duyuyorum. Konuların birkaçını belirtmek istiyorum:

1. Kadınlar ürünlerinde sürekli kaliteyi garanti edebiliyorlar mı?
2. Üretim kapasiteleri nedir? Belirtilen zaman ve miktarda teslim konusunda garanti verebiliyorlar mı?
3. Teslimatların sürekliliği sağlanabilir mi?

Güneydoğulu kadınların ürünleri için Türkiye'de ve yurtdışında pazar olduğunu belirterek konuşmamın sonuna geliyorum. Bana göre, hem bölgedeki kadınlara hem de proje yönetimine verilen güçlü bir umut mesajıdır. Bayanlar ve baylar, GAP bölgesi albenisi, sempatisi olan bir bölge. "Güneydoğu Anadolu'da üretildi" etiketine sahip bir ürünün pazarda görece bir avantajı var. Şimdi Güneydoğu Anadolu kadınının

ekonomik kalkınmasına yönelik stratejiler oluşturabilmek için gerekli bilgileri ve desteği vermek sizin elinizde.

Bu projenin başarısına katkılarınız için İsviçre Hükümeti adına teşekkür ederim. Bu bölgede ekonomik kalkınma mümkündür. Hepimiz barış ve refaha katkıda bulunup var olan sorunların çözümüne yardım etmeliyiz. Kadınların oynayacak çok önemli bir rolü vardır. Biz onlara yalnız bu rolü oynama şansı değil aynı zamanda bunu yapmalarını sağlayacak imkânları da vermeliyiz.

Çok teşekkürler...

Muammer Yaşar ÖZGÜL

GAP İdaresi Başkanı

Sayın Bakanım,

Sayın İsviçre Büyükelçisi,

Sayın Valim,

Sayın Belediye Başkanım,

Sayın UNDP Temsilcisi,

Değerli Katılımcılar ve

Basının Değerli Üyeleri,

Hepimizin bildiği gibi, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ülkemizin gerçekleştirmekte olduğu en büyük projelerden biridir. Enerji üretimi ve sulama projesi olarak başlatılmış olup, 22 baraj ile 19 hidroelektrik santralinin ve 1,7 milyon hektarlık bir tarım arazisinin sulama açılmasına yönelik sulama altyapılarının inşası öngörülmüştür. Sulama başta olmak üzere bu yatırımların gerek bölgemize gerekse de ülkemize refah ve zenginlik getireceği açıktır. Bu yatırımlar daha fazla insana iş ve gelir anlamına gelmektedir.

Ancak GAP bunlarla sınırlı değildir. Entegre bir kalkınma projesi olarak GAP; barajlar, hidroelektrik santralleri ve sulama altyapıları yanında, tarım ve sanayinin, ulaşım ve haberleşmenin, eğitim ve sağlığın, turizmin, kırsal ve kentsel altyapı vb. tüm sektörlerin geliştirilmesine yönelik yatırımları da kapsamaktadır.

Hiç kuşku yok ki, kalkınma insan içindir, insanın yaşam kalitesinin artması içindir. Bu nedenledir ki, insana yapılacak yatırımın önemi büyüktür. Biraz önce saydığım yatırımlar da insanımız içindir, insanımızın refahını artırmak içindir. Ancak, bu yatırımlardan yeterli verimi almak, bunları refaha dönüştürebilmek insanın eğitimi ile mümkündür. Özellikle çocuklarımızı eğiten ve yetiştiren kadınlarımızın eğitimi, daha sağlıklı

kuşakların yetiştirilmesi açısından daha da büyük öneme sahiptir. Araştırmalar ortaya koymaktadır ki, kadının eğitim düzeyi arttıkça ailenin refahı artmakta, çocukların okullaşma oranları yükselmekte, bebek ve çocuk ölüm hızları düşmekte, sağlık sorunları azalmaktadır. Bu nedenle İdare olarak eğitime, özellikle de kadınlarımızın ve kız çocuklarımızın eğitimine özel bir önem vermekteyiz.

Dünyada yoksulluk sınırında yaşayan 1,3 milyar insanın %70'i kadındır. Kadınlar dünya gelirinin %10'undan daha az kazanmakta ve mülkiyet olarak %1'den daha az bir kısma sahip bulunmaktadır. Dünyada okur-yazar olmayan toplam nüfusun 2/3'ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Türkiye'de var olan durum da bu istatistikleri destekler niteliktedir. Örneğin 12 yaş üstündeki her beş kadından biri okur-yazar değildir. Bu durum Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi için daha da olumsuzdur. Her beş kadından ikisi okuryazar değildir.

Değerli katılımcılar,

Bölgede katılımcı ve demokratik bir toplumsal yapının geliştirilmesi, yaratılan değerlerin toplumun farklı kesimlerine eşitlikçi ve adil bir biçimde dağıtılması ve bu yolla insan kaynaklarının geliştirilmesi GAP'ın sosyal kalkınma yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Tüm projelerin tasarım ve uygulamasında bu yaklaşım temel alınmakta, toplumun özellikle dezavantajlı konumda bulunan kesimlerine (kadınlar, topraksız ve küçük topraklı çiftçiler, kent yoksulları, yoksun konumda bulunan çocuklar, gençler ve engelliler vb.) özel bir hassasiyetle yaklaşılmaktadır.

Burada temel hedef, toplumda yoksulluğun giderilmesi, güçsüz kesimlerin kaynaklara ulaşmasını engelleyen koşulların bertaraf edilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, yatırım ortamının geliştirilmesi, işsizler, kadınlar, gençler gibi dezavantajlı konumda bulunan grupların güçlendirilmesi, mesleki becerilerle donatılması, küçük işletmelerin desteklenmesi ve insanların girişimci kılınması ve bu yolla Bölgede sürdürülebilir insani gelişmenin toplumsal koşullarının oluşturulmasıdır.

Bu çerçevede İdareimiz, diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından bölgemizde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

Bu doğrultuda İdareimizin kadınlara yönelik yürüttüğü çalışmalar ÇATOM kapsamındadır. ÇATOM'larda kadınların sosyal açıdan geliştirilmesinin yanında, mesleki beceri kazandırma, gelir getirici faaliyetler geliştirme, kadın girişimciliğini destekleme ve geliştirme faaliyetleri de yürütülmektedir. ÇATOM'larda yürütülen bu çalışmaların ayırıcı özelliği, toplumun en yoksul katmanlarındaki kadınlara yönelik olmasıdır. ÇATOM'lar katılımcıların kendi aralarından seçtikleri ÇATOM Kurulları eliyle yönetilmekte ve bu yolla demokratik bir yapının yerleşmesine katkıda bulunmaktadır. ÇATOM'larda dernekleşme ve kooperatifleşme yönünde çalışmalar da başlatılmıştır.

Buna ilave olarak GİDEM'ler aracılığı ile de kadının girişimciliğini geliştirme programları yürütülmektedir. Bu çerçevede Şanlıurfa'da bir kadının girişimcilik merkezi kurulmuş bulunmaktadır.

İdareimiz ile UNDP işbirliği çerçevesinde de bir program yürütülmektedir. Bu programın hedef kitlesi, dezavantajlı konumda olan toplum kesimleridir. Bu program kapsamında, gençlere ve sokakta çalışan çocuklara yönelik projeler yer almaktadır. Bileşenlerinden biri de kadının sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmesidir. Programın kadın bileşeninde kadınların üretici kılınması ve ürettiklerinin değerlendirilmesi, kadın girişimci-

liğinin desteklenmesi gibi konular ağırlık taşımaktadır.

Bu vesile ile Programa verdikleri desteklerinden dolayı UNDP ve finansman katkılarından dolayı İsviçre Hükümetine teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Bu toplantıda, kadının ekonomik yaşama katılımı konusunu tartışacağız ve ulusal ve uluslararası deneyimleri paylaşacağız. Buradan çıkan sonuçlar kuşkusuz ki, bölgemizde kadının ekonomik yaşama katılımı konusunda bir politika oluşturmamıza ve bu politika çerçevesinde çeşitli kuruluşlar arasında işbirliğinin ve güç birliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın bölgemiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını diler, tüm katılımcılara katkı ve katılımlarından dolayı şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

II. BÖLÜM

ÖRNEK UYGULAMALAR

II.1. BÖLGESEL VE ULUSAL UYGULAMALAR

II.1.1. KADIN İSTİHDAMI VE GİRİŞİMCİLİĞİ İÇİN GAP BÖLGESİNDE BİR MODEL: ÇOK AMAÇLI TOPLUM MERKEZLERİ

Aygül FAZLIOĞLU

GAP İdaresi Başkanlığı, İnsani ve Sosyal Gelişme Genel Koordinatörü

1.1.1. Türkiye’de Kadın

Türkiye’de kadınlar, dünyadaki pek çok ülkedeki kadınlardan daha önce -bazı konularda- yasal haklarını elde etmişlerdir. Bu konuda birkaç örnek vermek istiyorum: Ülkemizde Cumhuriyet öncesi dönemde, 1869 yılında kızların eğitime yasal zorunluluk getiren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayımlanmış; kadınlar 1897 yılında ücretli işçi olarak çalışmaya, 1913 yılında devlet memuru olmaya, 1914 yılında tüccarlık ve esnafliğe başlamışlardır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadınların kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlandırılmış ve 1924 yılında kız ve erkekler eşit haklarla eğitim görmeye başlamış; 1926 yılında kadınlara boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf hakkı tanınmış ve 1934 yılında -pek çok gelişmiş ülkeden çok daha önce- kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Türkiye’de kadın hakları alanında gerçekleştirilen son reformlarla cinsiyet ayrımcılığının önlenmesinde önemli bir mesafe kaydedilmiştir. Ancak bu ilerlemenin pratiğe yansıtılması gerekmektedir. Türkiye’de halen kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal etkinliklerdeki rolü erkeklere göre sınırlıdır. Kadınların okur-yazarlık oranının düşüklüğü, istihdama katılımının azlığı, parlamentoda ve yerel ölçeklerdeki temsilinin çok sınırlı olması ve kadınlara yönelik şiddet, Türkiye’de kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi için aşılması gereken en önemli sorun alanlarıdır.

Bu temel konularda bazı açıklayıcı bilgiler vermek istiyorum:

- 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, kadın nüfusunun % 19.4’ü okuma yazma bilmemektedir ki bu oran GAP Bölgesi’nde % 40’a yakındır. GAP Bölgesi’nde okuma yazma bilmeyen beş kişiden ikisi kadındır. Okumaz yazmazlık kadınların toplumsal yaşamdan dışlanmalarının en önemli nedenlerinden birini teşkil etmektedir.
- DİE’nin 2004 yılı Hane halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, 15 yaş üstü kadın nüfusu 25 milyon kişi, işgücü piyasasında yer alan kadın işgücü 6.4 milyon kişi (% 25.4) ve istihdam edilen kadın sayısı ise 5.8 milyon kişidir (% 22.9). Ayrıca, çalışan kadınların % 57,2’si tarımda istihdam edilmekte olup, bunlardan ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı % 90’lara kadar çıkmaktadır.
- Türkiye’de kadınların siyasal katılımı orantısız biçimde düşüktür; halen ülkemizde kadın milletvekili oranı %4.4’tür¹. Yerel yönetimlerin seçilmiş karar organları olan, belediye meclisleri ve il genel meclislerinde kadınlar %2 oranında temsil edilmekte, 3234 belediye başkanından sadece 18’i (%0.6) kadındır².
- Kadına yönelik şiddet ise tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz için de önemli bir sorundur.
- 2005 Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçümü’ne göre Türkiye, cinsiyet eşitliği ve katılımı konusunda 80 ülke içinde 76’ncı sırada yer almıştır³.

Görüldüğü gibi Türkiye’de kadınların sosyal, ekonomik ve siyasi yaşama katılımlarıyla ilgili

¹ DİE “Türkiye’de Kadın Hakları”, www.die.gov.tr, 2005.

² KADER, Yerel Siyaset Çalışma Grubu, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar, 30 Mayıs, 2006, Ankara

³ Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu&Nüfus Bilim Derneği “Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri”, Kasım 2005.

olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda hala ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kadınlar için çok daha ağırdır.

1.1.2. GAP Bölgesi'nde Kadın

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak'tan oluşan 9 ili kapsamaktadır. GAP Bölgesi 75.358 kilometre kare yüzölçümü ve 6.6 milyona yaklaşan nüfusu ile Türkiye yüzölçümünün ve nüfusunun yaklaşık %10'una tekabül etmektedir.

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na⁴ göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bölgeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında yedi bölge içinde altıncı sıradadır. 81 il arasında yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ise GAP Bölgesi'ndeki illerden Gaziantep 20, Kilis 54, Diyarbakır 63, Adıyaman 65, Şanlıurfa 68, Batman 70, Mardin 72, Siirt 73 ve Şırnak ise 78'nci sırada yer almaktadır.

9 ilden oluşan GAP Bölgesinde, bir milyon üzeri nüfusa sahip üç il (Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep) bulunmaktadır. Diğer 6 il bir milyon altı nüfusa sahiptir.

Okur-yazar nüfus oranı Türkiye'de %87,3, GAP Bölgesi'nde %73,2'dir. Okur-yazar nüfus oranının bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yer alan illerin çoğunluğunda bu oranın düşük seviyede olduğu görülmektedir. Okuma ve yazma bilen nüfus oranı Şırnak ilinde %66, Şanlıurfa, Ağrı ve Van illerinde %68, Siirt ve Muş illerinde %69, Diyarbakır ilinde %70 ile en düşük değerleri almıştır.

Kadın nüfusta okur-yazarlık oranı ise Türkiye'de %80,6, GAP Bölgesi'nde %60,2'dir. Bir başka deyişle bölgede kadınların 2/5'i okuma-yazma bilmemektedir.

Yıllık ortalama nüfus artış hızı itibariyle GAP Bölgesi'nde nüfus artışı, Türkiye ortalamasının %50 fazlasıdır (Türkiye: %1,8, ; GAP Bölgesi: %2,5). Doğurganlık hızı itibariyle ise GAP Bölgesi, Türkiye ortalamasının iki katıdır (Türkiye: 2,5, GAP Bölgesi: 4,9). Bebek ölüm oranı Türkiye için %43; GAP Bölgesi için %48,3'tür.

Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında kadınların istihdama katılımı açısından büyük bir uçurum bulunmakta ve bu uçurum giderek derinleşmektedir. GAP Bölgesi'nde kadınların istihdama katılım oranı daha da düşüktür. Ücretli çalışanların toplam nüfusa oranı Türkiye için %43,5; GAP Bölgesi için %33,2'dir. Ücretli çalışan kadın nüfusunun toplam istihdama oranı ise GAP Bölgesinde %3,7 olup, bu oran Türkiye ortalamasının (%8,8) yarısından daha azdır⁵.

Ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde "töre adına" işlenen namus cinayetleri ise kadına yönelik ayrımcılık konusunda en dikkat çekici sorunların başında gelmektedir.

Görüldüğü gibi GAP Bölgesi, gelişmişlik göstergeleri açısından Türkiye ortalamasının oldukça altında olup, kalkınmanın önünde, özellikle insan kaynaklarının geliştirilmesi ve katılımın sağlanması açısından, çok önemli kısıtlamalar bulunmaktadır. Kalkınma literatüründe kadınlar ve çocuklar toplumun en dezavantajlı grupları olarak kabul edilmektedir. Kadınlar erkeklerle oranla kaynaklara daha az erişmekte/kontrol edebilmekte, kamusal hizmetlerden, istihdam ve sosyal güvenliklerden daha az yararlanabilmekte, hane, topluluk ve ulusal düzeyde karar verme süreçlerine daha az katılmaktadırlar. Bu durum GAP Bölgesi'nde geleneksel yapının da etkisiyle kadınlar açısından daha da belirginleşmektedir. Kalkınma deneyimlerinden edinilen

⁴ İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Mayıs 2003. s. 55

⁵ age.

dersler, kadınların durumunu iyileştirici yönde yapılan çalışmaların çocukların durumunu da iyileştirdiğini göstermektedir.

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) bu gerekçelerden hareketle toplumsal cinsiyet dengeli kalkınma ve toplumsal-kültürel değişme yönünde tasarlanmış uygulamalardan biridir.

1.1.3. ÇATOM'ların Gelişimi

GAP İdaresi tarafından, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütünleştiren yoksulluğu azaltma stratejileri, katılımcı yaklaşımların teşvik edilmesi, kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar ve bütün bu çalışmalarda dezavantajlı grupların ve toplumsal cinsiyet perspektifinin gözetilmesi yönünde bir dizi projeler yürütülmektedir. Bu bağlamda yürütülen çalışmaların en önemlilerinden biri Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) Projesidir. ÇATOM'lar, GAP İdaresi tarafından 1992-94 yılları arasında yapılmış beş temel sosyal araştırmanın bulgularına dayalı olarak hazırlanmış olan Sosyal Eylem Planı ile bu araştırmalardan biri olan "GAP Bölgesinde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması" bulgularına dayalı olarak ortaya çıkmıştır.

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), GAP Bölgesi'nde 1995 yılından itibaren açılmaya başlanmıştır. Halen GAP Bölgesindeki 9 ilde mevcut 30 ÇATOM, aşağıda listelenmiştir:

- Adıyaman Yeşilyurt Mahallesi (1)
- Batman Petrolkent ve Yavuz Selim Mahalleleri (2)
- Diyarbakır Benusen ve Şeyh Şamil Mahalleleri (Meclis ÇATOM) (2)
- Gaziantep Yeşildere Beldesi(1)
- Kilis Merkez ve Ekrem Çetin Mahalleleri (Belediye ÇATOM) (2))
- Mardin Merkez, Evren ve Saraçoğlu mahalleleri, Dargeçit, Kızıltepe, Midyat, Nusaybin ve Ömerli ilçeleri ile Dargeçit Kılavuz Beldesi (9)
- Siirt Merkez, Kurtalan ve Şirvan ilçeleri, Kurtalan Kayabağlar Beldesi (4)

- Şanlıurfa Yakubiye Mahallesi, Bozova, Halfeti ve Siverek İlçeleri (4)
- Şırnak Merkez, Cizre, Beytüşşebap, İdil ve Uludere İlçeleri (5)

1.1.4. Amaç

ÇATOM'larda amaç; kadınların sorunlarının farkına varmalarına, tanımlamalarına ve çözümü için inisiyatif kullanabilmelerine fırsat yaratmak; onların kamusal alana daha fazla katılmalarını ve kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını sağlamak; kadın istihdamını ve kadın girişimciliğini artırmak; kadınları güçlendirerek fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak/toplumsal cinsiyet dengeli kalkınma sürecini başlatmak ve bu yolla yerel koşullara uygun, katılımcı toplum kalkınması temelli tekrarlanabilir model/modeller geliştirmektir.

ÇATOM'ların bulunduğu mahallelerdeki hanelerin üyeleri, çoğunlukla çok düşük ücret/gelir karşılığı, marjinal alanlarda, kayıt dışı, geçici ya da mevsimlik işlerde çalışmakta; çocuklar da hane geçimine katkıda bulunmaları amacıyla çalıştırılmaktadır. Yapılan araştırmalar yoksulluktan en fazla etkilenen grupların kadınlar ve çocuklar olduğunu göstermektedir. Kadınların sosyal ve ekonomik konumlarının iyileşmesi ise doğrudan hane refahına yansımaktadır. Bu nedenle, kadınların durumunu iyileştirici projeler insan hakları açısından bir gereklilik olduğu kadar toplumsal refahın artışı için de önem taşımaktadır.

1.1.5. Örgütlenme, Yönetim ve Yaklaşım

ÇATOM'lar, kentlerin daha çok kırdan göç etmiş hanelerin yaşadığı yoksul mahallelerde, ilçe merkezlerinde ve merkezi köy yerleşimlerinde kurulan, topluma dayalı ve katılımcılığı esas alan merkezlerdir.

ÇATOM'ların kuruluşunda yerel talep esas alınmakta, programların yürütülmesinde valilik ve kaymakamlıklarla işbirliği yapılmakta; il ve ilçe müdürlüklerinden eğitici desteği alınmaktadır. Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından projeye teknik destek verilmektedir.

ÇATOM binaları valilik, kaymakamlık ve belediyelerin yanı sıra özel kişi ve kuruluşlar tarafından da sağlanmaktadır. ÇATOM'larda toplum katılımının yanı sıra kuruluşlar arası işbirliğine önem verilmekte; yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde ortaklık ve işbirliği ilişkilerinin yaratılmasına ve genişletilmesine çalışılmakta, ortaklaşa projeler uygulanmaktadır. ÇATOM'larla toplumun desteğe en fazla muhtaç kesimleri ile kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında sağlıklı bir diyalog ortamının geliştirilmesine; insanı merkez alan, barışçı, demokratik toplum temellerinin güçlendirilmesine çalışılmaktadır.

ÇATOM'lar katılımcıların kendi aralarından seçtikleri ÇATOM Kurulları eliyle yönetilmektedir. Beş-yedi kişiden oluşan kurullarda ÇATOM Sorumlusu ve katılımcılar tarafından seçilen bir eğitici yer almaktadır. ÇATOM Kurulları eliyle kadınların yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. ÇATOM'larda kurul üyeleri ile birlikte hane ziyaretleri yapılarak komşuluk ilişkileri geliştirilmekte, hanelerin ihtiyaç ve öncelikleri belirlenmektedir.

ÇATOM'ların dernekleşmesi yönünde önemli adımlar atılmış olup Mardin, Batman, Adıyaman, Şanlıurfa ve Kilis'te ÇATOM dernekleri kurulmuştur. Mardin, Batman ve Adıyaman'da kooperatif kurma girişimleri başlatılmıştır. ÇATOM'ların dernekleşmesi ve kooperatifleşmesi, ÇATOM katılımcılarının kendi ayakları üzerinde durmalarını destekleyecektir.

ÇATOM programlarının belirlenmesinde yerel koşul ve ihtiyaçlar ile hedef grubun katılımı esas alınmaktadır. Entegre ve esnek bir yaklaşım benimsenmekte ve ÇATOM'a devam eden katılımcıların tüm programlara katılması özendirilmektedir. Gelişmeler paralelinde ÇATOM programları kapsamına çocuklar da dahil edilmiş, okul öncesi eğitim programları başlatılmış ve okuma odaları açılmıştır. Sağlık, bilgisayar, okuma-yazma ve benzeri programlara kısmen de olsa erkekler de dahil edilmektedir. Sosyal destek programları ve kültürel-sosyal etkinliklerle hane bireylerinin tümüne ulaşmaya çalışılmaktadır.

1.1.6. İzleme ve Değerlendirme

İzleme formatının dayandığı göstergeler katılımcı bir yaklaşımla belirlenmiştir. ÇATOM'lar bu formata uygun olarak, bilgisayar ortamında aylık, altı aylık ve yıllık faaliyet raporları hazırlamaktadırlar. Bu raporlar GAP İdaresi ve Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından konsolide edilecek değerlendirilmektedir. Bu raporların yanı sıra iki yılda bir, ÇATOM'ların Sosyal Etki Değerlendirmesi yapılmaktadır. ÇATOM'lar ulusal ve uluslararası düzeyde üniversite ve kuruluşlar tarafından da örnek olay olarak ele alınmakta, tez konusu olmaktadır.

1.1.7. ÇATOM Programları

ÇATOM'larda aşağıda belirtilen dokuz ana başlık altında programlar uygulanmaktadır:

1. Eğitim Programları: Okuma-yazma, medeni hukuk ve yasal haklar, ev ekonomisi ve beslenme, anne eğitimi, bilgisayar, öğrenci destek programları ve benzeri programlar;

2. Sağlık Programları: Hijyen, çevre temizliği, anne-çocuk sağlığı, genel sağlık ve benzeri eğitim programları; kısmi poliklinik ve gezici sağlık hizmetleri; kırsal alan ve mahalle çalışmaları, sağlık taraması, aşı kampanyaları ve benzeri çalışmalar;

3. Yönetime Katılım Kapasitesini Geliştirici Programlar: ÇATOM'ların ÇATOM kurulları tarafından yönetilmesine ve ÇATOM'ların dernekleşmesine ve kooperatifleşmesine yönelik kapasite geliştirme programları;

4. Gelir Getirici ve Kadın İstihdamını/Girişimciliğini Destekleyici Programlar: i) Meslek kazandırıcı ve gelir getirici alanlarda bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik eğitim programları (el sanatları, trikotaj, biçki-dikiş, nakış, mefruşat, keçe işleme, taş işleme, gümüş işleme, tekstil, yöresel bebek, hediyelik eşya, kumaş boyama, kuaförlük, güzellik uzmanlığı, hamur işleri ve benzeri...); ii) kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik ola-

rak girişimcilik eğitimi, mikro finansman/kredi desteği sağlanmasına aracı olunması, bireysel danışmanlık hizmetleri; iii) pazarlamasına yönelik etkinlikler: (sergi, fuar vb.). ÇATOM'larda ve GAP Bölgesindeki diğer kadın sivil toplum örgütlerinde üretilen ürünlerin elektronik ortamda tanıtımı ve pazarlanmasına yönelik bir ürün katalogu hazırlanmış ve WEB sayfasında sunuma açılmıştır. (<http://www.gapkadınurunu.org/>).

5. Okul Öncesi Eğitim Programları: 4-6 yaş grubuna yönelik eğitim programları;

6. Çocuk Okuma Odaları: 4-6 ve 7-14 yaş grubu çocuklara yönelik olarak grup, okul öncesi ve açık kapı programları;

7. Sosyal Destek Programları: Nüfus cüzdanı ve yeşil kart çıkarılması, resmi nikah, temel eğitim, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve açık öğretime özellikle kız çocuklarının yönlendirilmesi, çoğunluğu kız olmak üzere yoksul öğrencilere eğitim bursu verilmesi (burs verilen öğrenci sayısı: 622), ihtiyacı olanlara ayni/nakdi sosyal yardım sağlanması, tekerlekli sandalye temini vb. konularla aracılık işlevi üstlenilmesi;

8. Sosyal Sorumluluk Programları: Eğitime destek kampanyaları, mahalle ve köy çalışmaları, çevre koruma ve ağaçlandırma, sağlık taraması, aşı kampanyası ve benzeri toplum yararı çalışmalara gönüllülük temelli destekler;

9. Kültürel-Sosyal Etkinlikler: Seminer, sergi, etkileşim toplantıları, sinema ve tiyatro, önemli gün kutlama, tiyatro gösterisi, gezi ve piknik ve benzeri faaliyetler;

Bugüne kadar çoğunluğu kadın olmak üzere toplam 100.000'in üzerinde katılımcı doğrudan ÇATOM programlarından yararlanmışlardır. Bu sayı ÇATOM programlarına katılanları ve sağlık hizmetlerinden yararlananları içermekte olup mahalle/köy düzeyinde yapılan yaygın çalışmalar toplama dahil edilmemiştir.

1.1.8. ÇATOM'ların Gelir ve İstihdama Katkısı

ÇATOM'lar kadınların sosyal ve ekonomik yönden güçlendirildiği merkezlerdir. Her ÇATOM, özel olarak kadınlar için oluşturulmuş bir mekandır. Bu mekan, eğitim, gelir getirici etkinlikler ve kadınların örgütlenmesine yardım amacıyla kullanılmaktadır. ÇATOM'lar kadın okuryazarlığının yükseltilmesi, sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi, yasal hak ve özgürlüklerin öğrenilmesi ve benzeri sosyal konularda olduğu kadar kadınların istihdama katılımının sağlanması açısından da önemli merkezlerdir. Gelir getirici bir programa katılan ÇATOM katılımcıları aynı zamanda diğer programlara da katılmakta ve bundan da önemlisi kendi aralarında haberleşebilmekte ve birbirlerinden öğrenebilmektedirler. ÇATOM'lar bu açıdan öğrenme merkezleridir. Çünkü bu merkezde öğrenilen bilgi, merkez eğitim dönemi sonunda da açık kaldığından süreklilikte, yenilenebilmekte ve katılımcıların kendi aralarında oluşturdukları iletişim ağı aracılığıyla güncellenebilmektedir. Genç kız ve kadınlar gerek ÇATOM'larda gerekse evlerinde üretim yaparak gelir elde etme olanağı bulmakta; hazır giyim, tekstil ve trikotaj atölyeleri, yatılı ilköğretim bölge okulları, kuaför, mağaza, ev (çocuk bakıcılığı) ve benzeri alanlarda iş bulabilmektedirler. Girişimcilik potansiyeli taşıyan bireylere verilen girişimcilik eğitimi ve mikro finansman/kredi desteği ile katılımcı genç kız ve kadınlar kendi işlerini kurmaktadır. Özellikle son birkaç yıldır ÇATOM'larda her yıl ortalama 200'e yakın genç kız ve kadın iş bularak çalışmaya başlamakta, dokuz on kadın da kendi işini kurmaktadır. Gelir ve istihdam yaratılması yönünde bilgi ve beceri geliştirici programlar ile kendi işlerini kurmak isteyen kadınlara iş kurmaları/işlerini geliştirmeleri konularında yardımcı olunmasında ÇATOM organizasyonundan yararlanılması projelerin başarısını olumlu yönde etkilemektedir. ÇATOM sayısının artırılması ise daha fazla kadına ulaşılmasını ve dolayısıyla daha fazla kadının istihdama katılımını sağlayacaktır.

Bireysel ya da ortaklık yapılarak 2002 yılında 4 işyeri, 2003 yılında 6 işyeri, 2004 yılında 10 işyeri, 2005 yılı ilk altı ayında ise 8 işyeri olmak üzere son 3,5 yılda toplam 28 işyeri ÇATOM katılımcıları tarafından açılmıştır.

1.1.9. Bazı Temel Kazanımlar ve Gelecek

- ÇATOM'larda toplumun en dezavantajlı ve yoksul kesimine ulaşılmış, sosyal adalete katkıda bulunulmuş, kamu hizmetlerine ulaşmakta güçlük çeken ya da bu hizmetlere ulaşamayan yoksulların bu hizmetlerden daha fazla yararlanmalarını aracı olunmuş ve bu yolla katılımcı toplum kalkınmasına dayalı modeller ortaya konulmuştur.
- Yerel topluluğun katılımına ve kuruluşlar arası işbirliğine dayalı ÇATOM modelinin yaratmış olduğu çarpan/çoğaltan etki ve toplam fayda; katılımcı toplum kalkınması temelli kalkınma projeleri için haklı bir dayanak/zemin oluşturmuştur.
- ÇATOM'lar aracılığıyla kadın sorunları tartışılır hale gelmiş; kadınların kalkınma projelerine dahil edilmesinin insan hakları yönünden bir gereklilik, ekonomik ve toplumsal kalkınmayı güçlendiren bir faktör olduğunun anlaşılmasına katkı sağlanmıştır

Önümüzdeki dönemde aşağıda belirtilen temel alan ve konularda çalışmalara özel önem verilecek ve bu alanlarda işbirliği çalışmaları genişletilerek sürdürülecektir:

- Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği çalışmalarına genişletilerek devam edilmesi;
- Özellikle kız çocuklarının okula yönlendirilmesi ve genç kızların açık öğretime kayıtlarının yapılmasına destek sağlanması ve burs imkanlarının yaratılması çabalarına özel önem verilmesi;
- Genç kız ve kadınlara iş bulmaları/kendi işlerini kurmaları için fırsat yaratılması ve bu alanda işbirliği çalışmalarına devam edilmesi;
- Hanenin bir bütün olarak ele alınması, özellikle kadınlarla erkeklerin aile içi yeniden

üretim rollerine ilişkin programlara erkekleri de kapsayıcı çözümler üretilmesi;

- Kadınların ve hanelerin kaynak tabanını güçlendirici, gelir yaratıcı projelerin üretilmesi ve uygulanması;
- Kadın ve genç kızların toplumsal ve siyasal rollerinin güçlendirilmesine yönelik programların üretilmesi ve desteklenmesi;
- Eğiticilerin ÇATOM programlarına daha aktif katılımlarının sağlanması ve özendirilmesi;
- Farklı gruplara göre farklı eğitim programlarının ve katılımı artırıcı yönde esnek programların hazırlanması, hanelerde eğitim ve benzeri konular üzerinde durularak seçenekler üretilmesi;
- Engellilere ilişkin özel program ve projelerin geliştirilmesi ve uygulanması;
- Sosyal destek hizmetlerinden dezavantajlıların ve yoksulların yararlanması yönünde program ve etkinliklerin desteklenmesi konularına ağırlık ve öncelik verilecektir.

Sözlerimi Mardin Ömerli ÇATOM'da bir katılımcımız tarafından yazılan bir öyküyle bitirmek istiyorum. Öyküde katılımcımız, Güneydoğu Anadolu kadınının yaşamış olduğu zorlukları ve bu zorlukların nasıl üstesinden gelinebileceğini çok çarpıcı bir şekilde anlatmıştır:

1.1.10. Mardin Ömerli ÇATOM'dan Bir Katılımcının Öyküsü

"Merhaba. Ben Mardin'in Ömerli ilçesinde oturmaktayım. 21 yaşındayım. 8 çocuklu bir ailenin ikinci çocuğuyum. Güneydoğuda yaşamak zordur, hele bir de kadınsanız. Doğumumdan beri kadın olmanın eksikliği öğretilerek büyüdüm. Belki bu sebeple babam sadece ilkokulu okumamın yeterli olduğuna karar verdiği zaman karşı çıkamadım. Ama şimdi bana yapılan haksızlıklara karşı çıkabiliyorum. Çünkü üç senedir ÇATOM'u tanıyorum. ÇATOM'da katıldığım kurslar ile hem el becerilerimi hem de kendimi geliştirebiliyorum. Yaptığım ürünleri satma imkânı buluyorum. Kendi kazandığım parayla ailemin karşısına çıkıp "Ben de bir işe yarıyorum!" diyebil-

yorum. Yine ÇATOM'da aldığım hukuk eğitimiyle bu ülkede kadınların da yasal hakları olduğunu öğreniyorum. Meğerse kadın ve erkek eşitmiş!

Ben okuyamadım ama benim kız kardeşlerim ÇATOM'dan aldıkları eğitimlerine katkı burslarıyla okullarına devam ediyorlar. ÇATOM bize çok şey öğretti. Evimde olamadığım kadar rahatım ve orda benim de bir söz hakkım var. Orda toplumdaki hatta ailemden görmediğim bir sıcaklık var.

ÇATOM benim için bitmesini hiç istemediğim bir rüya gibi. Kapısından çıkınca uyandığım ertesi gün olsun da yine aynı rüyayı göreyim diye can attığım tarifi imkânsız bir duygu bu. Benim gibi yaşayan tüm genç kız ve kadınların da bu rüyayı görmesini istiyorum.”

II.1.2. BEYPAZARI UYGULAMALARI

Nevzat TAŞDAN

Beypazarı Kaymakamı

Öncelikle hepinize saygılar sunuyorum ve bu güzel organizasyonu düzenleyen emek sahiplerini kutlayarak teşekkür ediyorum.

Ben uygulamanın içinde olan bir kamu görevlisi olarak yaptığım çalışmalardan sizlere bazı örnekler sunarak, kadınlarımızın ekonomik kalkınmasına iyi bir organizasyonla ciddi katkıda bulunabileceğini göstermek istiyorum.

Öncelikle önceki görev yaptığım Siirt Kurtalan İlçesine açtığım atölyelerde yaklaşık 350 kadına ciddi gelir kapısı açarak iş olanağı sağladığımızı örnek vererek konuşmama başlamak istiyorum.

Bu atölyelerden sadece hazır giyim atölyesinde çalışan 100 kadına ayda yaklaşık 1.500 doları bulan aylık gelir kazandırdığımızı belirtiyor, bu meblağın bir Güneydoğu ilçesinde aile bütçesine yaptığı katkısı ve bu nedenle de bu kadınların toplumdaki ve ailedeki statülerinin nasıl değiştiğini dikkatinize sunuyorum.

Buna benzer faaliyetleri, Beypazarı İlçesi'nde daha da geliştirerek devam ettirdim. Beypazarı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bünyesinde, bazen de Kaymakamlık Köylere Hizmet Götürme Birliği bünyesinde yaptığımız çalışmalarla çoğunluğu kadın olan 120 kişiye iş olanağı verdik. Ayrıca yaptığımız projeleri köylünün yararına sunarak binlerce kadını ayakları ile buz gibi suda havuç yıkamaktan, üzüm ezmekten ve salça yaparken çok fazla emek harcamaktan kurtardık. Bu yöndeki çabalarımıza örnek oluşturan çalışmalarımızı kısaca özetleyebiliriz.

2001 yılında Beypazarı İlçesi'nde Beypazarı Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı El Sanatları Merkezi inşaatını kısa bir sürede tamamladık.

Bu merkez içerisinde Kök Boya Atölyesi, Gümüş Atölyesi, Battaniye Atölyesi, Kumaş Dokuma Atölyesi, İpek Bürgü, Şal ve Panço Dokuma Atölyesi, İhlamur Baskı Atölyesi, Sof Kumaşı Dokuma Atölyesi ve yine başka bir binada Kilim Atölyesi kurduk.

Sekiz atölyede toplam 120 kursiyer ve beş usta öğretici ile faaliyetler yürütülmekte olup, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yapılan projelerle başlanan çalışmalar kısa sürede kendi ayakları üzerinde durma noktasına ulaşmıştır. Yoğun talepler yüzünden özellikle kilim siparişleri için bir yıla yakın sipariş süresi verilmektedir.

1.2.1 Kök Boya Atölyesi

Çevreden toplanan özel bitki kökü ve otlardan (Sarı çalı, boyalık kökü, pınar otu, ceviz kabuğu, ağaç sakızı -reçine-, palamut tozu vb.) elde edilen doğal boya sayesinde solmayan çeşitli renklerde çok kaliteli boya üretimi gerçekleştirilmektedir. İplerimiz kalitesinden dolayı hem ülke içerisinde hem de ülke dışından büyük talep görmekte; çeşitli ülke, il ve ilçelere de kökboyalı ipler satılmaktadır. Boyanmış olan bu ipler ile istenilen ölçü ve desende kilim, ipek kilim, tiftik battaniye, kumaş, yastık, çanta, kırlent, paspas, şal, panço, yelek, minder ve benzer ürünler dokunmaktadır.

1.2.2. Kilim ve Battaniye Dokuma Atölyeleri

Kökboyalı iple boyanan kilimlerimiz kısa bir zamanda yurt içinde ve yurt dışında aranır hale gelmiştir. Özellikle ipek kilimlerimizin kalite açısından Türkiye'de bir benzeri yoktur. Üstelik atölyemizin, Türkiye'de ipeğin kök boya ile boyandığı tek merkez olması ayrı bir övünç kaynağıdır.

Battaniye atölyemizde dokunan battaniyelerin ham maddesi tiftik keçisinden elde edilen tiftiklerdir. Bu tiftikler özel fırça ve taraklarla tüylenir ve battaniye bittiğinde tezgâhtan çıkarılıp yıkanıp şekillendirilir. Battaniyede kullandığımız tiftik, keçideki doğal renkler olan beyaz, kahverengi, siyah ve gri renklerde olabileceği gibi kök boyalarla çeşitli renklerde boyanarak da kullanılmaktadır. Battaniyelerimizde düz dokumanın yanı sıra Atatürk portreleri, takım logoları, çizgi film kahramanları ve her türlü reklam yazıları yapılır. Atölyemizdeki özel el tezgâhlarında kuzu yününden kök boyayla boyanan iplerle panço türünden kaban, pardösü ve omuz atkısı gibi elbise ve aksesuarlar da üretilmektedir.

1.2.3. Gümüş İşleme (Telkari) ve Bakır İşleme Atölyeleri

Beypazarı Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na bağlı atölyemizde usta öğreticiler gözetiminde hem Beypazarı yöremize has telkari gümüş işlemeciliği konusunda kursiyerler yetiştirilmekte hem de bu kursiyerlerimizce her türlü gümüş takı çeşitleri, yeni ürün, çanta, vazo gibi aksesuarlar üretilmekte ve satılmaktadır.

Ham olarak temin edilen gümüş eritilerek tel haline getirilir ve haddeden geçirilerek inceltilir; daha sonra ustalar hazır malzemeye istediği şekli verirler. Bugün halkın %15'i geçimini bu işten sağlamaktadır.

Bakır Atölyesinde ise plaka halinde (haddeden geçmiş olarak) gelen bakır malzeme, istenen şekillerde (kare veya yuvarlak) kesilerek işleme hazır hale getirilir. Bu plaka üzerine istenen desen, motif veya resim işleme tekniğine uygun bir şekilde karbon kâğıdı veya keçeli kalem kullanılarak çizilir, kakma ve çakma tekniğiyle desen, motif veya resim kabartılır. Kabartılan resim nikel kaplama tekniğiyle renklendirilerek sergilenmeye hazır hale getirilir.

1.2.4. Bürgü, Şal ve Kumaş (Göynek) Dokuma Atölyeleri

Özel yapım el tezgâhlarında dokunan yöremize has bürgü denilen dokumalar, aksesuar amaçlıdır. Beypazarı ipek bürgü dokumasında dört ayaklı kamçılı tezgâh kullanılmaktadır.

Dokumadaki desenler Beypazarı'na özgüdür. Dokumaların çözgüsü %100 pamuk, atkısı ise ipektir. Eskiden gelin bürgüsü olarak kullanılan dokumalar günümüzde masa örtüsü, fiskos örtüsü, perde, yatak örtüsü gibi ürünler şeklinde ev aksesuarı olarak kullanılmaktadır.

Atölyemizde, el dokuma tezgâhlarında, elle atmalı mekik tekniğiyle, hammaddesi pamuk ve ipek olan şal türü aksesuarlar da üretilmektedir.

Geçmiş dönemlerde yöresel tezgâhlarda dokunan, çiftçilikle uğraşan erkeklerin giydiği göynek denilen gömlek kumaşları, H.E.M. bünyesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na bağlı olarak oluşturulan göynek kumaşı, dokuma atölyesinde tekrar dokunmaya başlanmış; Böylece hem bir gelenek yeniden canlandırılmış hem de bu sayede ihtiyaç sahibi kadınlar kursa katılarak gelir elde etme imkanı bulmuşlardır.

1.2.5. İhlamur Baskı

Pamuklu, keten, ipek vb. her türlü kumaşa kalıplar yardımıyla uygulanan çalışmalardır. Adını ihlamur ağacından alır. Kalıpların ihlamur ağacından yapılmasının sebebi hafif ve dayanıklı olmasının yanı sıra boyayı güzel alması ve uzun ömürlü olmasıdır. Baskılarda kök boya kullanılmaktadır. Ne kadar yıkama yapılırsa yapılırsın renklerde solma meydana gelmez. İsteğe göre örtü, kırlent, peçete, oda takımları ve kıyafetler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Böylece Ankara kültüründe yer alan bu baskı türü, günümüzde de varlığını devam ettirmektedir.

1.2.6. Sof Kumaş

Sof kumaşın en önemli özelliği, ipinin oğlak tiftiğinden eğrilmesi ve bu ipin çok ince olmasıdır. İpteki bu incelik kumaşa da incelik, yumuşaklık ve estetik kazandırmaktadır.

Evluya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde bahsettiğine göre, Beypazarı 16.YY' da sof kumaş dokuma merkezi durumundaymış. Ailelerin birçoğu geçimini bu işten sağlamaktaymış. Bu gelenek, Ankara geçişinin şanına ve Beypazarı'nda şartların uygunluğuna rağmen, son iki yüzyılda terk edilmiştir.

Yakın zamana dek sof kumaşta kullanılacak incelikteki iplerin eğrilmesi işi, Türkiye'de sadece Çankırı ili'ne bağlı Yapraklı İlçesi'nin Osmanlı Köyü'nde yapılmaktaydı. Biz bu geleneği Beypazarı'nda tekrar canlandırmak için bir proje hazırladık. Öncelikle bahsedilen köyden ip eğirme işini bilen iki kadını ilçemize davet ederek ip hazırlama çalışmaları başlattık, üç adet tezgâh kurduk.

2004 yılında Dünya Ticaret Liderleri Birliği'nden almış olduğumuz **Millenium Altın Tropy** ödülü yaptığımız çalışmaların kalitesinin kanıtlayan uluslararası bir gösterge olmuştur.

1.2.7. Havuç Yıkama Atölyeleri

Kaymakamlığımızca yapılan örnek bir çalışma ile binlerce kadını soğuk havada (kışın) ve suyun içinde havuç yıkamaktan kurtarılmıştır.

Beypazarı, Türkiye'nin havuç yıkama ihtiyacının %50-60'ını karşılamaktadır. Eskiden şevək denilen ilkel yıkama havuzlarında kışın soğukunda binlerce bayan çiftçimizin dizlerine kadar soğuk su içerisinde püskürtme su ile yıkadıkları havuçlar satışa sunulmaktaydı. Bu bayanların değişik hastalıklara yakalanmasının yanı sıra; daradan çekilen sağlıksız su, çevre kirliliği ve işçilik maliyeti birer ek külfetti. Bu duruma son vermek için bir proje başlattık ve ilk defa dev havuç yıkama ünitesi yaptırarak, havuç yıkamada devrim gerçekleştirdik.

Halen Kaymakamlığımızın kurduğu Dikmen ve Oymaağaç köyleri havuç yıkama ve paketleme tesisleri ile Tacetin, Akçakavak, Kuyucak, havuç yıkama atölyeleri faaliyetlerine devam etmekte olup, son yıllarda havuçların piyasaya daha temiz ve parlak bir şekilde sunulması bu atölyeler sayesinde olmuştur. Bu başarıyı gören özel sek-

törde yaklaşık 30 havuç yıkama atölyesi açmış, böylece eski usulde yıkama olayı tarihe karışmıştır.

Sonuç olarak kadınlarımız hastalık ve zahmetten, üretici ise yüksek maliyetten, çevre de kirlilikten kurtulmuştur.

1.2.8. Üzüm Sıkma Ve Salça Yapım Atölyeleri

Macun, Hırkatepe, Tahir ve Başören Köyleri Üzüm Sıkma (Sap Ayırma) Makineleri Projesi ile tatlı sucuğu ve pekmez üretici köylerimizde iki kişi ile günde 1 ton üzüm sırası elde edilebilirken, makine ile, üstelik hijyenik olarak günde 10 ton üretim yapılabilmektedir. Bu sayede, üzüm sıkma işlemi; ayakaltından kurtarılıp, makineli ortama kavuşturulmuş ve 45 fakir vatandaşımıza gelir imkanı sağlanmıştır.

İlçemizin beş köyünde (Dibecik, Akçavak, Kaya-bükü, Sekli, Acısu) salça makineleri kurulmuş olup, fakir çiftçilerimizin satma zorluğu çektikleri ve özellikle kadınlarımızın elleri ile sıkarak salça haline getirdiği domatesler değerlendirilebilecektir.

II.1.3. DENİZLİ HANIMELLER EV ÜRÜNLERİ TÜKETİM KOOPERATİFİ

Keriman KARAOSMANOĞLU

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi

Bilindiği gibi, gelişmekte olan ülkelerde kadınların potansiyel güç birikimlerinin daha rasyonel kullanılması ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırılacağı ve genel refah düzeyinin yükseltilebileceği düşüncesi yaygın olarak kabul görmektedir. Önemli olan bu düşüncüyü destekleyen ve toplumda kadınları hak ettikleri konuma getirebilecek politikaların üretilebilmesidir. Kuşkusuz, bu konudaki en büyük görev devletlere düşmektedir.

Ülkemizde kadınların eğitim durumlarını yükseltmeyi, ekonomik ve sosyal statülerini iyileştirmeyi amaçlayan düşünce ve girişimler, Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana gündemdedir. Ancak bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmalar daha çok 'sorun saptama', 'mevcut durumu tanımlama' ve bunlara ilişkin 'araştırma' etkinlikleri ile sınırlı kalmış, kadınların üretim temelinde bilgi, beceri, gelir artışı, katılım ve örgütlenmelerinin sağlanmasına dönük, kapsamlı uygulamalar yalnızca az sayıda gönüllü kuruluş ve Birleşmiş Milletler desteğindeki bazı kurumlar tarafından yürütülmüştür.

2000'li yıllarla birlikte sivil toplum örgütlerinin daha da önem kazanması, bu kuruluşların çeşitli alanlardaki etkinliklerini hızlandırmıştır. Ülkemizde de Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) faaliyetlerini gözle görülür biçimde artırmış bulunmaktadır. Bizler ÇYDD'nin Denizli Şubesi olarak, Genel Merkezimizin desteğinde yeni bir proje başlatmaya karar verdik. Bu alandaki ilk girişimimiz, ÇYDD Genel Merkezi ve dönemin Tarım Bakanlığı'nın işbirliği ile ülke genelinde "Kırsal Alandaki Kadınlarımızın Kalkındırılması" projesini gerçekleştirmek idi. Ancak; Genel Başkanımız Sayın Prof. Dr. Türkan Say-

lan'ın Tarım Bakanlığı'na yaptığı işbirliği çağrısı değişik nedenlerle geri çevrildi. Bunun üzerine bizler de yerel bir proje geliştirdik.

Projemizin adı: "Kadınlarımıza Meslek Kazandırma ve Aile Bütçelerine Katkı" oldu. Böyle bir projeyi başlatırken dernek üyelerimizin özverili çabalarına ve iyi niyetlerine güvendik. Devletimizin ilgili kesimlerinden gerekli desteği alacağımıza da gönülden inandık. 2002 yılından bu yana geçen sürede bu güvenimizin hiç de boşa çıkmadığını gördük. Gerek devletimizin ilgili kesimlerinden, gerekse yerel yönetimlerimizden gelen destekler sayesinde projemizin hedeflerine yaklaştığını söyleyebiliriz.

1.3.1. Projenin Amacı

Bu projeye;

- Kadınlarımızın tüketici konumundan üretici konumuna geçmelerinin sağlanması,
- Açılacak mesleki kurslarla (Örneğin: Yemek, pasta, börek, konserve, gıda muhafaza usulleri, dikiş, nakış, takı, biçki vb.) kadınlarımızın bilgilendirilmesi ve beceri kazandırılmasının sağlanması,
- Tarımsal ürünlerin bol olduğu yöremizde ürünlerin değerlendirilebileceği işletmelerin açılmasının teşvik edilmesi (Konserve evi, zeytin - salamura ve turşu imalathaneleri, hububat işleme ve paketleme işletmeleri),
- El sanatlarının geliştirilebileceği dikiş-nakış-halı atölyeleri ile, tahta boyama vb. işletmelerinin açılması,
- Kooperatifçilik bilincinin geliştirilmesi, uygun olan kooperatiflerin kurulması konusun-

da yol gösterilmesi, doğabilecek sorunların aşılmasına destek verilmesi,

- Kooperatiflerin sağlıklı biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliğine gidilmesi,
- Başarılı kooperatif yöneticilerinin ödüllendirilmesi amaçlanmıştır.

1.3.2. Projenin Gelişim Öyküsü ve Faaliyetler

Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi'nin organizatörlüğünde, yerel yönetimlerin olanakları ile Devletin olanaklarını birleştirerek gerçekleştirdiğimiz "Kadınlarımıza Meslek Kazandırma ve Aile Bütçelerine Katkı" isimli projemizin kapsamındaki faaliyetler şunlardır:

- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Denizli Şubesi Kırsal Alan Komisyonu'na hazırlanan "Kadınlarımıza Meslek Kazandırma ve Aile Bütçelerine Katkı" projemiz 2002 yılında, dönemin Belediye Başkanı Sn. Ali Aygören'e sunuldu.
- Derneğimizle Denizli Belediyesi arasında ortak protokol yapıldı.
- Projenin halka duyurulması için, broşür basımı, gazete ve yerel TV kanallarının programlarıyla kadınlarımızın meslek kurslarına katılımı sağlandı.
- Kadınlarımıza Halk Eğitim Müdürlüğü'nce "Yemek Kursları" düzenlendi ve sürekli katılımları sağlandı.
- Kursiyerlerimize Kız Meslek Lisesi'nce yemek öğretmenleri tarafından benzer amaçlı kurslar düzenlendi.
- Kursiyerlerimize Tarım İl Müdürlüğü'nde görevli ev ekonomistlerince gıda muhafaza ve tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi (reçel, tarhana, peynir, makarna, turşu vb.) kursları düzenlendi.
- Kursiyerlerimizin; AB-TESK Kadın Girişimcileri Kursu'na katılımları sağlandı (Türkiye genelinde Kadın Girişimcilik Kursları yedi ilde düzenlendi, bunlardan birisi de Denizli'dir).

- Yukarıda adı geçen kurslara toplam 150 kursiyerimizin katılması sağlandı. Bu kursların sonunda kendilerine sertifikaları törenle verildi.
- 8 Mart 2003 Dünya Kadınlar Günü'nde Çınar Meydanı'ndaki satış standının açılışı Rahmetli Valimiz Sayın Recep Yazıcıoğlu tarafından yapıldı.
- Çınar'daki satış yerinde, yemek kurslarından sertifikalarını alan 75 üretici hanım, evlerinde akşamdan hazırladıkları ürünleri Denizli halkına sunma olanağı buldular. Bu ürünler halkımız tarafından çok beğenildi ve kısa süre içinde aranır hale geldi.
- Proje çalışmaları başladığından beri ayda iki defa (her ayın 1. ve 3. Çarşamba günü) Denizli Belediye Sarayı'nın toplantı salonunda tüm kursiyerlerimizin katıldıkları, kaynaşma ve dayanışma amaçlı bilgilendirme toplantıları düzenlendi.
- Kadınlarımızın sağlık karneleri çıkartıldı.
- Kınıklı Belediye Başkanı Sayın Mestan Ekiçi'nin desteği ile Kınıklı'da satış standı hazırlandı ve açılışı 8 Mart 2004 Dünya Kadınlar Günü'nde yapıldı.
- Kurslarda öğrendikleri mamulleri evlerinde üreterek satış standlarında değerlendirmeleri sağlandı. Kadınlarımızın bu faaliyetleri yaklaşık iki yıl süreyle devam etti.
- Zamanla olayın ticari boyutunun genişlemesi ve bazı yerel zorlamalar nedeniyle "Hanımeller Ev Ürünleri Kooperatifi"nin kurulması gerekli hale geldi. Kuruluş çalışmaları kısa süre içinde gerçekleştirilerek, 8 Mart 2004 Dünya Kadınlar Günü'nde açılışı yapıldı.
- Kooperatifin kurulmasından sonra üyelerin ihtiyacı olan toplu üretim yeri için Denizli Çınar Meydanı'ndaki Merkez Büro kiralınarak gerekli araç ve gereçler ile donatıldı.
- Üretim merkezimizin faaliyete başlayabilmesi için Denizli Belediyesi'nden ve diğer ilgili devlet dairelerinden gerekli izinler alındı. Bu merkez Ocak 2005'te faaliyete geçirildi.

- 16.6.2005 tarihinde Bağbaşı Zümrüt Evler'deki üçüncü üretim sunum ve satış merkezi devreye girdi. Halen kooperatifimizin bu üç merkezdeki⁶ faaliyetleri başarılı bir şekilde sürdürülmektedir.

1.3.3. Kooperatifin Çalışma Sistemi

Kooperatif ortakları; giderleri, kendi üretimlerinin girdilerini ortaklaşa karşılamakta ve ortak üretime katılmaktadırlar. Üretime katılan üyelerimiz, saat ücreti almaktadırlar. Satılan ürünlerin kazancıyla işletmenin sabit ve ortak giderleri karşılanmaktadır. Kooperatifin 19 üyesi vardır. Kişi başına aylık gelirleri 600–700 YTL'dir.

1.3.4. Sonuç

Kooperatifimizin Geleceğe Yönelik Misyonu ise 1) Üye sayımızı artırmak; 2) Üretim kapasitemizi yükseltmek; 3) Şube sayımızı çoğaltmak; 4) İyi bir fizibilite yaparak fabrikasyona geçebilmek, şeklinde özetlenebilir.

Beni dinlediğiniz için, hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyor, kooperatifimiz ve ÇYDD Denizli Şubesi adına en derin saygılarımı sunuyorum.

⁶Adreslerimiz: Şube: Delikliçınar Mah. Yağcı Apt. No: 8928/22, Denizli Tel: 0.258.261 40 72 ; Şube: Zümrüt Evler Cami Bitişiği Sosyal Bina, Denizli. Tel: 0.258.266 58 50; Şube: Kınıklı Satış Yeri Kredi ve Yurtlar Kurumu Karşısı, Denizli.

II.1.4. EV PANSİYONCULUĞU: AGRO TURİZM

Zehra ÖMERLER

Karaburun Kadınları Agro Turizm Kadın Kooperatifi

1.4.1. Projenin Gelişimi

2002 yılı sonbaharında Türkiye Winpeace üyelerinin köylerimize yaptıkları ziyaretlerle Agro Turizm kavramıyla tanıştık.

Bilgilendirme toplantılarına katılan köy kadınları ev pansiyonculuğu, kooperatifçilik, besin hazırlama gibi çeşitli konularda eğitimler aldılar. Bu süreçte eğitim ve tanıma amaçlı Selçuk-Şirince Köyü, Yunanistan Midilli Adası, Petra Kasabası gezilerimizi gerçekleştirdik.

Agro Turizm; kırsal kesim, tarım yapılan ortamlar için uygun bir turizm modelidir. İtalya, Yunanistan gibi batı ülkelerinde yaygın olarak uygulanmaktadır.

Kadın üretkenliğini, konukseverliğimizi ev pansiyonculuğu yaparak yerli ve yabancı konuklarımızla paylaşıp yaşama geçirmeyi, değerlendirmeyi, ekonomik kazanımlar sağlamayı hedefledik.

Evimizin bir konuk odası her zaman vardır. Bu mekânlarda konuklar için ayrıca duş ve WC olanağı bulunması gereklidir. Biz bunları henüz tüm odalarımızda sağlayamadık.

Bu konuda hazırlanmış röleve projelerimiz parasal kaynak bulunamadığından uygulanamamıştır. Bu duruma rağmen birikimimizi, istencimizi uygulama fırsatı bulmamız, koşulları zorlamamız gerekiyordu. Mevcut evlerimizin uygun durumdaki odalarını konuklarımız için hazırladık. Geçtiğimiz yaz aylarında konuklarımızı ağırlama olanağımız oldu. Eksikliklerimize rağmen onları mutlu ettiğimize, hoşça vakit geçirmelerini sağlamak için tüm olanaklarımızı değerlendirdiğimize inanıyoruz.

Agro Turizm'de aktiviteler çok çeşitlidir. Bizler çevre gezileri yaparak köy düğünlerine katılıp çeyiz evlerini ziyaret ederek, karanfil kolye dizip eliş sergilerini gezerek konuklarımızı eğlendirmeye çalıştık. Bu arada doğal, temiz denizimizden yeterince yararlanma olanağı da buldular. Kısıtlı olan yatak ve oda sayımızı artırıp daha çok ortağın bu imkândan yararlanabilmesini istiyoruz. Uygulamalarla gördük ve yaşadık ki biz bu işi zevk alarak yapabiliyoruz.

Ev pansiyonculuğu temel faaliyet alanımız gibi görünmekle birlikte reçel, tarhana, erişte, yemelik zeytin gibi yiyecek maddelerini ev ortamında hijyenik koşullara azami titizlik göstererek üretip pazarlamaya çalışıyoruz. Pansiyonculuk yapma olanağı olmayan ortaklarımız, üretim çalışmaları, gününbirlik konuk ağırlama gibi etkinliklerle gelir elde etmektedir. Kadınlarımız geleneksel olarak çok güzel, beğeni toplayan elişleri üretmektedir. Bu konuda kurs ve sergiler açtık. Dileyen katılımcılar ürettikleri ürünleri satıp kazanç elde edebilmektedir.

Tüm üretim çalışmalarımızda geleneksel, doğal ve yerel özellikleri göz önünde bulundurmaya dikkat ediyoruz. Yiyecek, sebze ve meyvelerimizin mümkün olduğunca organik özellikler içermesinin önemini biliyoruz.

Neredeyse unutulmuş reçelleri yeniden ürettik (Karabaşotu çiçeği reçeli). Enginar gibi yöremizde üretilen değerli sebzelerin reçelini ilk yaratan bizim kadınlarımızdır. Ninelerimizin el işlemlerini artık genç kızlarımız da biliyorlar.

1.4.2. Karşılaşılan Zorluklar

Pansiyon için gereken tadilatları parasal yetersizlik nedeniyle gerçekleştiremediğimizden or-

taklar arasında fırsat eşitsizliğinden doğan sorunlar, gerginlikler yaşanmasına yol açmaktadır.

Ortaklarımızın yaşadığı üç köyün koşul ve olanakları diğer on bir köyden farklı olduğundan ilgi ve yönelim de farklıdır. Bu durumda istenen eşitlik sağlanamamaktadır. Buna benzer bir oluşumda ortakların kolayca görüşme olanağı bulabilmesi, işlemi kolaylaştırabilir.

Üretilen ürünlerde olabildiğince standartlara uygun olunması gerekmektedir. Bunun sağlanamaması ve tesis dışı üretim nedeni ile ruhsatlandırmanın yapılamayışı bazı sıkıntılarımızdandır. Bürokratik işlemler, çevre ile ilişkiler, vergilendirme özellikleri, iklim koşullarımızın uygunsuzluğu nedeniyle çalışmalarımız yıl boyu sürmektedir. Neredeyse bütün boş zamanınızı doldurmaktadır. İnançlı, kararlı, ne yapabileceğini bilen, güven duygusu gelişmiş kadınlarımız ile tüm sorunları yenebileceğimize inanıyoruz.

II.1.5. KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI (KEDV)

Şengül AKÇAR

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) Başkanı

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı 1986 yılında, dar gelirli kadınlarla birlikte çalışma amacıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Özellikle yerel ortaklarla işbirliği yapmaya özen gösterilmektedir.

1.5.1. KEDV'in Kadın Ve Yoksulluk Meselesine Bakış Açısı

Yoksulluğun sosyal ayrımcılığa maruz kalma ve karar verme süreçlerinden dışlanma boyutu, maddi kaynaklardan mahrumiyet, yetersiz beslenme, sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere ulaşamamaktan çok daha önemlidir.

Kadınların yoksulluğunun kadın olmakla doğrudan ilişkisi vardır. Yoksulluk ancak ekonomik, sosyal, kültürel ve politik ayrımcılığın yok edilmesi ile giderilebilir. Cinsiyet ayrımcılığının kadın yoksulluğuna etkilerini göz ardı eden, yalnızca kaynak aktarımını hedefleyen stratejiler yoksulluğu asla gideremez.

1.5.2. Ekonomik Güçlendirme Yaklaşımı

Kadınları pratik ihtiyaçları etrafında bir araya getirerek daha stratejik ihtiyaçları için ortaklaşa girişim kapasitelerini güçlendirmek üzere katılımcı süreçler yaratmak (Hizmet sunan değil, kolaylaştırıcı ve ilkel ortaklık anlayışı); ortak kamusal mekanlar sağlamak; kadınların girişimlerinin kabul görmesi ve kaynak aktarımı için yerel otoriteler ve diğer sektörlerle diyaloglarını geliştirmelerine destek vermek bu yaklaşımın temel noktalarıdır.

1.5.3. KEDV Programları

Erken Çocukluk Dönemi Bakım ve Eğitim Hizmetlerini Dar Gelirli'lere Yaygınlaştırmak
Annelerin liderliğinde, mahalle destekli yuvalar

ve oyun odaları oluşturmak, "mahalle anneleri" kavramını yaygınlaştırmak.

Bireysel ve kolektif kapasite geliştirme

- Liderlik Eğitimi
- İnceleme Gezileri
- Deneyim Alışverişi
- İhtiyaç Analizi
- Çok Sektörlü Toplantılar
- Kooperatifleşme

Ekonomik Güçlendirme

- İş/ürün geliştirme desteği
- Finans Hizmetleri
 - Mikro kredi/Maya
 - Tasarruf Grupları
 - Erken Çocuk Bakım ve Eğitim Hizmetleri sunan ortak girişimlere hibe
- Pazarlama
 - Nahl
 - E-satış

Kadın ve Afet: "Afetzedelik"ten kalmaya...

- İnsani yardımlarda kadın ve çocukların ihtiyaçlarına öncelik kazandırma,
- Temel hizmetlere ulaşmalarını sağlama,
- Geçim imkanlarını artırma, iş kurmalarına destek verme,
- Sosyal ve ekonomik girişimlerini kurumsallaştırma,
- Kadınları merkez alan katılımcı yaklaşımların benimsenmesi için uluslararası iletişim ve lobi faaliyetlerinde bulunma.

Yaygınlaştırma Araçları (Eğitici Eğitimi, basılı ve görsel yayın)

Yuva Eğiticisinin El Kitabı

Mahalle Anneliği Programı El Kitabı

Çocuklar ve Yetişkinler İçin Okul Öncesi Eğitim
Atölye El Kitabı

Mahalle Yuvası Nasıl Açılır ve Yönetilir?

Çayın Odaları Nasıl Açılır ve Yönetilir?

Kooperatifleşme El Kitabı

Liderlik Eğitimi El Kitabı

İffet Sonrası Gönüllüleri İçin Erken Çocukluk Ba-
yım ve Eğitim Faaliyetleri El Kitabı

Yerel Yönetimler İçin Bir Demokrasi Yatırımı:
Mahalle Yuvaları/Oyun Odaları

Özel Sektör İçin "Sosyal Sorumluluk" Yatırım
Alanı: Mahalle Yuvaları /Oyun Odaları

Yurt Dışında Yayınlanmış Yayınlar;

Mahallede Müzik Var (Yunanistan, 2004)

"Childcare and Women Centers" in 'Engende-
ring Governance and Development, Grassroots
Women's Best Practices.(Hindistan, 2002)

Working Paper: Self Employment (Bernard Van
Leer, 2001)

Video Filmler/CD'ler

KEDV Mahalle Yuvaları (2002)

Kadınlar ve Çocukları/KEDV-Deprem Çalışması -
2003

From Chaos to Development (2003) -Dünya Ban-
kası-BVL

KEDV Deprem Bölgesi Kalkınma Çalışmaları
2002

1.5.4. Yoksul Kadınlar Ekonominin Nere- sinde?

- Türkiye'deki işletmelerin %95-99'u KOBİ.
- 6.3 milyon kişi enformal sektörde kendi istih-
damını sağlamaktadır.
- Enformal işçilerin 1/3'ü kadındır.
- Kadınların gelir getirici faaliyetlerinin %50'si
ev eksenlidir.
- Küçük Kredi İhtiyacı: Ort: 500-5,500, Toplam
Sermaye: 1,2-3,3 milyar \$

1.5.5. Türkiye'de Küçük Kredi Kaynakları

Türkiye'de kadın girişimcilerin kullanabilecekle-
ri küçük kredi kaynakları yok denecek kadar az-
dır.

Kamu Kuruluşları

- Bankalar (Halk ve Ziraat) sübvansız, halen ak-
tif değil.
- SYDV- SRAP, süreli proje; bir defalık,

STK'lar

- Türkiye Kalkınma Vakfı (Uzun vadeli aynı
krediler, sürdürülebilir değil)
- Diyarbakır Grameen Pr.

Diğer

- Kredi Birlikleri ve Tarım Kooperatifleri
- Kredi kartları, tefeci, aile ve arkadaşlar

1.5.6. Mikro Finans Nedir?

Yoksulların geçimlerini sağlayabilmeleri, kendi
işlerini kurabilmeleri ve genişletmeleri için veri-
len kredilerin ve diğer finansal hizmetlerin
(Mevduat, iş, sigorta, v.s) tümüdür.

- Kredi ürünü müşteri odaklıdır ve sürdürüle-
bilirlik esastır.
- Günümüzde başarıyla hemen hemen tüm As-
ya, Afrika Doğu Avrupa ve Latin Amerika'da
uygulanmaktadır.
- 2003 yılı sonu itibarıyla, tüm dünyada yakla-
şık 3000 mikro finans kuruluşu 81 milyon in-
sana hizmet vermektedir.

- BM tarafından 2005 yılı Mikro Finans Yılı ilan edildi.

Mikro Kredi Yaklaşımı

Mikro kredi/finans tüm dünyada yoksulluğa karşı ve kadınları ekonomik olarak güçlendiren önemli bir stratejidir. Ancak;

- Yoksul kadınların kredi ihtiyacı çok çeşitlidir,
- Gerçek bir "güçlenme" için karar verme sürecine katılımları ve denetimleri önemlidir,
- En yoksullara ulaşmak için daha yaratıcı yöntemler gereklidir,
- Kolektif güçlenmeye odaklanılmalıdır,
- Yoksul kadınlar ayrıca diğerleriyle etkileşim içinde yeni beceriler edinmek, pazar zekası geliştirmek üzere başka hizmetlere de ihtiyaç duyar,
- Sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.

1.5.7. KEDV ve Mikro Finans Hizmetleri

MAYA

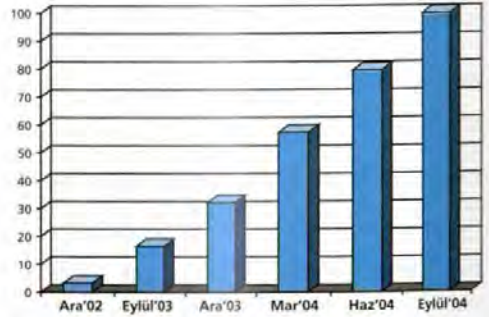
KEDV İktisadi İşletmesidir. Dar gelirli kadınların küçük çaplı işleri için kredi (ortalama 500\$) sağlar. Sürdürülebilirliği hedefleyen Türkiye'deki ilk mikro kredi kurumudur.

- 1995–1997 İstanbul'da pilot proje (KEDV)
- Aralık 2000 ve Ocak 2002: Pazar Araştırmaları
- Şubat-Nisan 2002 Finans/operasyon sistemi, Personel
- Haziran 2002 MAYA'nın yasal kuruluşu
- Haziran 2002 İzmit Şubesi
- Haziran 2003 İstanbul kredi tahsisinin başlaması
- Ağustos 2004 Düzce'de kredi tahsisinin başlaması
- Fon: 1.055.000 US \$, Kullanılmış olan: 685.000US\$
- Verilen Toplam Kredi Adedi: 2,143

- Verilen Toplam Kredi Meblağı: \$1.181.727
- Kredi Kaybı: .%0
- Saha Sorumlusu Adedi: 5
- Saha Sorumlusu başına üye adedi: 247
- Saha Sorumlusu başına Portföy Miktarı: 101,694
- Kendi Kendine yeterlilik: %112 (Ocak-Mart 2005)

MAYA-Sürdürülebilirlik

Kendi Kendine yeterlilik: %112 (Ocak-Mart 2005)

MAYA Kredileri

1. Dayanışma Grupları, İş geliştirme Kredisi
2. Bireysel İş Geliştirme Kredisi
3. İş Kurma Kredisi
4. Acil İhtiyaç Kredisi (mevcut üyelere)

Miktar: 65 – 620–1300 US\$,

Vade: 1–3 – 12 Ay

Teminat: Grup kefaleti, kefil, grup garantisi

MAYA Desteğiyle kurulan /Geliştirilen İşler

Sektörler

%40 üretim

%4 Hizmet

%56 Ticaret

İşyeri

%3 Tezgâh

%72 ev

%25 Dükkân

Tasarruf Grupları

Kadınların geleneksel pratiklerine dayanan, kadınlar tarafından ve kendi kurallarıyla yönetilen, her türlü kredi ihtiyaçlarına cevap veren, kendi tasarruflarıyla oluşturulan enformel kredi fonlarıdır.

10–20 kişilik kadın grupları, düzenli olarak (haftada bir, iki haftada bir ya da ayda bir) bir araya gelip para biriktiriyor ve birbirlerine borç veriyorlar.

Aylık Tasarruf Miktarı: 2,5–5 milyon

Kardelen Tasarruf grubu (2002–2004)

Ortalama Borç Miktarı: 100–1000

Fon Miktarı: 5,700

Kullanılan Kredi miktarı: 17.000

Borç Kullanma amaçları: Tüketim, eğitim ve sağlık

Pilot uygulama: Kooperatif Dayanışma Fonu

Sosyal ve ekonomik güçlenme yolunda;

- Kendi fonları ve kararları kendileri veriyor,
- Acil nakit ihtiyaçları için kolayca kullanabiliyorlar,
- Ortaklaşa "para yönetme" ve liderlik becerisi, özgüven geliştiriyor ve daha büyük girişimler başlatabiliyorlar,
- Diğer ortak sorunları için birlikte hareket etme becerilerini geliştiriyorlar.

ECE Ortak Girişimler Hibe Programı

Ortalama Hibe Miktarı: 2000–4000 US\$

Kullanılan Sayı: 11

Kullanım alanı: Temel yatırım (tefrişat, eğitim materyalleri ve acil durumlarda eğitici ücretleri)

Kadınlar bu alandaki girişimleriyle;

- Meşru bir nedenle kamusal alana çıkmış oluyorlar,

- Birbirleriyle ve diğerleriyle etkileşim içinde yeni bilgi ve beceriyle buluşuyor, diğer sosyal ve ekonomik fırsatlardan daha fazla yararlanabiliyorlar,
- Doğrudan istihdam olanağına kavuşuyorlar,
- Yerel otoritelerce liderlikleri kabul görüyor, olumlu diyalog ve öncelikleri için etkileme süreci başlıyor,
- Aile ve mahalle katılımını sağladıkları için çocuklar daha iyi hizmet alıyorlar.

1.5.8. Sorunlar/Öneriler/Fırsatlar

- Mikro Finans Kurumları yasa taslağı
- Yeni yerel yönetimler yasası
- Yeni dernekler yasası
- Avrupa Birliğine geçiş süreci
- Kadınların "gelir getirici rolü" konusunda yöneticiler ve genel kamuoyundaki artan farkındalık

Sorunlar/Öneriler

- Cinsler arası eşitlik ve kaynaklara eşit ulaşım taahhüdünün kaynak aktarımına yansıtılması; kadınlar açısından bütçe analizlerinin yapılması,
- Mikro kredi kültürünün ve Mikro Finans Kurumlarının yaygınlaştırılması için mevcut kanun tasarısının gözden geçirilerek ivedilikle kabul edilmesi, yaratıcı alternatifleri teşvik etmek üzere esnekleştirilmesi,
- STK'ların bu alana girmeleri için teşvik edilmesi,
- Kadınlara, küçük işlerin sürdürülebilir daha büyük ortak işletmelere dönüştürülmesi için danışmanlık, pazarlama, mentorluk ve finans desteği sağlanması,
- Pazara ilişkin bilgi, yeni beceri ve teknolojiye erişimlerini artırmak için kadınlara yönelik ekonomik etkileşim ve iletişim merkezlerinin yaygınlaştırılması ve girişimcilik kültürünün geliştirilmesi,
- Enformal sektörün tanınması ve kayıt altına alınması,

- Özelleştirme sürecinde altyapı dahil kadın girişimleri için fırsat yaratılması,
- Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde ortak girişimlerin teşvik edilmesi ve pazar bilgisini/zekâsını geliştirecek ticaret fuarları gibi fırsatların yaratılması,
- Kapasite geliştirme ve kadınlar arasında iletişimi güçlendirmeye öncelik tanınması ve yatırım yapılması,
- Yoksul kadınları pasif “sosyal hizmet” nesneleri olarak görmekten vazgeçilerek potansiyel ve güçlerine odaklanan ve kalkınmanın özneleri olarak gören katılımcı bir anlayışın benimsenmesi, program ve yatırımlara yansıtılması (hükümet, çok uluslu kalkınma kuruluşları, STK’lar v.s.),
- Kadınların liderliğinde çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bu alandaki girişimciliklerinin desteklenmesi için aile ve mahalle katılımını esas alan yönetmelik değişikliklerinin yapılması,
- Kadınların öncelikleri için yerel kararları etkileyebilmelerini kolaylaştıracak tüm diğer sektörlerle her türlü diyaloglarını geliştirecek formal platformların oluşturulması.

II.2. ULUSLARARASI UYGULAMALAR

II.2.1. SEWA TİCARET FAALİYETLERİ MERKEZİ

Reema KAPOOR

SEWA Genel Sekreter Yardımcısı

2.1.1. Kadınların Geleneksel Beceriler Yoluyla Güçlendirilmesi

SEWA Ticaret Faaliyetleri Merkezi (STFC) Hindistan Gujaret'te kuraklık ve doğal felaketten etkilenen Kutch ve Patan bölgelerinde el sanatları faaliyetleri ile uğraşan 15.000 kadın zanaatkâra sahip tek şirkettir. Yoksul zanaatkârların kendi şirketlerinin sahibi olmaları yoluyla yoksullukla mücadele etme konusunda yeni bir yaklaşımdır.

STFC, kırsal mikro girişimciler ile ana pazarlar arasında bir köprü hizmeti görür. Stratejik pazar hedeflerindeki gayretleri benzersizdir; bu yolla yoksul zanaatkârların pazarlık gücünü artırır ve yerel ücretleri etkiler.

Vizyonu, işgücünde örgütlenmemiş kadınların sosyo-ekonomik güvencelerinin ve tam istihdamlarının sağlanması amacıyla, ürettikleri ürünlerin ve hizmetlerin etkili pazarlanması yoluyla onların pozisyonlarını güçlendirmektir.

Misyonları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- 15.000 kadın zanaatkâr paydaşın hisse değerlerini maksimize etmek ve her üyenin aylık ortalama 30 ABD Doları kazanabilmesini sağlamak,
- Enformal sektördeki mikro girişimcilerin faaliyetlerinin güçlendirilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi için geniş bir işletme geliştirme hizmetleri ve teknik yardım içeren bü-tünsel çözümler geliştirmek ve yaymak,
- Yerel üretici örgütlerin, ulusal, bölgesel ve uluslararası pazarlara girebilmelerini sağlamak ve ana pazarlara etkili bir şekilde entegre olmalarını desteklemek.

2.1.2. Yoksul Üreticilerin Karşılaştıkları Ana Engeller

Büyük-lük ve Örgütlenme:

- Kendileri dışındaki topluluklarla sınırlı/kısıtlı örgütlenebilme ve iletişim kurabilme,
- Ekonomik olmayan işlem dengesi,
- Kaynak eksikliği ve alıcılarla üreticilerin irtibat sağlayamaması,
- Zincirin en sonunda saklı kalınması ve zincirin ortasındakilerle adil bir pazarlığın yapılamaması.

Bilgi Eksikliği:

- Ürünlerin nereye satılacağına bilinmemesi ve özellikle yoksul üreticilere yardım etmek için kurulmuş destekleyici mekanizmaların bilinmemesi,
- Yerli ve uluslararası pazarlarla iletişim ve bağlantı geliştirilememesi.

Siyasi Engeller:

- Yoksul üreticilerden fikir alınmaksızın ticari politikalar geliştirilmesi ve sonuçlarının onların gelişimine bir engel teşkil etmesi,
- Yardımcı olacak yerel ve küresel siyasi çevrelerin geliştirilmesi için yeterli analiz bulunmaması ve taraftar ihtiyacı duyulması.

Teknik ve Finansal Kısıtlamalar:

- Yoksul üreticiler, ihracat pazarları kalite standartlarına uygun, standardize ve rekabet edebilecek şekilde fiyatlandırılmış ürünlerin zamanında teslim edilebilmesi sağlayacak üretim süreçlerini ve kendi teknik bilgilerini geliştirme konularında destek eksikliği çekiyorlar.

- Yoksul üreticiler işlemlerini artırmaya çalışırken finansal yardım ihtiyacı duyuyorlar, ancak daha fazla mikro kredi güvencesi alma imkânları kısıtlı.

2.1.3. Güçlü Yönler ve Olanaklar

- Kolektif Girişimci Model: Zanaatkarlar kendi işletmelerinin sahibi ve işletmecisidirler.
- 15000'den fazla kadın zanaatkârın ve 16'dan fazla farklı işleme sanatı ve nakış becerisine dayalı güçlü bir beceri birikimi bulunmaktadır.
- Yerel halkı ana pazarlara bağlayan yetkin ve işpatlanmış pazar bağlantıları kurulmuştur.
- Alternatif yaşam tarzı, savunmasızlığın azaltılması, pazar odaklı kapasite geliştirme, kırsal arz zincirinin güçlendirilmesi konularında önemli etkinliği vardır.
- Ortaklıkları:
- Dünya Bankası-Srilanka
- Dünya Bankası Enstitüsü- Afganistan- GDLN Network
- IFC-KGVK, Jharkhand, IFC-STFC
- Govt of Rajasthan- RUDA'yı güçlendirici ortak
- NEC-STFC
- UNOPS-STFC
- UNIFEM- STFC, Güney Asya'daki yerel işletmecilerin eğitilmesi için
- GTN-STFC
- Tekstil Bakanlıkları- STFC enfolmal sektördeki tekstil işçileri için

2.1.4. Entegre Operasyon Yapısı

Operasyon yapısı, yerelden merkeze doğru uzanan çok düzeyli örgütlenme ve merkezileştirilmiş standart işletme süreçlerinin uygulanmasına dayalıdır:

STFC'nin Rolü:

- Pazar araştırmalarına dayalı stratejik planlama,

- Tedarik ve imalat,
- Kalite parametrelerinin belirlenmesi,
- Maliyet ve fiyatlandırma,
- Ürün ve tasarım geliştirme,
- Beceri yükseltme ve beceri geliştirme konularında eğitimlerin eğitimi,
- Eğitim modüllerini geliştirme,
- Üretim planı, kalite kontrolü ve uygulama için 'bölge dernekleri' (District Association (DA)) oluşturmak.

Bölge Derneklerinin (DA) Rolü:

- Beceri ve değer farkı sağlamak,
- Köy üretim planlarını hazırlamak,
- Eğitim ve oryantasyon,
- Zanaatkar grupların, kalite kontrollerinin ve stok, sipariş tesliminin yönetimi,
- Beceri gruplarının ve setlerinin en uygun kullanımlarını sağlamak,
- Eşit iş dağılımı sağlamak,
- Ortak üretim merkezleri işletmek.

2.1.5. Rekabetçi Bir İşletme Olma Yolunda Yapılanlar: Kolaylaştırıcılıktan Entegre Operasyonlara

- İşletme operasyonlarının (tedarik, üretim ve pazarlama) entegre yönetimi,
- Maliyet yönetimi ve kar artırma odaklı süreç örgütlenmesi,
- İşletme süreçlerinin merkezileştirilmiş ve standart prosedürlere bağlanması,
- Ayrıntılı pazarlama stratejileri geliştirilmesi,
- Etkili arz zincir yönetimi ile işletme bilgi ve analizi için girişimcilğe açık yönetim bilgi sistemleri oluşturulması,
- Ayrıntılı kilit sonuç alanları, roller ve sorumlulukların ortaya çıkarılması,
- Pazara dayalı üretim yaklaşımı uygulaması,

- STFC misyonlarından sosyo-ekonomik bileşenin yürütülmesinde bölge derneklerinin STFC ile ortaklığının yürütülmesi.

2.1.6. STFC Tarafından Sağlanan Hizmetler

STFC, yoksul yerel üreticilerin karşılaştıkları engelleri ortaya koyar ve üretici faaliyetlerinin ulusal ve küresel pazarlara girmelerini teşvik etmek amacıyla, çalışmalarını başarılı ticari teşebbüslere çevirmek için aşağıdaki başlıklarda entegre çözümler sağlar:

1. Pazar Girişi:

STFC, Pazar fırsatlarının sürekli gelişimini sağlayan, geniş kanalları olan, çok iyi tasarlanmış bir pazarlama stratejisine sahiptir.

Ulusal Düzeydeki Pazarlama Stratejileri:

- Doğrudan perakende satış yerleri (Banascraft: C.G. Road, Ahmedabad),
- Büyükşehir ve ana metrolarda sergiler,
- Örgütlü perakendecilere yönelik satışlar,
- Toptan ve perakende satışlar,
- Büyük ulusal ticaret fuarlarına katılım (Hindistan Uluslararası Ticaret Fuarı ve Hindistan El Sanatları ve Hediye Eşya Fuarı gibi).

Uluslararası Düzeydeki Pazarlama Stratejileri:

- İhracat (Belçika, Fransa, İspanya, Almanya ve Güney Afrika'ya)
- Uluslararası sergiler (Fransa, İspanya, Almanya, Güney Afrika, ABD)
- Büyük uluslararası ticaret fuarlarına katılım (New York Uluslararası Hediye Eşya Fuarı, Ambeinte, Tendence gibi)
- Uluslararası pazarlama ağlarını geliştirmeye yönelik ortaklıklar kurmak (Aid to Artisan: US Market, Prince of Wales Foundation: UK Market)

2. Geri Bağlantıların Güçlendirilmesi

- Ahmedabad'da günde 400 parça kapasiteli sanat donanımlı CFC oluşturmak,

- Endüstriyel düzeyde yeterliliği olan eğitilmiş işgücü,
- Entegre fonksiyonlu ve akış çizelgeli üretim süreçleri,
- Tam zamanlı üretim uzmanlığı: yaratıcı, tasarımcı ve tüccarlardan seçilmiş birimler,
- Oluşturulmuş örnek bir banka tasarım birimi,
- İki kademeli planlanmış üretim sürecine geçiş:
 - Merkezi kesim ve takım hazırlama birimi,
 - Sipariş teslimat süresini ve maliyetini azaltmak için nakış, dikiş, nihai ürün ve paketlemeye yönelik bölgesel düzeyde örgütlenmiş üretim birimi,
- Arz zinciri yönetimi için entegre yazılım programı,
- 3.943 zanaatkar kadının beceri değerlendirmeleri,
- Beceri gruplarını geliştirmek amacıyla köylerdeki deneyimli becerileri, yetenekleri içeren bir veritabanı,
- 52 köyde, köy düzeyindeki ortak üretim merkezleri,
- Köy ve bölge düzeyinde kalite kontrol sistemleri,
- Zanaatkarları teşvik edici ödüllendirme sistemi,
- Zanaatkar kadın ve bölge çalışanlarına kalite konusunda ihtimamlı eğitimler vermek.

3. Ürün Geliştirme

- Kadın, genç, çocuk kıyafetleri, ev eşyaları ve aksesuarları içeren geniş ürün yelpazesi,
- Kot, pamuk, keten ve başka yüksek ve doğal dokulardan oluşan geniş yelpazeli fabrikasyon üretim,
- Toptan hediye eşya, tasarımcı giysileri ve yüksek değerli aksesuarlar gibi primli bölümlere girmeyi yönlendiren yeni ürün geliştirme.

4. Eğitim ve Teknik Destek

- Beceri geliştirme eğitimleri,
- Üretimi artırmak için 15.000 el sanatları zanaatkarlarına yönelik beceri yükseltme eğitimi,
- Eğitici eğitimleri,
- Öncü takım liderlerine yönetici eğitimleri,
- Bölge düzeyindeki organizatörlerin eğitimi,
- Keşif gezileri,
- Üretim, satış ve pazarlama gruplarına yönelik eğitimler,
- STFC-NIFT Eğitim Birimleri: Kalite kontrolü, beceri geliştirme ve yükseltme konularında zanaatkarların eğitilmesi için eğitim modülleri içeren ve yüksek kaliteli, güncel, çağdaş ürün alanları geliştirmek amacıyla geleneksel becerilere en son teknikleri uyarlayan bir birimdir,
- Arz zincirindeki fiyatlandırma ve maliyet, satış, pazar araştırması, pazarlama konularında yerel yöneticilerin eğitilmesi,
- En fakir zanaatkar kadınların belirlenmesi ve ihtiyaç analizlerinin yapılması,
- Kutç ve Patan bölgelerindeki zanaatkarların becerilerini yükseltme eğitimleri:
- Materyal işleme,
- İplik ve kumaş çeşitlerine göre farklı beceriler için çeşitli iğnelerin kullanımı,
- Becerilerin C'den B'ye ve A'ya yükseltilmesi,
- Üretkenlik artırımı,
- Beceri derecelerine göre duyarlılık.

5. Kapasite Geliştirmeye Yönelik Ağlar ve İttifaklar

Aşağıda isimleri yer alan mikro girişimciler arasında deneyim paylaşımını ve karşılıklı eğitimler verilmesini sağlar.

- Güney Asya Kadın Mikro Girişimcileri,
- Afgan Kadın Mikro Girişimcileri,
- Zharkhand ve Kuzeydoğu Sivil Toplum Örgütleri,
- Meksikalı Mikro Girişimciler,
- Sri Lanka- Finans Bakanlığı,
- Gemidirya Vakfı,

6. STFC: 2004'de Gerçekleştirilmiş İlerlemeler

- Toplam kayıtlı hissedarlar:3500
- Kutç:1772
- Patan:1728
- Yaratılan Toplam İstihdam:1200
- Toplam Üretim Cirosu: Rs. 1,4 cr.
- Toplam Satış Cirosu: Rs. 1,15 cr.
- Toplam Marjinal Satış: 30%
- Köy düzeyinde kurulan Ortak Üretim Merkezleri: 54
- Yenilenmiş İşletme Modeli: Sade kolaylaştırıcı modelden entegre imalat-pazarlama modeline geçiş
- Ahmedabad'da NFT'den 2 yıllığına ortak hizmet merkezi yeniden kiralanmıştır.
- Ahmedabad'da ortak hizmet merkezi planı tamamlanmıştır.

7. Etki Ölçütleri

Yaratılan etkiye yönelik değerlendirmeler aşağıdaki ölçütlere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir:

- El sanatlarına dayalı faaliyetlerle yaşam fırsatları yaratarak sosyo-ekonomik savunmasızlıkta yaratılan azalma,
- El sanatlarından sürdürülebilir gelir elde etme,
- Yaratılan alternatif istihdam fırsatları,
- Kapasite geliştirme:
 - Beceri yükseltme: C>B>A,
 - Beceri geliştirme,
 - Yönetim kapasitesi geliştirme,
 - El sanatları faaliyetlerini yönetmek için JSM'nin güçlendirilmesi,
 - Keşif gezileri,
- Pazar girişinde yaratılan artış ve pazar geliştirme,
- Geleneksel beceriler kullanılarak ürün geliştirme.

II.2.2. ALTER ECO ADİL TİCARET

Laetitia PARAVISINI

Alter Eco

II. 2.2. ALTER ECO ADİL TİCARET

Laetitia Paravisini

Alter Eco

2.2.1. Alter Eco Adil Ticaret Nedir?

Çaprazlama adil ticaret, IFAT (Adil Ticaret Örgütleri Global Ağı /Global Network of Fair Trade Organizations) tarafından şeffaflık, diyalog ve saygıya dayalı ve uluslar arası ticarete adalet arayışını temel alan bir ortaklık türü olarak tanımlanmaktadır.

Alter Eco ise, çoğunluğunu organik ürünlerin oluşturduğu bir sertifikalı ürünler alanı sunan ilk "çaprazlama adil ticaret" markasıdır.

Amaçları:

- Sosyal konularla ilgili olarak bağımsız üretici ve dağıtıcıların geliştirilmesini desteklemek,
- Adil Ticaret ürün satışlarının geliştirilmesi yoluyla marjinal üreticilerin kazanç ve Pazar ulaşımlarını artırmak.

Amaçlara Nasıl Ulaşıyor?

STFC, yoksul yerel üreticilerin karşılaştıkları engelleri ortaya koyar ve bu üreticilerin ulusal ve küresel pazarlara girmelerini teşvik etmek amacıyla, onları başarılı ticari teşebbüslere çevirmek için aşağıdaki başlıklarda entegre çözümler sağlar:

- Pazar girişi,
- Ürün geliştirme,
- Eğitim ve teknik destek,
- Küresel birleşme,
- Siyasi inisiyatifler.

Küresel Bağlamda Adil Ticaret

Tanım: "Adil ticaret", dayanışma ve sürdürülebilirliğe dayalı ticari ilişkilerin kurulduğu, önceliğin küçük ve marjinal çiftçi gruplarıyla ticarete verildiği bir küresel ticaret şeklidir.

Adil Ticaret Kriteri: "Adil ticaret", dayanışma, garanti edilmiş asgari bir satın alma fiyatı, gelişme primi, ön finansman, sürdürülebilir ve bağımsız kalkınma yaklaşımı doğrultusunda uzun dönemli ticari ilişkiler kurulmasını gerektirir.

2.2.2.Tarihçe

Mevcut küresel ticaret örgütü, yoksul ülkelerin kendi menfaatlerine yönelik ticaret yapabilme fırsatlarından yoksun olduklarını ifade etmektedir. Şöyle ki:

- En zengin beş ülke dünya gelirinin %80'ine, en fakir beş ülke ise %1'ine sahiptir. (Kaynak: BM İnsani Gelişme Raporu)
- Dünyanın en fakir 49 ülkesi dünya nüfusunun %10'unu oluştururken, dünya ticaretinin yalnızca 0,4%'ünü gerçekleştirmektedir. (Kaynak: UNCTAD)
- BM verilerine göre, adil olmayan ticaret kuralı sebebiyle yoksul ülkeler her gün yaklaşık 2 milyar \$ kaybetmektedirler. (Kaynak: UNCTAD)
- 1980'den bu yana dünyanın en fakir ülkelerinin dünya ticaretindeki payları %40 oranında düşmüştür. (Kaynak: UNCTAD)
- Dünyanın refah ülkelerindeki en zengin insanların %20'si ile en fakir ülkelerindeki en fakir insanların %20'si arasındaki gelir düzeyi farkları, tarih dilimleri içerisinde oransal olarak aşağıdaki gibi seyretmiştir:

ORAN	TARİH
1/3	1820
1/11	1913
1/30	1960
1/74	1997

Adil Ticaret kavramı, 1960'lardan beri, başka deyişle, "yardım değil ticaret" sloganının icat edilmesinden bu yana kullanılmaktadır. Adil ticaret ürünlerinin satışları, ürünlerin kitle pazar dağıtım ağlarına girmelerinin sonucuna doğrudan bağlı olarak önemli ölçüde artmıştır (1988'de Kuzey Avrupa'da ve 1998'den beri Fransa'da).

2.2.3. Adil Ticarete Taraflar

Üretici Örgütleri: 500 kooperatif ve küçük çiftçi örgütü ve ortalama +/- 1 hektar alanda tarımla uğraşan 800.000 küçük çiftçi üretimden, ürünün işlenmesinden ve mümkün olduğunda nihai ürünün paketlenmesinden sorumludurlar.

Kuzey Ülkelerindeki ithalatçı ve dağıtımclar: Uzmanlaşmış dağıtım ağları genellikle tüketici temsilcilerine hitap ederken, uzmanlaşmamış dağıtım ağları (süpermarketler gibi) seçme Adil Ticaret ürünlerini sunarlar ve daha geniş bir tüketici grubuna hitap ederler.

Ürün Çeşitleri: Kitle pazar dağıtımındaki başlıca gıda ürünleri (hacime, pazar talebine ve kaliteye bağlı olarak)dir. Bu sektördeki en son en yeni gelişme, kişisel bakım için kullanılan sertifikalı pamukta olmuştur.

2.2.4. Uluslararası boyut

- Adil ticaret sertifikalı ürünlerinin satışları, küresel ticaretin %0,01'ine denk gelen 400 milyon €'luk yıllık ciroya sahiptir.
- 2002 ve 2003 yılları arasında, dünya çapındaki adil ticaret etiketli satışlar olağanüstü bir büyüme ile %42,3 oranında artmıştır.
- Sertifikalı ürünler Kuzey Avrupa'da önemli ölçüde pazar payı elde etmişlerdir. Örneğin muz, çay ve meyve suyu pazarında %25 oranında temsil edilmektedir.

- Adil ticaret ürünlerinin pazar payı yerleşik pazarlarda bile %20'nin üzerinde istikrarlı bir yıllık büyümeye sahiptir. (İngiltere, İsviçre, Belçika)
- Küçük aile çiftçileri, dünya kahve piyasasının sahip olduğu büyüme oranının %50'si üzerinde büyümektedirler.

Fransa

- 2004 yılında ürünlerin pazar payında Fransa'da %89'un üzerinde bir güçlü büyüme olmuştur.
- Adil ticarettten haberdar olma düzeyi istikrarlı bir gelişim göstermektedir. 2004 yılında Fransa nüfusunun %56'sı adil ticarettten haberdarken, 2005 Mayıs ayında bu oran nüfusun %74'üne ulaşmıştır.
- Bir Fransız 2003 yılında adil ticaret ürünleri için ortalama 0,61€ harcarken, 2004 yılında ortalama 1,13€ harcamıştır.

2.2.5. 1998'den beri Alter Eco, Adil Ticaret Uzmanlığı

- Alter Eco, adil ticaret ürünleri satışlarının gelişmesi yoluyla marjinal üreticiler için pazar ulaşımını maksimize etmek amacıyla 1998'de kurulmuş limitet statülü bir şirkettir.
- 2002'de, kitle dağıtım ağları yoluyla ürün satışları ile ilk 'çaprazlama adil ticaret markası' olmuştur.
- 2004'de, Alter Eco 20 sürekli işçi ve 5,4 milyon € tutarındaki yıllık ciroya sahiptir. 2005 yılı için tahmini ciro 10 milyon €'dur.
- Pazar talebine cevap verebilme ve uyum sağlayabilme yeteneği ispatlanmıştır. (2002'de 3 ürün, 2005'de 70 ürün)
- Alter Eco, adil ticaret pazarında %10 pazar payı ile temsil edilmektedir.
- Etkili arz zincir yönetimi- 20 ülkedeki 28 kooperatif ile uzun dönemli ilişkilere sahiptir.
- Altı yıllık satış deneyimi ile mükemmel pazar bilgisine sahiptir.

Alter Eco, Fransa'nın ilk adil ticaret markasıdır.

Ürünler

- Kaliteli ürün ve paketleme,
- Paket üzerinde eksiksiz ürün bilgileri,
- Kaliteli, orijinal, rekabet edebilir ürün seçimi,
- Keşif ve uzaklaşma yolculuğuna bir davet...

Alter Eco Ürün Alanı

- Çeşitli ve görsel etkileyiciliği olan ürün alanı,
- Mükemmel raf görüllüğü: alternatif ve renkli paketleme,
- Karşılıklı alışverişi teşvik eden bir sunuş,
- Gerçek bir adil ticaret taahhüdü.

Tüm ürünler yerel tarımsal biyolojik çeşitliliği koruyan, sürdürülebilir çiftçilik yöntemleri kullanılarak yetiştirilir. Hem ekonomik sebeplerle hem de üreticilerin ve toprağın sağlığını korumanın bir yolu olduğu için doğal gübreleme kullanılır.

Eksiksiz ve şeffaf ürün bilgisi:

www.altereco.com

2.2.6. Alter Eco Adil Ticaret Garantisi

Dayanışma: Dayanışma ve sürdürülebilir kalkınma teşvik edilmekte, öncelik küçük ve marjinal çiftçi gruplarıyla birlikte çalışmaya verilmektedir.

Doğrudan İlişki: Üreticilerin gelir marjlarını maksimize etmek amacıyla mümkün olduğu kadar ürünleri doğrudan üreticilerden almaya çaba gösterilmektedir.

Tüketiciye Yönelik Şeffaflık: Ürün üzerinde ve ürün dağıtım ağlarında ürün hakkında doğru ve eksiksiz bilgilerin bulunması sağlanmaktadır.

Kalite: İstisnai kalitedeki ürünlerin sunumunu sağlamak için geleneksel, sanatsal çiftçilik metodlarının kullanımı amaçlanmaktadır.

Ürün özerkliğinin gelişimini ve sürdürülebilir kalkınma için Alter Eco Pric WaterHouseCoopers ile 'Temel Zorunluluk Taahhütleri ile İlerleme Kriterleri'ni değerlendirmek için tek bir 'adil ticaret denetim metodolojisi' geliştirmiştir.

Temel Zorunluluk Taahhütleri	İlerleme Kriterleri
Dayanışmanın desteklenmesi	Katılımcı yönetim
Adil fiyatlar	Çocuk işçiliğinin önlenmesi
Doğrudan ilişki	Yerel potansiyelin gerçekleştirilmesi
Şeffaflık	Üreticiler için özerklik
İtibar	İtibar Sosyal ve çevresel yükümlülük

Ürün Garantisi

- Tüm ürünler sıkı kalite ve hijyen kontrollerine tabidir (HACCP, psiko-kimyasal, mikro biyolojiksel ve benzeri testler)
- Ürünler mümkün olduğu kadar adil ticaret sertifikalıdır.
- Tüm tedarikçiler, Alter Eco ve PriceWaterHouseCoopers tarafından geliştirilmiş FTA200 kalite denetimine tabidir.
- Ürünlerin çoğunluğu organik olduğuna dair sertifikalıdır. Henüz sertifikalanmamış ürünler sertifikalanma aşamasındadır.
- Alter Eco bir uluslararası Adil Ticaret Derneği (IFAT) üyesidir. IFAT bir Adil Ticaret örgütleri küresel ağıdır. Üretim merkezleri gelişimleri denetlenir ve değerlendirilir.

Adil bir satın alma fiyatı sonucu olarak, adil ticaret üreticileri, kaliteden feragat ettiren maliyet düşürücü uygulamalardan kaçınabilmektedirler. Çiftçiler ihraç edilecek ürünlerini seçerken özel ilgi gösterirler.

II.2.3. GRAMEEN BANK, BANGLADEŞ: DÜNYANIN EN BÜYÜK VE ÖNCÜ MİKROKREDİ ÖRGÜTÜ

Sham Sul Alam Kahan CHUWDURY

Grameen Bank Proje Direktörü Diyarbakır

'Grameen' Bangladeş dilinde kırsal alan veya köy anlamına gelmektedir. Grameen Projesi ilk olarak 1976 yılında "Jobra" isimli bir köyde, Profesör Muhammad Yunus liderliğinde bir araştırma proje hareketi olarak başlatılmıştır. O yıllarda Prof. Yunus, Bangladeş'teki Chittagong Üniversitesinde bir öğretimci.

1983 yılının Ekim ayında Grameen Projesi, bir hükümet düzenlemesiyle bağımsız bir bankaya dönüştürülmüştür.

2.3.1. Amaçlar

- Banka faaliyetlerinin köylerdeki yoksul kadın ve erkeklerin hizmetlerine yönelik erişim ve kullanımlarının yaygınlaştırılması,
- Parayı elinde tutan kişilerin/liderlerin yoksulları sömürmesinin ortadan kaldırılması,
- Bangladeş'teki kırsal alanlarda yaşayan çok sayıdaki işsiz kendilerine iş imkanı sağlaması konusunda fırsatlar yaratması,
- Dezavantajlı kişilerin, özellikle en yoksul hanelerdeki kadınların, anlayabilecekleri ve iş yapabilecekleri bir örgütsel alan içinde bir araya getirilmesi,
- "Az gelir, az tasarruf, az yatırım" şeklindeki yerleşik görüşün "az gelir, kredi, yatırım, daha çok gelir, daha çok yatırım, daha çok gelir" inancına evrimini sağlamak ve bu temelde yaygınlaşmış bir kredi sistemi yaratmak.

1976–2005 29 Yıl Sonra...

- Bangladeş içinde bir köyden (Jobra) 55.050 köye doğru proje yayılmıştır.
- 1976'daki 42 yoksul borç alan sayısı, 2005'de 4.9 milyona yükselmiştir.
- 60 bölgede 1583 daldaki çalışan 91.474 merkezde 789.460 grup oluşmuştur.

- ABD \$ 27 tutarındaki ilk harcamadan ABD \$ 4.91 milyar tutarındaki kümülatif harcama tutarına sıçranmıştır. Toplam geri ödeme miktarı 4 ABD \$ 42 milyar'ı bulmuştur.
- 2005 Temmuz'unda, yaklaşık ABD \$ 53.94 milyon tutarında harcama ve yaklaşık ABD \$ 44.56 milyon geri ödeme gerçekleşmiştir.

2.3.2. Türk Grameen Mikrokredi Projesi, Diyarbakır

Türkiye'deki öncü mikro kredi projelerinden biri Diyarbakır'da uygulanmaktadır. Yoksullar içindeki en yoksullara, özellikle kadınlara yönelik olarak uygulanmakta olan proje, üç yıllık bir pilot proje olarak başlamıştır. Üç yılın sonunda hala devam etmektedir. Proje Grameen Trust tarafından Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde uygulanmaktadır. Uygulayıcı kuruluş Grameen Trust olup, sponsor kuruluş çoraklaşmayı Azaltma Türk Derneği'dir ve proje Diyarbakır Valiliği tarafından desteklenmektedir.

3 yıllık proje bütçesi 900.000 Amerikan Dolarıdır. Tahmini iş ve sosyal güvenlik yardımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Kuruluş Diyarbakır'da 2 şube, Bismil'de 1 şubeye sahiptir.

Şube sayısı	1. yıl	2. yıl	3. yıl	Toplam
3	965	1.960	1.475	4.400

Proje Amaçları:

- Yoksul insanlara özellikle kadınlara mikro kredi sağlamak,
- Bu kesime yönelik olarak kendi işini kurma imkânı yaratmak,
- Yoksullara kendi finansal ve sosyal sorunlarıyla başa çıkabilmeleri konusunda yardımcı olmak.

2.3.3. Sosyal Kalkınma Kararları

- Birbirimize yardım etmeye devam edeceğiz.
- Daima çocuklarımızı ve onların çevresini koruyacağız.
- Her zaman işimizde ilerleme yolları arayacağız. Korkularımıza ve endişelerimize mani olacağız.

Proje Finansal Durum Özeti (24.09.2005'e kadar)

Toplam	Merkez sayısı	Grup sayısı	Üye sayısı	Borç alan sayısı	Toplam Ödeme
	138	477	2.330	2.224	1.381.664 ABD \$

Toplam	Toplam Geri Ödeme	Geri Ödeme Oranı	Toplam Geri ödeme servis ücreti	Toplam tasarruf birikimi
	852.252 ABD\$	100%	199.181 ABD \$	70.436 ABD \$

Sektörlere göre Kredi Dağılımı

(Temmuz 2005'e kadar)

Sayı	Ana Sektör	Diyarbakır Şb.		Bismil Şb.		Toplam Proje		Yüzde
		Üye	Kredi Miktarı (ABD \$)	Üye	Kredi Miktarı (ABD \$)	Üye	Kredi Miktarı (ABD \$)	
1	İşlem ve Üretim	426	138.842	98	26.115	524	164.958	16%
2	Tarım	7	2.631	114	41.507	121	44.139	4%
3	Evcil hayvan	146	55.665	376	120.106	522	175.771	17%
4	Hizmetler	254	90.668	47	16.419	301	107.088	10%
5	İşletme ve Ticaret	448	160.261	116	42.546	564	202.807	18%
6	Seyyar satıcılık	224	80.167	31	10.382	255	90.550	8%
7	Mağaza	617	213.584	225	81.966	842	295.551	27%
Toplam		2122	741.821	1007	339.045	3129	1.080.866	100%

İŞLEME VE ÜRETİM	TARIM	EVCİL HAYVAN	HİZMETLER	İŞLETME VE TİCARET	SEYYAR SATICILIK	MAĞAZA
El Sanatları	Sebze yetiştiriciliği	Süt ineği	Ayakkabı boyacılığı	Hayvan yemi	Sebze	Bakkal
Ekmek Yapımı	Tütün yetiştiriciliği	İnek besiciliği	Kuaför ve güzellik bakımı	Tencere	Giyim	Eski mobil telefon setleri
Ayakkabıcılık	Pamuk yetiştiriciliği	Hindi ve tavuk	Sıvı gaz satışı	Giyim	Ekmek	Terzi
Süt yapımı ürünlerin taşımıcılığı	Buğday yetiştiriciliği	Keçi ve koyun besiciliği	Bisiklet kiralama	Fırıncılık	Çikolata	Çay ve kahve
Çocuk kıyafetleri yapımı		Ördek yetiştiriciliği	Dikiş makinesi	Sigara	Çerez	Elektronik eşyalar
Tatlıcılık			Çamaşır makinesi	Sebze ve meyve	Balık	Bardak
Peynircilik			Nakış işleme makinesi	Sığır işletmeciliği	İç çamaşırı	Isıtıcı
Çeyiz eşyaları			Sağlık hizmetleri	Halicilik	Tuhafiye	Et
Et ürünleri			Buzdolabı	Biber		Mermer
Tost ve sandviç yapımı			Fotoğrafçılık	Boyaçılık ürünleri		Kaset ve CD
			Saat tamirciliği	Dondurma yapımı ve satışı		
				Kozmetik ürünler		
				Hurda parçaları satışı		

Mikro Girişimci Kredileri

Sayı	Ad	Sektör Adı	Kredi Miktarı	Şube Adı
1	Menfaat Kara	Terzicilik	1.500 ABD \$	Diyarbakır Şubesi
2	Sabahat Yaramış	Elektronik donanım ürünleri dükkanı	1.350 ABD \$	Diyarbakır Şubesi
3	Nebahat Ateş	Dondurma makinesi	1.350 ABD \$	Diyarbakır Şubesi
4	Zarife Kara	Terzicilik	1.130 ABD \$	Diyarbakır Şubesi
5	Şöhret Bakır	Bakkaliye ürünlerinin kamyonla satışı	1.130 ABD \$	Bismil Şubesi
6	Medine Gidiciler	Araçla gözlük satışı	1.500 ABD \$	Bismil Şubesi

III. KADINLARIN GELİŞTİRİCİ
FAALİYETLERE KATILIMI ÇALIŞMA GRUBU

III. BÖLÜM
ÇALIŞMA GRUPLARI

Yöneticiler: Yılmaz ELİZİE

Raporun: Asif ÇUBUK

**III.1. KADINLARIN GELİR GETİRİCİ
FAALİYETLERE KATILIMI ÇALIŞMA GRUBU
SONUÇ RAPORU**

Kolaylaştırıcı: *Yıldız ECEVİT*

Raportör: *Aslı ÇOBAN*

1.1. Amaç

Kadınların gelir getirici faaliyetlere katılımı konulu çalışma grubunun amacı, bölge kadınlarının gelir getirici ekonomik uğraşlara katılım ve kendilerine ait bir gelir elde etme yönündeki düşüncelerinin ortaya çıkmasına ve açıklık kazanmasına yardımcı olmaktır.

Çalışma grubuna GAP İdaresi ve ÇATOM'lardan eğitimciler bölgedeki ve bölge dışından sivil toplum kuruluşlarından gönüllüler, yine bölgedeki Uluslararası Çalışma Örgütü ve İŞKUR temsilcileri ve akademisyenler katılmışlardır.

Grupta, konuya, kadın girişimciliği ile sınırlı kalmayıp diğer gelir getirici faaliyet türlerini de göz önünde bulunduran daha geniş bir perspektiften bakma ilkesi genel kabul görmüştür. Kadın işsizliği, kadınların gelir getirici ekonomik faaliyetlere katılımı ve katılım koşullarının geliştirilmesi meselelerinin, tüm bu faaliyet türleri kapsamında ele alınması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu faaliyetler arasında ücretli çalışma ve kendi hesabına çalışmanın bulunduğu ve bu gelir getirici çalışma biçimlerinin girişimcilikten ayırt edilmesi gereği vurgulanmıştır.

Grubun çalışmasını daha verimli kılmak için, önceden hazırlanan çerçeve sorular yoluyla bölge kadınlarının gelir getirici faaliyetlere katılmalarının önündeki engel ve darboğazlar ve gelir getirici uğraşlara ulaşmanın araç, biçim ve yöntemlerinin neler olabileceği tartışılmıştır.

Çalışma grubunda tartışmalar, kadınların gelir getirici faaliyetlere katılmalarının önündeki engel ve sınırlılıklar ve bunlara yönelik yapılması gerekenler olmak üzere iki bölümde yapılmıştır.

1.2. Kadın Emeginin Gelir Getirici Faaliyetlerde Değerlendirilmesi Önündeki Engel ve Sınırlılıklar Nelerdir?

Bu kapsamda kadın emeginin sunumu ve talebine ilişkin faktörler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

1.2.1. Kadın Emeginin Sunumu İle İlişkili Engel ve Sınırlılıklar

Gelenek ve görenekler, genel olarak kamusal yaşantıya katılma ve özel olarak işgücü piyasasında yer alma, buna yönelik yaygın ve örgün eğitim imkânlarından yararlanma, iş arama, iş ve meslek seçimi noktalarında kadınlar açısından sınırlayıcı bir rol oynamaktadır. Bölgede toplumun geleneksel yapısını neredeyse hiç de-ğişmeden koruması, bu sınırlılıkların devam etmesinde birinci etkidir.

Toplumda çalışan kadınlara yönelik önyargıların hala kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların çalışma yaşamında yer alması, hem kadın ve ailesi hem de toplum açısından olumsuz bulunmaktadır. Çalışan kadınların ailevi sorumluluklarını yerine getirebileceklerinden kuşku duyulmaktadır. Bu durum, kadınların çalışması konusunda aileler ve toplum tarafından olumsuz bir bakış açısının gelişmesine neden olmakta ve sonuçta kadınlar çalışmaya isteksiz hale gelmektedir.

Söz konusu önyargılar, aile, akraba ve yakın çevrelerini *kadınlara yönelik şiddet* uygulamaya dahi itebilmektedir. Grup çalışmasına katılan kadınlar sıklıkla baba, koca ve töreden duyulan korkuya işaret etmişlerdir.

Kadınlar yetişme ve sosyalleşme evrelerinde ciddi bir baskı ve aşağı görülme ile karşı karşıya kaldıklarından özgüvenleri zayıftır. İş yaşamına giriş, burada tutunma ve ilerleme açısından özgüven eksikliği önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Öte yandan kadınlar, gelecekte çalışma yaşamı içerisinde yer alacakları düşünülmeden yetişmektedirler. Bu nedenle psikolojik olarak ve rol bilinci geliştirmek açısından *çalışma yaşamına hazır olamamaktadırlar*.

Kadınların hem iş yaşamına yönelik bir beklentilerinin bulunmaması, hem de eğitim olanaklarından yetersiz yararlanmaları, *kendilerini tanımamaları ve potansiyellerinin farkında olmamalarına* yol açmaktadır. Bu durum, çalışma yaşamına giriş kadar, doğru meslek ve işlere yönelmek noktasında da sorunlar yaratmaktadır.

Kız çocukları ciddi bir *ayrımcılık* ile karşı karşıya kalmaktadır. Ailenin eğitim ve sağlık harcama-

larında kız çocuklarına ayrılan pay, erkek çocuklara ayrılandıktan çok düşüktür.

Buna ek olarak kız çocukları hanedeki iş yükleri açısından da erkek çocuklara göre dezavantajlı konumdadır. Bölgede çok çocukluluğun yaygınlığı, geniş aile ve akrabalık bağlarının güçlülüğü, aynı haneyi paylaşan nüfusun fazlalığını doğurmaktadır, bu da kadınların hane içindeki iş yüklerini artırmaktadır. Böyle hanelerde ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı konusunda *kız çocukları annelerinin yardımcısı ve onların ev dışında bir işte çalışmaları halinde, sorumlulukları üstlenmesi gereken kişiler olarak görülmektedirler. Böyle bir yaklaşım ve kız çocuklarına kaldırılabileceklerinden daha fazla yük binmesi onların örgün eğitim kurumlarına devamlarını olumsuz etkilemektedir. Yaygın eğitim konusunda da benzer bir durum vardır. Bu durum, ailelerin tutumlarından ve hanelerdeki iş yükünün ağırlığından olduğu kadar, eğitim dilinin, günlük kullanılan dilden farklı olmasından da kaynaklanmaktadır. Ayrıca, gelecekte elde edilecek bir gelirin garantisini sağlamadığı düşünüldüğü için, meslek kursları ve diğer eğitimlere kız çocuklarının gönderilmesi son derece sınırlıdır.*

1.2.2. Kadın Emegine Yönelik Taleple İlişkili Engel ve Sınırlılıklar

Her şeyden önce, kadınların halihazırdaki nitelikleri ile katılabilecekleri bir *iş piyasasının darlığı*, onların gelir getirici faaliyetlere katılımlarının önünde bir engel oluşturmaktadır.

Kamu sektörü kadın istihdamında en büyük paya sahip durumdadır. Ancak bu sektörde işler giderek azalmaktadır. *Kamu istihdamının gerilemesi*, kadın istihdamında da paralel bir eğilim izlendiğini/ilzleneceğini göstermektedir.

Bölgede *özel sektörün yatırımlarının azlığı ve yatırımları teşvike yönelik düzenlemelerin yetersizliği* genelde istihdam olanaklarının ve özel olarak da kadınlara yönelik istihdam olanaklarının zayıflığına yol açmaktadır.

Kadınlar için uygun görülen ve görülmeyen işler ayrımı da kadınların istihdam alanlarını daralt-

maktadır. Kadınlar için uygun bulunan işler de, emek yoğun, düşük beceri isteyen, düşük gelir sağlayan çalışanın beceri ve kariyerinin gelişmesi açısından fırsatlar sağlamayan işler olmaktadır.

Kadınlar erkek egemen iş dünyasına katılmakta güçlük çekmektedirler. Erkeklerle iş görüşmelerini gerçekleştirmek, anlaşma ve yazışmalar yapmak, iş ilişkilerini geliştirmek üzere iş dışı sosyal aktiviteler gerçekleştirmek noktasında zorlanmaktadırlar.

Çalışma ortamlarının erkek ağırlıklı olması, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan kadınlara uygun olan ortamların oluşturulmamasına neden olmaktadır. Çalışma ortamlarının erkek ağırlıklı olması, kadınların aileleri açısından başlı başına bir problem teşkil etmektedir. Yine, çalışma saatlerinin ve mekanlarının, kadınların güvenlik sorunu ve ailelerinin endişeleri dikkate alınmaksızın seçilmesi kadınların bu işyerlerinde çalışmaları önünde engel oluşturmaktadır.

İş ortamlarının kadınların güvenliği açısından uygun olmamasının bir diğer sebebinin de *işyerinde taciz olaylarının yaygınlığıdır*. Kadınların ve ailelerinin kadın çalışan ağırlıklı işler ve meslekleri tercih etmelerinin ve hatta kendi işlerini kurmalarının sebeplerinden birinin de bu olduğu görülmüştür.

İşverenler çeşitli gerekçelerle kadın çalıştırmak istememektedir. Şanlıurfa'da 112 işyerinde yapılan bir İŞKUR araştırmasına göre işverenlerin %70'inin kadın çalıştırmak istemediği ortaya çıkmıştır. Çalışma grubunda, kadınların özellikle koruyucu mevzuattan kaynaklanan hakları nedeniyle işverenlerce tercih edilmedikleri fikri ön plana çıkmıştır. İşverenler, kadın işçilerin yasal haklarını -ücretli doğum izni gibi- kullanmalarının verim düşüklüğü yaratacağına inanmaktadırlar.

Öte yandan kadınlar, çevrelerinde çalışma yaşamında yer almış ve başarılı kadınlar görememektedirler. Bu durum, kadınlara yönelik önyargılara ve kadınların iş konusundaki özgüven eksikliklerine katkıda bulunduğu kadar, kadın-

ları çalıştırmak konusunda işverenlerin isteksizliklerini de artırmaktadır. Kadınlara yönelik rol modellerinin ve iyi örneklerin eksikliği görülmektedir.

1.3. Neler Yapılmalı?

1.3.1. Devlet ve Devlet Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

Çalışma grubunda özellikle devletin istihdam politikasını yöneten bir aktör olarak istihdamı artırmaya yönelik tartışma ve çabaların içerisinde bulunmamasının yarattığı eksikliğe vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda grup tartışmasından çıkan en önemli sonuç **istihdamın diğer sosyal politikalar gibi bir devlet politikası olması** gerektiricidir.

İstihdam sorunu, makro-ekonomik politikalarından bağımsız olarak çözülemeyecektir. Bu nedenle, **istihdamı geliştirme bir hedef olarak, makro-ekonomik politikaların odağında yer almalıdır.** Türkiye bugün her yıl ek iş alanı yaratması gereken büyük bir genç nüfusa sahip gelişmekte olan bir ülkedir. Bu nedenle istihdamı artırma, bir politika hedefi olarak öncelik taşınmalıdır.

Devlet Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne yönelik yatırımlarını artırmalı ve yerel sanayicileri de bölgede istihdam yaratıcı yatırımlara teşvik etmelidir.

Bölgeye özel istihdam ve eğitim politikaları geliştirilmelidir. Bölgenin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları belirli vadeler bazında belirlenmeli, buna uygun eğitim ve istihdam planlamasına gidilmelidir. Bu sayede Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki işgücü ve istenen işgücü niteliklerini kazandıracak eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, planlama ve yönlendirme süreçlerinde dikkate alınması mümkün olacaktır.

Sektörel temelde, **kısa ve uzun vadeli işgücü piyasası analizi yapılmalıdır.** Hangi sektördeki hangi yatırımların hangi niteliklere sahip işgücüne yönelik ne kadar talep yaratacağı belirlenmelidir. Böylece bölgedeki yatırım profili de çıkarılacak ve eğitim, sınav planlama ve teşvik, iş-

tihtam teşviki alanlarında oluşturulacak politikaların dayandırılabilceği bir veritabanı yaratılmış olacaktır.

Ayrıca **aynı analiz kadın işgücüne yönelik olarak gerçekleştirilmelidir.** Eğitim, iş arama, işe yerleşme ve kariyer geliştirme aşamalarında ve sektörel işgücü tercihlerinde toplumsal cinsiyetin önemli bir farklılık yaratan faktör olarak dikkate alınması sağlanmalıdır.

Bunlara ek olarak bu **ihtiyaç analizlerinde bölgesel farklılıklar dikkate alınmalıdır.** Sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin genel olarak değerlendirilmesi ile yetinilmemeli, bağlı illerin sergilediği farklılıklar da mercek altına alınmalıdır.

Değişen işgücü piyasası talep ve koşullarına uyum sağlayabilecek işgücü yetiştirilmelidir. Özellikle yaygın ve örgün mesleki eğitim alanında değişen işgücü piyasası taleplerine göre eğitim sağlanmasının yanında, işgücü becerilerinin değişim dinamikleri ile uyumlu gelişebilmesinin temeli atılmalıdır.

Son yıllarda uluslararası kalkınma ve işbirliği örgütlerinin fon sağlaması ve sivil toplum örgütlerinin uygulaması ile gerçekleştirilen iş kurma ve istihdam sağlama proje ve programları, neredeyse tek başlarına, istihdam politikası alanında gerçekleştirilen girişimleri oluşturmaya başlamıştır. Bu girişimlerin etki ve sonuçlarının, **devletin koordinasyon sağlama ve makro ekonomik politikaları uyumlaştırmaya yönelik destekleri** olmaksızın sınırlı olacağı unutulmamalıdır.

Kadınların gelir getirici faaliyetlerini artırma yollarından biri olan girişimciliğin desteklenmesi, sadece kadınların ilgi ve becerilerinin artırılması yolu ile gerçekleştirilemez. Bu nedenle **sunum-yanlı politikalar, mutlaka talep-yanlı politikalar ile desteklenmelidir.** Gerekirse kadın yatırımcıların özel olarak teşvikine yönelik düzenlemeler de yapılmalıdır.

İstihdam ile ilgili kurumlar arasında işbirliği sağlanmalıdır. Birçok kurum ve kuruluşun ben-

zeri işler yapmasının önüne geçilmelidir. Bunu gerçekleştirmek üzere ya kurumlar arası işbölümü ya da işbirliğinin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda harekete geçilmelidir.

Yarı-zamanlı çalışmanın teşviki ve ilgili düzenlemelerin geliştirilmesi ile kadınların aile ve iş sorumluluklarını dengelemeleri mümkün olabilecektir. Ancak **esnek çalışma biçimlerinin hak ve kazançlar açısından tam-zamanlı işlere göre bir dezavantaj doğurmasının önüne geçmek üzere gerekli tedbirler muhakkak alınmalıdır.**

Tarımda çalışan kadınlar da istihdam politikalarında dikkate alınmalıdır. İstihdamı artırmaya yönelik çabaların giderek daha fazla kentsel istihdam odaklı hale geldiği görülmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdamında tarım sektörü hala büyük bir paya sahiptir. Bunun da ötesinde, tarımda çalışan kadınlar çoğunlukla ücretsiz aile işçisi konumunda bulunmakta ve kayıtsız çalışmaktadır. Bu kadınların durumlarının iyileştirilmesi aciliyet taşımaktadır.

İşverenler daha çok sayıda kadın çalıştırmak konusunda teşvik edilmelidir. Bu kapsamda işverenlerin kadın istihdamına yönelik toplumsal önyargılarının ve koruyucu mevzuatın kadın istihdamını verimsiz kıldığına yönelik yaklaşımlarının değiştirilmesi,, öncelikli hedef olmalıdır.

Yoksuldan yana istihdam politikaları üretilmelidir ve istihdam koşulları "çalışan yoksul" yaratmamalıdır. Yeni ortaya çıkan esnek istihdam biçimleri ve kayıt dışı çalışmanın çalışan yoksullar ortaya çıkardığı bilinmektedir. İstihdam, yoksulluktan çıkmak ve kaçınmak noktasında başlı başına bir çözüm teşkil etmeyebilmektedir. Bu nedenle, istihdam koşullarının ve sosyal güvenlik sisteminin yoksulluk karşıtı politikalar kapsamında ele alınması gereklidir. **İstihdam politikasının hedeflerinden biri de gelir dağılımının düzeltilmesi olmalıdır.**

1.3.2. Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

Kadınlara destek veren, istihdama hazırlayan merkezler (ÇATOM gibi) çoğalmalı; ayrıca onla-

ra sadece meslek kazandırıcı eğitimler değil, "özgüven kazandırıcı eğitimler" de verilmelidir. Çalışma yaşamına katılmakta özgüven eksikliği önemli bir faktördür. Kadınların bu eksikliklerini giderici ve onları toplumsal olarak güçlendirici **"farkındalık eğitimleri"**, sivil toplum kuruluşlarının öncelikli hedefleri ve faaliyetleri arasında yer almalıdır.

AB ve İŞKUR gibi kuruluşların destek verdiği **istihdam projeleri, gerçek ihtiyaç sahipleri için kullanılmalıdır.** Bu kuruluşlara ait istihdamı artırma amaçlı program ve projelerde, örgütlenme ve kapasite yaratmaya yönelik maliyetlerle ihtiyaç sahiplerine hizmet amaçlı doğrudan maliyetlerin dengesi sağlanmalıdır.

Sivil toplum kuruluşları, kadınları girişimcilğe teşvikte gerçekçi davranmalıdır. Hedefledikleri kadın grupları ile sürekli, boyutlu ve çok amaçlı ilişki kurmayı **amaçlayan sivil toplum örgütlerinin, tutamayacakları sözler vererek kadınları hayal kırıklığına uğratmalarının önüne geçilmelidir.** Aksi takdirde kadınların aile ve toplum içindeki konularının daha da olumsuzlaşacağı durumlar söz konusu olabilir. Ayrıca, bu kuruluşların, kadınların kendilerine duyduğu güveni kaybetmeleri ve onlardan kopmaları sonucu da doğabilir.

Devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arası işbirliği artırılmalıdır. Bu sayede farklı aktörlerin benzer işleri eşgüdüksüz ve verimsiz yapmasının önüne geçilebileceği gibi, işbölümüne dayalı etkinlik artışı sağlanması da mümkün olabilecektir.

Benzer biçimde, **erkekler de bilinçlendirilmeli, toplumda kadınların çalışmasına yönelik önyargılar azaltılmalıdır.** Kadınların, çalışma yaşamına girmelerinin önündeki engeller arasında öncelikli olarak eşleri ve erkek akrabalarının olumsuz tutumlarını saydıkları unutmamalıdır.

III.2. ÜRETİM VE PAZARLAMA SÜRECİ ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU

Kolaylaştırıcı: *S. Nazik IŞIK*

Raportör: *Gözde AVCI*

2.1. Çalışmanın Amacı

Toplantı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadınların ekonomik kalkınmasına yönelik stratejiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Bütün grup çalışmalarında olduğu gibi, bu grubun çalışmasında da amaç, Güneydoğu'ya yönelik, yani somut bir coğrafik alan için, üretim ve pazarlama alanında uygulanabilir fikir ve öneriler oluşturabilmektir.

2.2. Üretim Sorunları ve Çözüm Önerileri

2.2.1. Ne üretiyoruz? Nasıl Üretiyoruz?

1. Satışla üretim arasında doğrudan bir ilişki vardır. Sadece kendi ürettiğimizi bilmek, pazarlama açısından yeterli olmamaktadır. Pazarın ihtiyacını görebilmek, başkalarının ne ürettiğini ve nasıl ürettiğini bilmek önem taşımaktadır. *Bu nedenle Bölge'deki destek örgütlerinin ve kamu kuruluşlarının pazardaki ürünler hakkında bilgi bültenleri-dosyaları olması önemlidir.*

2. Atölye çalışmasında, katılımcıların bizzat ürettikleri ya da üretildiğine tanık oldukları ya da haberdar oldukları kadın girişimciliği ile üretilmiş ürünler belirlenmiştir. Üretim yapılan alanlar/sektörler şunlardır:

- *Gıda:* Genellikle geleneksel ürünlerin üretildiği geniş bir üretim alanıdır. Örneğin, kışlık gıda hazırlamak, çok uğraştırıcı olan yerel yemekleri yapıp satmak, normal öğün yemekleri hazırlayıp işyerine servis yapmak.
- *Dokuma, tekstil, konfeksiyon:* Geleneksel halı-kilim-kumaş dokumacılığı, son zamanlarda canlandırılan geleneksel ipek şal dokuma, çeyiz eşyaları yapımı, saya ve ayakkabı dikişleri vb. Ürün örnekleri: heybe, kırlent, seccade, minder, yastık, trikotaj ya da el örgüsü kazak-yelek, patik, şal, kilim perde ve sineklik, yöre giysileri, kumaş boyama, makine ya da el nakışı, biçki-dikiş işleri, halk oyunları için çarık üretimi, deri kemer yapımı, örme ya da deri çantalar vb.
- *Takı, süs ve hediyelik eşya:* Daha çok dokuma-tekstil-deri üretimini hammadde olarak kullanan ve el sanatlarına dayanan süs ve hediyelik eşya yapımı söz konusudur. Örnekler:

Duvar süsleri, bebekler, bereket ağaçları, buzdolabı süsleri, minyatür terlikler, anahartlıklar, yılbaşı çorabı, dantel, iğne oyası, ebru kartlar, nazarlıklar, bardak altlıkları, turizme yönelik hediyelik eşyalar, kapı süsleri, kitap ayrıçları, ahşap boyama eşyalar, bereket ağacı görüntülü sapları olan kokteyl kurdanları vb. Takı, tasarımı da içeren bir üretim alanı olarak mevcuttur.

- *Ambalajlama işleri:* Nikâh şekeri paketleme, öğrenciler için okul yakası paketleme,
- *Bakım hizmetleri:* Az olmakla birlikte çocuk bakım hizmetleri vardır.
- *Organik tarım-hayvancılık:* Şanlıurfa ve Siirt'te var olduğu bilmektedir. Ancak uluslararası sertifika almış üreticilerin kadın olup olmadığı bilinmemektedir.

3. Bölge'deki kadın girişimciliği üretiminin temel özellikleri şöyle özetlenebilmektedir:

- Bölge dışından katılımcıların verdiği kadın girişimciliği ile yapılan üretime dair örneklerle kıyaslandığında, Güneydoğu Anadolu'daki kadın girişimci üretim az çeşitli ve birkaç alanla sınırlı bir nitelik taşımaktadır.
- Kadın girişimciliği ve bu yolla üretim, genellikle çok küçük ölçekli ve ev eksenli üretimle gerçekleştirilmektedir.
- Üretim genellikle bireyseldir. Şirketleşme, kooperatifleşme gibi kurumlaşmalar ve kendenin başkasını istihdam nadirdir.
- Kayıtsızlık yaygındır.
- Sanayi bağlantılı, fason götürü iş akışlarına rastlanmamıştır.
- Etiket yoktur, yani ürün özellikleri tanımlı ve ürün üzerinde görünür kılınmış değildir.
- Üretimin müşteri odağı belisizdir. Genellikle yerel pazarlarda fırsat çıkarsa satmak için kendi hesabına üretim yapılmaktadır.
- Özgün tasarım yok gibidir. Buna karşılık taklit ve kopyalama yaygındır.
- Maliyet düşürmek amaçlı kaliteden vazgeçme yaygındır.

- Üretimde standartlara dikkat edilmemektedir.
- Üreticilerin hijyen ve zararlı maddeler konusundaki bilgileri yok gibidir.
- Pazarlamada üreticiler arasında rekabet güçlüdür.
- Üreticiler, üretimi çeşitlendirmeye, tasarım, pazarlama, kalite, hijyen ve standartlarla kendi aralarındaki rekabeti azaltıcı yöntemler hakkında bilgilenmeye ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadırlar.

2.2.2. Üretimi geliştirmek için ne(ler) yapabiliriz?

1. Bölgedeki illerin gelişmişlik düzeyleri ve sanayi imkânları birbirinden farklı olduğundan, illere göre farklılaştırılmış üretimi geliştirme programları yaratılmalı ve uygulanmalıdır. Örneğin kırsal kesime gerek erişim güçlüğü ve gerekse kadınların çok düşük olan eğitim düzeyleri nedeniyle çok sayıda ürün geliştirmek yerine mevcut ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştıran yöntemler geliştirilebilir.

2. Bölgede mevcut ürünlerin ticarileştirilmesi yoluyla yeni sektörlere açılma ve ürün çeşitlendirmeye, Bölge'ye dışarıdan uzman ve aracı kuruluşların davet edilerek ürün seçimine, Fair Trade (Fransa) ile ortak proje ile ticarileştirilebilecek olan kuru sebze vb. ürünler için projelendirmeye gidebilir.

3. Kilim sineklik ve perdeler örneğinde olduğu gibi mevcut ürünlerin geleneksel olmayan alanlarda kullanılmaya başlanması vb. yollarla ürün çeşitliliği genişletilebilir.

4. Bölge içindeki ya da bölge dışındaki iyi ürün ve üretim örnekleri Bölge içinde tanıtılabilir;, Bölge dışındaki ürünlerle Bölge içindeki ürünlerin birleştirilmesinin mümkün olup olmadığına bakılabilir.

5. Çok küçük ölçekli üreticiler oldukları için kadın girişimcilerin tasarım ve pazarlamaya yatırım yapmaları, zaman ayırabilmeleri güçtür. Bu nedenle, Bölge'de, kadınlara tasarım ve pazar-

lamaya zaman ve para ayırabilmelerini sağlayacak dayanışma örgütlenmelerinin örneklerini tanıtmak, bu şekilde örgütlenmek isteyen kadınları desteklemek gerekir.

6. Destek örgütlerinin çalışma ilkelerini gözden geçirerek "başkalarının yerine karar vermeyen" destek hizmeti geliştirmek, danışmanlık hizmetlerini artırmak, sağlanan destekleri çeşitlendirmek gerekir. Örneğin bireysel danışmanlık hizmetlerine ilaveten grup danışmanlığı hizmetleri de sunmaya başlanabilir, ayrıca desteklerin niteliklerini ve destek örgütlerini yaygınlaştırmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

7. Bölge ölçeğinde destek örgütlerinin hangisinin ne yaptığını gösteren tam bir listesini oluşturmak; bu örgütler arasında deneyim paylaşımı ve koordinasyon oluşturma çalışmalarını yapmak gerekir. Bu bağlamda bölge'de bir Kadın Girişimciliğini Destekleme Merkezi oluşturulmalıdır.

8. Destek örgütlerinin yapması gerekenler:

- Bölge'deki üretimler hakkında, kimin ne ürettiğine dair listeler oluşturmak;
- Maliyet analizi, fizibilite çalışması, iş planı gibi alanlarda destekler oluşturmak, gerekirse danışmanlık hizmeti satın almaya başlamak;
- Örnekler ve önderler önemlidir. Rol modellerini ve iyi örnekleri tanıtan ve kadın girişimcilerin kendi çevrelerinde küçük ama çok sayıda kadının izleyebileceği yerel etkinlikler gerçekleştirmek, örneğin ÇATOM'larda tanıtım toplantıları/günleri düzenlemek;
- Mevcut eğitimleri sürdürmek, kalite, yeni ürün, ürün geliştirme, hijyen ve zararlı maddeler konularında eğitim vermeye başlamak;
- Hijyen ve zararlı maddeler hakkında soru üzerine bilgi verebilir bir sistem kurmak;
- Marka ve ürün tescil işlemlerinde üreticilere destek vermek;
- Araştırma-geliştirme (AR-GE) destekleri ve tasarım destekleri vermeye başlamak; Örneğin;

(i) Hedef müşterinin talep özelliklerini dikkate alarak ürün geliştirmek, hedef müşteri kitlesinin tasarımcılarıyla birlikte çalışarak ürüne yeni özellikler kazandırmak için imkânlar yaratmak;

(ii) Özellikle başka ülkelerde ve başka kentlerdeki tüketicilere ürün pazarlayanları Bölgeye getirerek, ürün seçme ve tanıma amaçlı gezi ve incelemeler yapmalarını organize etmek, mesela uluslararası market zincirlerinin İstanbul'daki Balkanlar Bölge Alım Merkezi niteliğindeki merkezlerinden temsilcileri bölgeye getirmek;

(iii) Ticarileştirilebilir ürünleri belirlemek için de benzeri çalışmalar yapmaya başlamak, vb.

2.3. Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri

2.3.1. Kadın girişimcilerin mevcut pazarlama yol ve yöntemleri konusunda sorunları:

1. Yerel geleneksel piyasalarda pazarlama: Çok çeşitli yerel pazarlama yolu mevcuttur. Örneğin sokakta satış; mahalle içinde ve evde pazarlama; otellerin satış yerlerine ürün vermek, hastane ve kamu işyerlerinde, sivil toplum örgütlerinde tek tek görüşmeler yaparak sipariş almak ve/veya satış yapmak, belediye sebze-meyve pazarlarında tezgah açarak satış; belediyenin müzik ve eğlence organizasyonlarında tezgah açarak satış, önemli günlerde, mesela bayram, yılbaşı, Noel gibi zamanlarda hediyelik eşya satışı yapmak vs. Otel, hastane, kaplıca ve kamu işyerleri gibi alanlarda satış, genellikle belirli satıcıların elindedir. Bu nedenle, her bağımsız üreticinin buralara girmesi mümkün değildir. Yerel geleneksel pazarlama yolları genellikle süreklilik gösteren, istikrarlı pazarlama yolları değillerdir.

2. Kermeslerde satış: Küçük ölçekli üretici kadınlar sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen kermeslerde tezgah açarak satış yapmaktadırlar. Kermeslerin her isteyen ürün satmasına imkân vermemesi, tezgah açma ücretlerinin imkânı ve yerel yetkililerin yasal yetkilerini

uygulama farklılıklarından kaynaklanan bazı sorunları vardır.

3. Dükkanlara satmak, dükkân açmak: Kadın girişimciler, özellikle çeyiz eşyası ve hediyelik eşya üreticileri bu alandaki dükkânlara ürünlerini tanıtmakta, sipariş için örnek veya götürü olarak ürün bırakma gibi pazarlama yollarını kullanmaktadırlar. Üretim miktarının artması halinde kendisi dükkân açmayı düşünen girişimciler de mevcuttur.

4. Fuarlar, festivaller yoluyla satış:

- *Bölge'de belediyeler tarafından yapılan festivallerde satışlar:* Bölge'de belediyelerce çok sayıda ulusal ve uluslararası festival yapılmaktadır. Bazı belediyeler, bu festivallere katılacak konuklara hediye edilecek ürünleri önceden kadın girişimcilere yaptırtmaktadır. Küçük girişimci kadınlar bu düzenlemelerde satışlar yapmaktadırlar. Bir yerelde Bölge içinden bile olsa dışarıdan gelip satış yapmaya her zaman imkân verilmeyebilmekte, kadınlar da izin sorunları vs nedenlerle gelip katılamayabilmektedir.
- Yurtdışındaki fuarlara katılan firmalara ürün örnekleri vererek ve KOSGEB aracılığıyla fuarlara ürün örnekleri göndererek sipariş almayı deneyenler: Bu denemeler henüz yeni başlamış olup, halen sipariş dönüşü yoktur. Kurumlaşma ve kayıtlı çalışmanın sınırlılığı, fatura ve belge vermeyi gerektiren pazarlama imkânlarından yararlanmayı engelleyici etki yapabilecektir.
- *Uluslararası fuarlara doğrudan katıl(a)ma(ma):* Fuarlara katılma vb yöntemlerde bürokratik işlemler çoktur. Kayıtlı-kurallı firma olmadığında katılım güç olmaktadır. Örneğin Rusya'daki bazı fuarlara katılmaları için davet alan girişimci kadınlar olmuş, ancak aileden izin alma konusunda sorunlar yaşanmıştır.
- *Ulusal fuarlara ürün gönderimi:* Çeşitli kadın örgütleri, Yerel Gündem 21 Kadın Şenlikleri'nde Bölge'deki kadın girişimcilerin ürünlerini satışa sunmuşlardır. Ayrıca, İstanbul vb yerlerdeki çeşitli festivallerde Bölge'deki ka-

dın girişimcilik ürünleri satışa sunulmaktadır. Ancak bunlar düzenlilik gösteren ilişkiler ve pazarlama kanalları değildir.

- *Belediyelerin semt pazarlarında ve kadınlar için pazaryerlerinde satış:* Semt pazarlarında tezgâh açarak satmak bilinen bir pazarlama yoludur. Ayrıca, son üç- dört yılda, Bölge'de de çok sayıda belediye, küçük kadın girişimcilere ürün satmak ve sipariş almak için pazar yeri ve/veya satış imkanı vermeye başlamıştır. Belediyelerin kadınlar için pazar organizasyonlarından isteyen herkesin yararlanması mümkün olmamaktadır. Pazar organizasyonlarında üreticilerin karar ve denetim yetkisi ya yoktur ya da çok sınırlıdır. Ayrıca, çok benzer ya da aynı ürünleri satışa sunmak, alıcıların gıda dışındaki ürünlerde birden çok kez aynı ürünü almak istememesine yol açmakta, dayanışma yokluğu da satıcıların kendi aralarındaki özellikle de fiyat kırma yoluyla rekabet etmelerine yol açmaktadır.
- *Kamu desteği ile bölge dışına pazarlama:* ÇATOM'larda, eğitimlerle oluşturulan ürünlerin ÇATOM eliyle bölge dışında pazarlandığı olmuştur. Yine ÇATOM'lar aracılığıyla özel sektörden siparişle alınabilmekte, anlaşmalı üretim de yapılabilmektedir. Bu faaliyetler düzenli ve sürekli faaliyetler değildir. ÇATOM'lardan yetişmiş örgütlü üretici kadınların pazarlama için dayanışmaları yoktur. Ayrıca, DÖSİM'e ve Turizm Tanıtım Merkezleri'ne bölge dışında satılmak üzere ürün ve renkler de vardır.

2.3.2. Pazarlama imkânlarını artırmak için yapılması gerekenler nelerdir?

1. Yeni pazarlama olanaklarını kullanıma sokmak:

- *Ürün (mal ve hizmet) geliştirmek:* Bölge'nin genel ekonomik durumunu ve diğer gelişmelerini de dikkate alarak kadın girişimcilerin üretebileceği yeni ürün ve hizmetler belirlenmeli, kadınların bilgisine sunulmalıdır. Örneğin, Bölge'nin turizm potansiyeli, sadece hediyelik eşya üretiminin değil, aynı za-

manda hizmetler sektörünün de geliştirilmesine imkân vermektedir. Ev pansiyonculuğu, otel- konaklama hizmetleri, kafe, büfe ve lokanta gibi yeme-içme hizmetleri geliştirilebilecek hizmetlerdendir. Bu çerçevede, ürün ve hizmet geliştirebilmek için; pazar araştırmaları, ihtiyaç tespitleri, başka bölgelerde başarılı olmuş konaklama- kahvaltı ve ev pansiyonculuğu alanlarındaki kadın girişimlerinin deneyimlerinin paylaşımı, hazırlık eğitimleri yapılmalı; turist güzergahları belirlenmeli, satış noktaları tespit edilmeli, rehberler ve turizm şirketleri işbirliği ile pazarlama geliştirilmelidir. Ayrıca; mevcut ürünlerde kaliteyi artıran sistemler geliştirmek ve öğretmek; kurutulmuş sebze-meyve gibi gıda ürünleri başta olmak üzere mevcut ürünlerden değişik pazarlar için ticarileştirilebilir nitelikte olanlar belirlenmeli, bunların pazarlanması için yapılması gerekenler bir programa ve projeye bağlanmalıdır.

- *Ürün bazında piyasa/pazar bilgisi oluşturmak, yaymak:* Bölge'deki kadın üreticiler ve genelde üreticiler için ürün bazında pazar/piyasa bilgisi oluşturmak ve çeşitli kaynaklardan elde edilen taleplere dair bilgileri duyuran hizmetler geliştirmek gerekmektedir.
- *Reklam, broşür, promosyon hazırlama:* Üreticilerin fiyat kırma dışındaki pazarlama araçları hakkında bilgiye, reklam, broşür, promosyon hazırlama, medyadan yararlanma konularında bilgi ve desteğe ihtiyacı bulunmaktadır.
- *Kataloglar hazırlanması:* Kadın girişimcilerin, bir satış/pazarlama aracı olarak ürün kataloglarına ihtiyaçları bulunmaktadır.
- *İnternet üzerinden satış geliştirmek, web sayfaları hazırlamak:* Bölge'deki küçük ölçekli kadın girişimciler internet üzerinden pazarlama yapmayı arzu etmekte, ancak bunu yapabilecek şartlara sahip bulunmaktadır. Kadın üreticilerin ürünleri ile bu üreticilere erişim yolları destek örgütlerinin web sayfalarında yer alabileceği gibi üreticilerin kendi web sayfalarını oluşturmalarına tasarım des-

teği de verilebilir. Üretici kadınlara web üzerinden çalışmalarını için eğitim ve destek geliştirilmelidir.

- *Ürün öykülerini hazırlamak, yazılı hale getirmek:* Özellikle yurtdışında tanıtım ve satışlar için geleneksel ve Bölge'nin iklim ve coğrafya özelliklerine dayanan özgünlükleri olan ürünlerin geçmişlerini araştırmaya ve yazılı hale getirmeye ihtiyaç bulunmaktadır.
- *Önemli günler ve haftalar listesi oluşturmak:* Üreticiler kendi küçük çevrelerindeki önemli günler ve haftalar hakkında bilgi sahibidirler. Ancak, özellikle hediyelik eşya üreticileri için önemli bir satış/üretim planlaması aracı da olacak şekilde, yerel, ulusal ve farklı kültürler için önemli günler-haftalar listelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin Bölge'de yılbaşı dönemi için hediye hazırlamak yaygınlaşmaya başlamıştır.
- *Yeni pazarlar keşfetmek ve yeni pazarlara girmeye çalışmak:* Üreticilerin satış yapabilecekleri yer ve imkânlar hakkında bilgiye ihtiyaçları bulunmaktadır. Örneğin, yılbaşı döneminde Türkiye'deki çeşitli büyükelçiliklerin bahçelerinde satış günleri düzenlendiğini öğrenen kadınlar, buralarda satış yapabilmek için görüşme yapmak ve organizasyon gerçekleştirmek istemektedir.
- *Mevcut ürünleri çeşitli tüketici gruplarına tanıtmak:* Mevcut ürünlere yeni müşteri kitleleri bulmak için deneme satışları yapılabilecek imkânları bulmak ve kullanmak gerekmektedir. Örneğin, İstanbul'da Feshane Ramazan Şenlikleri sırasında ÇATOM'lar için böyle bir deneme yapılacaktır.
- *Satıcı tekellerini ortadan kaldırmaya çalışmak:* Bazı kamu kuruluşlarında, hastanelerde, kaplıca vb yerlerde, satışlar, kuralsız (mesela ihalesiz) bir şekilde belli sayıda satıcının tekeline olabilmektedir. Bu gibi durumları sona erdirici çalışmalar yapmak için girişimlerde bulunmak gerekmektedir.
- *Üreticiler arası dayanışmayı geliştirmek:* Üreticiler arası rekabet, üreticilerin satış imkânlarını sınırlandıran, ortaklıklar oluşturarak

daha geniş pazarlara ulaşma imkânını ortadan kaldıran bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle, üreticiler arasındaki rekabeti azaltan bilinç geliştirme eğitimlerine, ortak projeler geliştirmeye, pazarlama ortaklıkları ve dayanışma ağırları oluşturmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

- *Kalite ve süreklilik için yapılması gerekenler: markalaşma, hammadde, eğitim, uzman ve tasarım destekleri...* Pazarlamada önemli bir unsur, kalite, süreklilik ve markadır. Bu alanlarda gelişme kaydetmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye'nin AB'ne üyeliği yönündeki gelişmeler, ürün standartlarını etkilemekte ve çok değiştirmektedir. Örneğin gıda sektöründe sebze-meyve dışında paketlenmemiş mal satmak yasaklanacaktır. Bu nedenle, üreticilerin mevcut pazar paylarını korumak için bile standartlara uygun üretim yapmaları zorunlu hale gelecektir. Ürünlerin etiketlenmesi, hijyen şartlarını karşılaması, zararlı boya ve katkı maddeleri içermemesi önemlidir. Üreticilerin birçoğu bu hususlarda bilgi sahibi değildir ve desteğe ihtiyaçları vardır. Örneğin belediyelerin, kendi verdikleri pazarlarda satış yapan kadın üreticilere tasarım desteği sunan çalışmalar yapmaları düşünülmeli, markalaşma için ayrıca destekler oluşturulmalıdır.
- *"Aracıyı devreden çıkartan pazarlama"yı hedeflemek:* Aracılara çalışmak, kadın üreticilerin gelirlerini düzensizleştirmekte, sınırlandırmakta, pazara doğrudan ulaşmalarını engellemektedir. Bu nedenle, aracıyı devreden çıkartmak ya da yukarıya doğru aracı atlamak, önemli bir Pazar genişletici etki yapabilmektedir. Bu amaçla, kadın üreticilerin dayanışma örgütleri oluşturmalarına ihtiyaç vardır..
- *Her ÇATOM'da bir pazarlama uzmanı yetiştirmek ve "ÇATOM'lar ortak pazarlama merkezi"ni kurmak:* ÇATOM'lardan yetişen üretici kadınların dernek-kooperatif vb örgütlenmeleri oluşmaya başlamıştır. Bu kurumlarda, en azından birer kişi pazarlama alanında sorumlu olarak görevlendirilebilir. Bu kişinin şimdilik profesyonel çalışan olması

zorunlu değildir. Bu kişilerden oluşan pazarlama grupları oluşturulabilir. Ayrıca, bu kişilere pazarlama eğitimleri verilebilir. ÇATOM'lar için bir ortak pazarlama merkezi oluşturmak da yararlı olacaktır.

- **Çeşitli ekonomik amaçlı dış gezilere katılmak ya da ürün göndermek:** Hükümet, kamu kuruluşları ve ticaret-sanayi odalarının ekonomik amaçlı, özellikle ihracat- ithalat bağlantısı kurma hedefli dış gezilerine Bölge'den üretici kadınların katılması, görerek öğrenme açısından çok yararlı olacaktır. Öte yandan KOSGEB aracılığıyla yurtdışına giden firmalardan Bölge'deki kadın üreticilere aracılık yapabilecek olanlar tespit edilerek, onlara mal ve katalog verilebilir. Ayrıca, Bölge'deki üretici kadınların kendilerini geliştirmek için "ufuk genişletme" gezilerine de ihtiyaçları vardır.
- **Sivil toplum örgütlerinin (derneklerin) kermes, satış standları ve benzeri uygulamalarını kolaylaştırmak:** Genellikle hayırsever dernekleriyle kadın dernekleri tarafından düzenlenen kermes, satış günleri vb organizasyonlarda çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Satışa sunulan tüm malların tam listesinin önceden verilmesi gibi yerel yöneticilerin uygulamalarından kaynaklananlar ortadan kaldırılmalıdır.
- **Belediye ve semt pazarlarını geliştirmek için özel bir çalışma yapılması:** Belediye pazarları küçük ölçekli kadın üreticiler için önemli ve son on yılda giderek yaygınlaşan yerel pazarlardır. Bu pazarların belediye yönetimlerindeki politik değişikliklerden etkilenmemesi, sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, organizasyonun adil olmasını garantilemek, kadınları iklim koşullarından etkilenmeden düzenli satış imkânına kavuşturmak, kurallı-kayıtlı bir pazar oluşturmak, ürün satmaya gelen kadınlar arasında rekabet yerine dayanışmayı geliştirmek ve üretici kadınların bu pazarlara ilişkin karar ve denetim yetkilerini paylaşabilmeleri için de özel bir çalışma yapmak, mevcut örnekleri inceleyerek sorunların giderilmesine çalışmak gerekir.

2. Üretici kadınların yapması gerekenler:

- **Örgütlenmek, kurumlaşmak:** Bölge'de örgütlenme-kurumlaşma çabaları girişimci kadınlarda sınırlıdır. Kadınlar, şirket gibi ticari kurumlaşmalardan, vergi-sigorta gibi yükümlülöklere dair bilgi eksikliği yüzünden; dernek-kooperatif gibi örgütlenmelerden de bunların getireceği politik-sosyal sorumluluklar nedeniyle çekinmektedirler. Buna karşılık örgütlölük, hem üretici kadınların ihtiyaç duyduğu özgüveni sağlamakta hem de iş alma ve pazarlama imkânlarını genişletmektedir. Ayrıca, üretici kadınlar, aralarındaki rekabeti azaltmak, ortak proje ve işler yaratabilmek, kendi üretim ve pazarlama fikirlerini tartışabilecekleri ortamları hazırlayabilmek,, ortak talepleri oluşturup bunların gerçekleşmesini takip edebilmek, iş bölümümü ile hem daha çok üretebilmek hem de farklı alanlara yetişebilmek ve uzmanlaşabilmek için de dayanışma örgütleri oluşturmaya gereksinim duymaktadırlar. Örneğin, fatura-belge verebilir hale gelmek, yani şirket, kooperatif vb. kurumsal kimlik kazanmak, kayıtlı üretime geçmek, kadın üreticilerin iş anlaşması yapma imkânını artırmaktadır. Bu nedenlerle kadınları kayıtlı ekonomi içine çeken sistemlerin basitleştirilmesi, işlemlerin azaltılması gerekmektedir. Örneğin, belirli bir süre için özel haklara sahip bir kooperatifleşme üzerinde çalışılmalıdır.
 - **Pazar araştırmaları yapmak:** Kadın üreticilerin üretim ve pazarlamayı bir arada düşünerek üretim yapmaları, bu çerçevede çok kapsamlı olmasa da pazar araştırmaları yapmaya başlamaları gerekmektedir.
- ## 3. Destek örgütlerinin yapması gerekenler:
- **Pazar araştırmaları-bilgileri:** Bölge'de destek örgütlerinin yerel, bölgesel ulusal ve uluslararası pazarlara ilişkin araştırma ve bilgi toplama ve yayma desteklerine büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır. Destek örgütlerinden, ürün bazında pazar bilgisi oluşturmak, örneğin Ticaret Odalarının bültenlerini takip ederek ürün taleplerine dair bilgileri üreticilere aktarmak gibi hizmetler beklenmektedir.

- **Danışma/destek hizmetlerinin çeşitlendirilmesi:** Çeşitli taleplere teklif verme işlemlerinde, DÖSİM ve benzeri yerlere katalog hazırlama işlemlerinde ve diğer bürokratik işlemlerde üreticilere danışmanlık hizmetleri sunabilen; üretici kadınların örgütlenme ve kayıtlı sistemlere geçişlerinde kalite ve süreklilik çalışmaları yapabilen; markalaşma için destek verebilen araştırma-geliştirme-tasarım destekleri için bağlantılar kurabilen destek ve danışmanlık yapabilen destek örgütlerine ihtiyaç bulunmaktadır.
- **Eğitim destekleri:** Mevcut eğitimlere ilaveten, pazarlama ve finansman gibi alanlarda daha uzmanlaşmış eğitimler verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- **İletişim-koordinasyon-ağ oluşturma:** Mevcut destek örgütlerinden, yerel kadın girişimciliğinin danışma kurullarını ve koordinasyonunu oluşturmak ve bunları kurumsallaştırmak için çaba harcamaları beklenmektedir. Böylece hem mükerrer çalışmalar yerine kaynakların daha verimli kullanılabilirdiği çalışmalar yapılması hem de deneyimlerin paylaşılması mümkün olacaktır.

2.4. Genel Öneriler

1. Bölge'deki imkanları fırsatları iyi değerlendirmek:

Son yıllarda GAP Bölgesi'ne başta AB fonları olmak üzere fon akışı artmıştır. AB'ye uyum kapsamında bölgesel eşitsizliklerin kabul edilebilir düzeye indirilmesi gerektiğinden, bu fon akışı artarak devam edecektir. İlaveten, Türkiye'de genel ekonomik gidişin olumlu yönde seyretmesi ve yatırım güvenliğinin sağlanması gibi nedenlerle, Bölge'de ekonomik kalkınma açısından verimli ve olumlu yıllar yaşanması beklenmektedir. Bu fırsat iyi kullanılmalı, kadın girişimciliği de bu olumlu gidişten pay almalıdır.

2. Devletin somut politika ve programları olmalı ve bürokrasinin hizmet-içi eğitimleri artırılmalıdır:

Türkiye'de politika ve uygulamalardaki çeşitli sorunlar kadın girişimcileri de etkilemektedir. Kadınlara dönük politika ve uygulamalar yetersiz, makro ekonomik politika ve

programlar cinsiyet ayrımcılığına duyarısızdır. Bu nedenle, genelde ve Bölge'ye özel somut devlet politika ve programları geliştirilmeli, bu kapsamda kadın girişimciliğine özel teşvik ve destekler uygulanmalıdır. Örneğin, geçici özel önlemler kapsamında kadın girişimcilerin tüzel kişilik kurmaları kolaylaştırılmalı, uluslararası fuarlara katılmadaki masraflar kısmen ya da tamamen devlet tarafından karşılanmalı, stand kotaları olmalı ve stand ücretleri düşük tutulmalıdır. Kadın girişimciliğini destekleyen kuluçka (küvez, incubator) uygulaması örnekleri Bölge'de de uygulanmalıdır. Ayrıca, bürokrasinin, kadınlarla ve sivil toplum örgütleriyle çalışmak ve kadınlara hizmet sunmak konularında eğitimlerle güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

3. Yerel yönetimlerde kadın birimleri oluşturulması:

Yerel hizmetlerin, kadınların ihtiyaçlarına duyarlı kılınması da kadın girişimciliğini güçlendirici bir etki yapacaktır. Bu çerçevede, belediyelerde birer kadın biriminin oluşturulması yararlı olacaktır. Bu birimlerde belediyenin kadın-erkek eşitliği çalışmaları ve projeleri hazırlanıp yönlendirilmeli, aynı zamanda sivil toplum örgütlerine aynı yönde destek verilmelidir. Her birimin mutlaka bir kadın merkezi olmalı, bu merkezler kadınlara çeşitli danışmanlık ve eğitim destekleri sunmalı, sivil toplum kuruluşları ile yerel kamu birimlerine de birlikte proje geliştirme ve uygulama desteği sağlamalıdır.

4. Sivil toplum kuruluşlarının geliştirilmesi:

Meslek odaları, ticaret ve sanayi odaları, esnaf sanatkâr birlik ve odaları, kadın girişimciliğini desteklemekte sosyal sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluğun layıkıyla yerine getirilmesi için kadınların ve kadın sivil toplum kuruluşlarının ilgi ve ısrarı önem taşımaktadır. Bu nedenle, Bölge'deki kadın örgütlenmesinin güçlenmesine destek verilmelidir. İlaveten, kadın girişimciliğini destekleyen kadın kuruluşları, proje çıktılarının kalıcılığını sağlamak ve üretici kadınların kendi örgütlenmelerini gerçekleştirmelerine imkân vermek için ön araştırma ve fizibilite çalışmalarıyla desteklenmelidir. Aksi takdirde, el

ürünleri satış dükkânları açan bazı kadın kuruluşlarının bu dükkânları kapatmak zorunda kalması gibi motivasyonu olumsuz etkileyen deneyimlerin tekrarlanması olasıdır.

5. Kadınların bilgiye erişimini kolaylaştırmak:

Kadınların çeşitli alanlarda gelişmeleri için eğitim desteklerine ek olarak, bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması da gerekir. Genel gelişme, kadın girişimciliğine de yansıtacaktır. Bu amaçla, referans kaynak listeleri hazırlanmalı ve bu listeler destek örgütler ve sivil toplum kuruluşları eliyle kadınlara ulaştırılmalıdır.

6. GAP Bölgesinde kadın olmanın zorluklarını aşmak için özel destekler geliştirmek:

Güneydoğu Anadolu'da kadın olmanın özel zorluklarının aşılabilmesi, kadınların yaşamını kolaylaştırmakla kalmayacak, kadın girişimciliğine ilgiyi de artıracaktır. Örneğin, girişimci kadınlar ailelerinin şehirlerarası ve başka ülkelere seyahatlere izin vermediğinden yakınmaktadırlar. Kadınların eğitim düzeyi ve hatta okur-yazarlık oranı düşüktür. Bu nedenle, hem ailelere yönelik ve kamuoyu oluşturan çalışmalara hem de bizzat kadınları cinsiyetçi kabullerden arındıran çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

III.3. FİNANSMAN KAYNAKLARI ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU

Kolaylaştırıcı: Doç. Dr. Şemsa ÖZAR

Raportör: Berna BAYAZIT

3.1. Giriş

Bu çalışma grubunda, kadınların gelir getirici ekonomik faaliyetleri başlatma ve sürdürme aşamalarında sermaye temini, finansal kaynak sağlama ve yönetme konularında karşılaştıkları sorunlar tartışılmış ve bu sorunların çözümü konusunda politikalar oluşturulması hedeflenmiştir. Katılımcıların Bölge'de var olan finansman kaynaklarına ulaşımı ve kullanımı konusunda yaşadıkları ve şahit oldukları olumlu ve olumsuz tecrübeler aktarılmış ve tartışmaya açılmıştır.

Gelir getirici ekonomik bir faaliyeti gerçekleştirmek için gerekli olan finansal kaynaklar çeşitli kanallardan karşılanabilir. Ülkemizde, bankacılık ve finans sektörünün bu amaca yönelik sunduğu krediler dışında, kişilerin kendi birikimleri, aile ve yakınardan alınan borçlar tefeci gibi formal olmayan oluşumlardan alınan borçlar, sivil toplum kuruluşlarından alınan destekler, mikro kredi gibi finansman kaynakları mevcuttur.

Ancak, yukarıda saydığımız finansman kaynaklarının hemen hepsine erişimde, erkek egemen toplum yapısının bir sonucu olarak, kadınlar erkeklere kıyasla dezavantajlı durumdadırlar. Örneğin, ülkemizdeki mal varlığının çok büyük bir kısmı ya bizzat erkeklerindir, ya da yasal olarak kadınların üzerinde gözükse bile erkeklerin kontrolündedir. Böylelikle, kadınlar, kredi karşılığı olarak bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılayacak mal varlığından yoksun kalmaktadırlar. Aynı şekilde, kadınlar, bankalar için kefil niteliği taşıyan, düzenli gelire sahip kişileri bulmakta da zorlukla karşılaşmaktadırlar.

Aile ve yakın çevre kaynaklarından yararlanma durumunda da kadınların şansı erkeklerle karşılaştırıldığında çok düşüktür. Aileler birikimlerini genellikle erkek çocuklarının iş kurmasına harcamayı tercih etmekte, kadınların gelir getirici faaliyetlerde bulunması ya istenilmemekte, ya da bu konuda başarılı olabileceklerine inanılmamaktadır.

Kadınlara yönelik finansman kaynaklarını üç ana başlık altında inceleyebiliriz;

3.2. Mikro Kredi

Bu krediye başvurmak için öncelikli koşul, bir grup oluşturmaktır.

Düşük gelirli teminatsız ve kefilsiz mikro kredi verilmektedir. Mikro kredi uygulamalarında geri ödeme yapmayan grup üyeleri üzerinde oluşacak grup baskısının teminat ve kefil yerine geçtiği varsayımından hareket edilmektedir. Kredi tutarı 500 ila 1000 YTL arasında değişmektedir.

Haftalık geri ödemeler küçük miktarlarda olsa bile zaman zaman ödeme zorlukları oluşabilmektedir. Bu nedenle geri ödeme sistemi esnek değildir. Mikro kredi kadınlara verilmektedir, ancak uygulamada ailenin erkekleri tarafından da kullanıldığı gözlenmiştir.

3.3. Sosyal Yardım Destek Fonu

Bu başlık altındaki krediler kırsal alanda 3000, kentsel alanda ise 5000 dolara kadar kefilsiz ve faizsiz verilmektedir. İki yıl ödemesiz, sonraki 4 yılda eşit taksitlerle geri ödeme istenmektedir.

Bu Fon, kadın ve erkek ayrımı yapmamakta, dolayısıyla kadınlar için avantajlı bir kredi de sunmamaktadır. Bunun yanı sıra, katılma koşulu olarak, kredi talebinde bulunan kişinin ve ailesinden herhangi birinin sosyal güvencesi olması aranmaktadır.

3.4. Bankalar

Bankalar, kağıt üzerinde kredi verecekleri kişilere karşı cinsiyete dayalı bir ayrım yapmamakla birlikte, pratikte, talep ettikleri dokümanları hazırlayabilecek ve kredi koşullarını yerine getirebilecek kadın sayısı son derece düşüktür. Banka kredilerinin büyük bir kısmının koşulu, kredi verilecek işletmenin geriye dönük en az 6 aylık bilançosunun incelenmesi ve bilanço durumu iyi bulunduğu takdirde kredi verilmesidir. Bu koşululla yeni kurulacak işlere kredi verilmesinin önü kapatılmaktadır. Kadınlar genelde küçük işletmeler kurabilmektedir. Bankalar ise mikro ve küçük işletmelere kredi vermemektedir. Banka-

ların özel olarak kadınları hedefleyen kredi programları ise yok denecek kadar azdır.

Halk Bankası'nın "Genç ve Kadın Girişimci Kredisi" bulunmaktadır. Şahsa 5000 YTL üst limiti olan kredi, ortaklık durumunda kişi başına 5000 YTL'den olmak üzere toplam 25000 YTL'ye kadar çıkabilmektedir. Bu krediden, "ilk kez mal ve hizmet üretimi, serbest meslek ya da ticari faaliyete yönelik işyeri açmak isteyen, elinde yapacağı işle ilgili geçerli bir belge bulunduran ve ya işle ilgili bilgi ve deneyime sahip olan 35 yaşını aşmamış erkek ve kadın girişimciler"⁷ yararlanabilmektedir. Ayrıca bu krediden yararlanabilmek için "şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehni, mevduat rehni, hazine bonosu rehni ve benzeri teminatlar" istenmekte, "teminat oluşturulamaması durumunda Kredi Garanti Fonu'nun kefalet kabul edilebilmektedir". Bütün bu koşulların bulunduğu bir kredi, kadınlar için bir fırsat olmaktan çok uzak olduğu için onlar tarafından kullanımı yok denecek kadar azdır.

Kadınlar bankaların talep ettiği teminatları karşılayacak mal varlıklarına sahip olmadıkları gibi banka faizlerinin yüksek olması nedeniyle de banka kredilerinden beklenen faydayı sağlayamamaktadır.

Bu üç ana başlık etrafında bir sonuç çıkarılacak olursa, Bölge'de kadınların başvurabilecekleri finansman kaynaklarının son derece kısıtlı olduğu görülmektedir. Daha da üzücü olan, zaten az olan finansman olanaklarının yakın geçmişle kıyaslandığında azalmış durumda olduğudur. Yıllardır esnaf ve zanaatkarlara ve çiftçilere piyasa maliyetlerinin altında kredi veren Ziraat ve Halk Bankası'nın 2001 yılında yapısal dönüşüme tabi tutulmasıyla bu tür krediler ya kaldırılmış ya da piyasa koşullarına yakın maliyetlere çekilmiştir.

Mikro ölçekli işler için mikro krediler bulunmakta, ancak örneğin 1500-2000 YTL civarında finansman ihtiyacı olan kadınların başvurabilecekleri küçük ölçekli işler için krediler bulunmamaktadır. Diğer bir örnekte ise; 10 yıl ev eksenli olarak çalışmış, 1 yıldır vergi mükellefi ve teks-

til atölyesi çalıştıran bir kadın işini geliştirmek için krediye ihtiyacı olduğunda bankalar kredi vermemektedir. Oysa kadınlar iş kurmak, işlerini geliştirmek ve büyütmek istemektedirler.

3.5. Zayıf Yanlarımız Neler?

Gelir getirici ekonomik faaliyetlere girişmek isteyen kadınların büyük bir kısmı önceden iş tecrübesi ve maddi birikimleri olmayan kadınlardır.

Zayıf yanlarımızı değerlendirdiğimizde;

- İş tecrübemizin azlığı,
- Eğitimimizin düşüklüğü,
- Örgütlü olmamamız başta gelmektedir.

Bu dezavantajlı durumun üstesinden gelebilmek için kadınların finansal ihtiyaçlarına ve bunları yönetme becerilerini geliştirmeye yönelik oluşumlara gereksinme vardır. Bu nedenle, gelir getirici işler yapmak isteyen kadınlar için örgütlü destek ve eğitim son derece önemlidir.

Zayıf yanlarımızı ve başarısızlıklarımızı değerlendirirken erkeklerin kurdukları işlerin hepsinin başarılı olmadığını da unutmamız gerekiyor. Yenilgilerden öğrenmek ve yanlışları tekrarlamamak, iş kurma ve yürütme sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

3.6. Nasıl Bir Finansman Sistemi Oluşturmalıyız?

KAGİDER, kadınlara yönelik finansman destek fonları oluşturması için bankalarla görüşmeler yapmaktadır. Bu çok önemli bir girişimdir. Bu bağlamda, bankaların kadınlara yönelik oluşturabileceği kredi programları dışında pozitif ayrımcılığa dayanan bir "Kadın Kredi Garanti Fonu" kurulması da talep edilebilir.

Ancak, şimdiye kadar edindiğimiz tecrübe, bankaların bu tür fonları oluşturmakta başarılı olmadıklarına işaret etmektedir. Bu nedenle, bankacılık dışı modeller önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, kamu desteğinde kadınlara özel bir Finansman Fonu kurulmasını öneriyoruz.

⁷ Kredi koşulları için bkz. http://www.halkbank.com.tr/pb/engine/0.1065.2_6_1gengi,00.html

- Kadın örgütlerinin fonlarının son derece kısıtlı ve aralarındaki işbirliğinin zayıf olduğu görülmektedir. Kamu kurumlarının desteği olmadan bu fonların etkin ve sürdürülebilir olması mümkün değildir.
- Devletin katkısı çok önemlidir. Devletin fon ayırması şarttır.
- Kadınlara kredi ve finansman sağlayacak bir "FON" kurulmalıdır. KSGM bu konuda girişimde bulunmalıdır.
- Bu konuda Bölge'de kadın girişimciliğinde uzmanlaşmış kuruluşların tecrübe ve birikimlerinden faydalanılmalıdır.
- Bölgesel farklılıklar göz önünde tutularak özel finansman yöntem ve modelleri oluşturulmalıdır.

Kadınlara özel bir FON oluşturulurken aşağıdaki konular tartışmaya açılmalıdır:

- Kredi başvurusu yapan her projeye kredi verilemeyeceği için kredi almak için başvuran projelerin değerlendirilmesi ve bir elemeyen geçmesi için bir sistem kurulmalıdır,
- Teminat yerine geçecek farklı bir mekanizma oluşturulmalıdır. Teminat yerine kadınlara gelir getirici konularda çalışan kadın kuruluşlarının referansı kabul edilebilir.

Kadınlara finansman sağlanması konusunda "Kibele Kooperatifi" iyi bir örnektir. Kibele Kooperatifi Diyarbakır Ticaret Odası tarafından desteklenmektedir. Ticaret Odası kooperatif tarafından ürünlerin hem önemli bir alıcısı durumdadır hem de bu ürünlerin pazarlanmasına yardımcı olmaktadır.

**III.4. KADININ SOSYO-EKONOMİK DURUMUNUN
GÜÇLENDİRİLMESİNDE YEREL AKTÖRLERİN ROLÜ
ÇALIŞMA GRUBU
SONUÇ RAPORU**

Kolaylaştırıcı: Müjgan SÜVER

Raportör: Aygül FAZLIOĞLU

4.1. Yerel Aktör Kimdir?

Yerel aktör, bir yerelde yaşayan tüzel ve gerçek kişilerdir. Yereldeki kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel şirket firmaları ve tüm bunların yöneticileri ile diğer etkin kişiler, yerel aktörlerdir.

4.2. Yerel Aktörlerin Rolü Genel Olarak Ne Olmalıdır?

1. İnisiyatif ve sorumluluk almak, uyumlu çalışmak, işbölümü yapmak, koordinasyon içinde olmak: Yerel aktörler, kadınların sosyo-ekonomik durumunun güçlendirilmesi için inisiyatif ve sorumluluk almalıdır. Uyumlu bir çalışma ortamı sağlamak, bu amaçla gerçekçi bir işbölümü yapmak ve koordinasyon oluşturmak önem taşımaktadır.

2. Eğitime önem vermek: Yerel aktörler, eğitim konusunda özel bir çaba harcamalıdır. Örneğin, kadın okur-yazarlık oranının yükseltilmesi Güneydoğu Anadolu Bölgesi için özel bir önem taşımaktadır. Ayrıca, Bölge'de, piyasanın ihtiyacı doğrultusunda mesleki eğitim ve iş becerisini artırıcı programlar uygulanması da gerekmektedir. Bu amaçla projeler yapılmalı, kampanyalar yürütülmelidir.

3. İşgücüne katılımı ve girişimcilik potansiyelini artırmak: Yerel aktörler, iş piyasasının ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak, bölgede kadınların işgücüne katılımlarını ve girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek çalışmalar yapmalıdır.

4. Ulusal ve yerel istihdam stratejileri yaratmaya katkıda bulunmak, bunları oluşturmak ve uygulamak için ortaklıklar geliştirmek: Yerel aktörler, AB istihdam stratejisi ile uyumlu ulusal ve yerel istihdam stratejilerinin geliştirilmesine ve uygulanmasına katkıda bulunmalı, bu doğrultuda yerel aktörler arasında ortaklıklar geliştirmelidir. Yerel aktörlerin çalışmaları, AB istihdam stratejisine, bu stratejinin özellikle girişimciliği geliştirmek, mesleki eğitim, dezavantajlı gruplara geçici özel önlemler uygulamak gibi boyutlarıyla kadın-erkek eşitliğine vurgu yapmalıdır.

5. Toplumsal bilinç oluşturmak, farkındalık yaratmak, zihniyet değişikliği için politikalar oluşturmak ve uygulamak, uygulamaya katkıda bulunmak: Dünyada ve Türkiye'de ihtiyaç duyulduğu gibi, bölgede de kadınların, toplumsal yaşamdaki geleneksel rollerinden sıyrılıp, ev dışındaki iş yaşamına daha yüksek oranda katılabilmeleri için, bu katılımı engelleyen ekonomik, kültürel ve sosyal şartların ortadan kaldırılması için, politika ve uygulamalar geliştirilmesi gerekmektedir. Yerel aktörler, bu amaçla, farkındalık yaratmak, bir toplumsal bilinç oluşturmak ve zihniyet değişikliği yaratmak üzere eğitim çalışmalarını yapmalıdırlar.

4.3. Bir Yerel Aktör Olarak Bireyin Rolü Ne Olmalıdır?

1. Bireysel gelişimi sağlamak: Bir yerel aktör olarak birey, kendi kararlarını verebilmeli ve kendi ayakları üzerinde durabilmeli, yani bağımsız ve ekonomik gücünü kazanmış olmaya yönelmelidir. Bölgede kadınların bu yönde açık ve yaygın bir arzu taşıdığı görülmekte, bilinmektedir. Bu kapsamda, özellikle ailelerin, kız çocuklarının kendi ayakları üzerinde duran, özgüvenli, eğitilmiş bireyler olarak yetişmesini sağlamaları önem taşımaktadır.

2. Bilginin yayılmasını sağlamak: Bilgi çağında yaşıyoruz. Bilgi, bireyin her alanda bir şey yapabilmesi için gerekli, zorunlu bir nitelik taşıyor. Birey de, kişisel ve aile ilişkileriyle bilginin yayılmasında rol oynamalı, aktif olmalıdır.

3. Bağımlılıktan kurtulmak, kendi çözümlerini aramak, bulmak, oluşturmak: Bireyler, bugünkü sosyal yardım mekanizmalarının da katkısıyla, kendi çözümlerini aramak, bulmak, ve oluşturmak yerine dışarıya, başkalarına bağımlı kalmakta, sürekli destek ve yardım beklemektedirler. Aktif bir yerel aktör olarak bireyin bu çarkı tersine çevirmeye çalışması gerekir.

4. Örgütlenmek: Birey, hem toplumsal sorumluluklarını yerine getirmek hem de ihtiyaçlarına cevap oluşturmak üzere, başka bireylerle bir araya gelerek örgütlenmelidir. Böylece, bireysel talepleri belirli ve ortak hedeflere bağlamak da,

örgütlü yapı içinde -örneğin emek, finans vb alanlarda- dayanışmayla başkalarını harekete geçirecek şekilde organize olmak da mümkün olacaktır.

4.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü Ne Olmalıdır?

1. Doğru soruyu sordurmak ve doğru durum tespiti yapılmasını sağlamak: Sivil toplum kuruluşları, "Kadınların ekonomik yaşamda durumu, öncelikleri ve beklentileri nelerdir?" sorusuna cevap vererek mevcut toplumsal durumun tespit edilmesini sağlamalıdır. Doğru durum tespiti, Avrupa Ortak Stratejisi doğrultusunda, kadınların ekonomik yaşamdaki yeri ve katılımının önündeki ekonomik, sosyal ve kültürel engellerin belirlenmesine imkan verecektir.

2. Altyapıların oluşumunda rol oynamak: Sivil toplum kuruluşları, kadınların iş hayatına girmeleri ve hayatlarını kolaylaştıracak kreş ve benzeri yapıların oluşumunda, hem politikalar hem de uygulama düzeyinde etkin bir rol oynamalıdır. Mevcut projelerin içinde yer almak, yeni projeler üretmek ya da üretilmesine katkıda bulunmak bu kapsamda düşünülmelidir.

3. Kamuoyu ve toplumsal bilinç oluşturmak: Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesine ilişkin engellerin ortadan kaldırılması, onların güçlenmelerini engelleyen nedenlere karşı toplumun harekete geçirilmesi, toplumsal bilincin yükseltilmesi amacıyla, yerel ve ulusal düzeyde kampanyalar oluşturulmalı, gerçekleştirilmelidir. Bu kampanyalar, mutlaka kadınlara karşı ayrımcılığı engelleyici olmalıdır.

4. Güçlenme, özgüven eğitimleri: Sivil toplum kuruluşları, kadınların kendilerine güvenini artıracak, eğitim çalışmalarını düzenlemelidir.

5. Medyayı etkin kullanmak: Hem kadınları bilgilendirmek hem de kamuoyu oluşturmak ve toplumsal bilinci yükseltmekte, basın yayın kuruluşlarına da önemli bir sorumluluk düşmektedir. Sivil toplum kuruluşları medyayı daha etkin kullanmalıdır.

6. Sivil toplum içinde koordinasyon-uyum: Sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve bu kampanyaların ortak hedeflere yönelmesi yararlı olacaktır.

4.5. Özel Sektör Firmalarının Rolü Ne Olmalıdır?

1. Kurumsal toplumsal sorumluluk projeleri geliştirmek: Özel sektör, sosyal sorumluluk anlayışına sahip olmalıdır; içinde yaşadığı topluma, üretim faaliyetlerinin yanı sıra, toplumsal sorumluluğun gerektirdiği projeler üretmek de katkıda bulunmalıdır. Kadınların güçlenmesi ve ekonomik etkinliklerinin artması, bölgede, özel sektörün sosyal sorumluluk kapsamlı katkılarındaki önemli bir yer tutmalıdır.

2. Nitelikli insan yetiştirmek ve verimliliğe katkıda bulunmak için eğitim proje ve destekleri: Şirketler, bir yandan kendi karlılıklarını korumak ve geliştirmek, diğer yandan nitelikli eleman yetiştirmek için eğitim programları uygulatırlar. Özel sektör, bölgede de bu çerçevedeki projelerin içinde yer almalı, kadınlara özel burslar ve staj imkanları sağlamalıdır.

3. Kadınlara istihdam kotası, işyerinde kadın lehine ayırıcı uygulamalar: Özel sektör, kadınların iş hayatına girmelerini kolaylaştırıcı destekleri oluşturmalıdır. Örneğin, özel işyerleri, bölgedeki kadın istihdamını teşvik için, kadınlar lehine pozitif ayrımcılık kapsamında belirli bir oranda kadın kotası uygulayabilir, kreş ve çocuk yuvaları açabilirler.

4. Standart ve marka geliştirmek: Özel sektör, istihdam ve pazar yaratmak, rekabet edebilmek için standart geliştirebilir, kadınlar tarafından üretilen ürünlerde geliştirilen standartları kadınlara yaygınlaştırmak için faaliyetler yürütebilir. Marka yaratmak, markalaşmaya destek vermek, özel sektörün yapabilecekleri arasındadır.

5. Kadın girişimcilere pazarlama-tanıtım destekleri vermek: Özel sektör, bölgede yeni yeni gelişmekte olan kadın girişimciliğine, yerel ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlara açılması ve tanıtımı konusunda destek vermelidir.

Kadın girişimciliğine yeni ve değişik pazarlama kanallarının girilmesi ve yaygınlaşmasına ön ayak olmalı, örneğin, e-ticaret, sergi, fuar gibi faaliyetlere katkıda bulunmalıdır.

4.6. Kamu Yönetiminin ve Kamu Kuruluşlarının Rolü Ne Olmalıdır?

1. Kamunun ortam düzenleyici rolünü yerine getirmek: Gerekli ortamın hazırlanması, sermayeyi çekmek için gerekli olan sosyal barış ve güvenlik ortamının sağlanması, sermayenin yatırım yapmasını kolaylaştırıcı tanıtım ve alt yapının oluşturulması kamu yönetiminden beklenenlerdir. Ayrıca ekonominin istikrara kavuşturulması zorunludur; istikrarlı bir ekonomik yapının sağlanmasıyla uzun dönemli istihdam politikaları oluşturulabilir.

2. Diğer yerel aktörlere destek vermek: Kamu yönetimi ve kamu kuruluşları, özellikle yerel yönetimler, toplumsal kalkınma konusunda çaba harcayan diğer yerel aktörlere destek sağlamalı, kadınların çalışma yaşamına katılımını kolaylaştırıcı kreş, çocuk yuvası, huzurevi gibi kurumların oluşturulmasına destek vermelidir.

3. Uzun dönemli istihdam politikaları oluşturmak, yerel istihdam kurumlarını ve katımlı mekanizmaları güçlendirmek: Kamu, özellikle İŞKUR eliyle ve diğer yerel aktörleri İŞKUR'la birlikte faal kılarak, işgücü arzı ve talebi arasındaki ilişkiyi kolaylaştıran önlemler geliştirip uygulamalı, uzun dönemli istihdam politikaları oluşturmalı, özel istihdam kurumlarını ve istihdam yaratan özel sektörü aktif işgücü önlemleriyle desteklemelidir. İŞKUR'un yerel birimlerine ek olarak, işgücü piyasası ve istihdam alanında faaliyet gösteren İl İstihdam Kurulları gibi katımlı mekanizmalar da, daha işlevsel, daha güçlü, daha geniş katımlı ve daha sık toplanabilir hale getirilmelidir.

4. Kamunun iletişim, veri tabanı, bilgilendirme, raporlama görevleri: Kamu, kamu kurum ve kuruluşlarının kendi faaliyetleri hakkındaki bilgilendirme çalışmalarına ek olarak, bölgede de uygulanan tüm projelere ilişkin envanter, iz-

leme ve etkili değerlendirmeler yapmak, konu ile ilgili bilgilerin bir merkezde toplanması ve duyurulması için farklı aktörler arasında iletişim, koordinasyon ve aktif bilgilendirme sistemi oluşturmak gibi görevlerini yerine getirmelidir. Özellikle kadın emeğine ilişkin istatistikler güçlendirilmeli, bölgesel veri tabanı oluşturulmalıdır. Yine bölgesel bazda, kadınları güçlendiren eğitim programları içeren, kadın emeğini, kadın girişimciliğini destekleyen her türlü yerel projeyi kapsayan bir envanter geliştirilmelidir. Projelere ilişkin izleme ve etki değerlendirme çalışmaları kamu tarafından yapılarak, sonuçlar özellikle sivil toplum örgütleriyle paylaşılmalıdır. Kamu, kadının ekonomik gelişimini sağlayan projelerin üretilmesinde kolaylaştırıcı, yol gösterici ve iştirakçi olmalıdır.

5. Bölge için ÜST (Üret-Sat-Teslim et) modeli geliştirip uygulamak: Kamu "üret-sat-teslim et" biçiminde özetlenecek bir destekleme yoluyla Bölge'de kadın girişimciliğinin gelişmesinde öncülük görevini yerine getirmelidir. Müşteri odaklı bu sistemde, projelerle başlatılan çalışmaların sürdürülebilirliğini sağlayan bir kurumsallaşma hedeflenmelidir.

6. Kurumsallaşma için destek: Bölgedeki kadın girişimcilerle çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen çalışmalara, kooperatifleşme ve benzer kurumsallaşma çabalarına kamunun destek olması, katkıda bulunması gerekir. Kamu, kadın girişimciliğine destek amacıyla oluşturulacak özel amaçlı ticari işletmelere de destek vermelidir. (Şema-1)

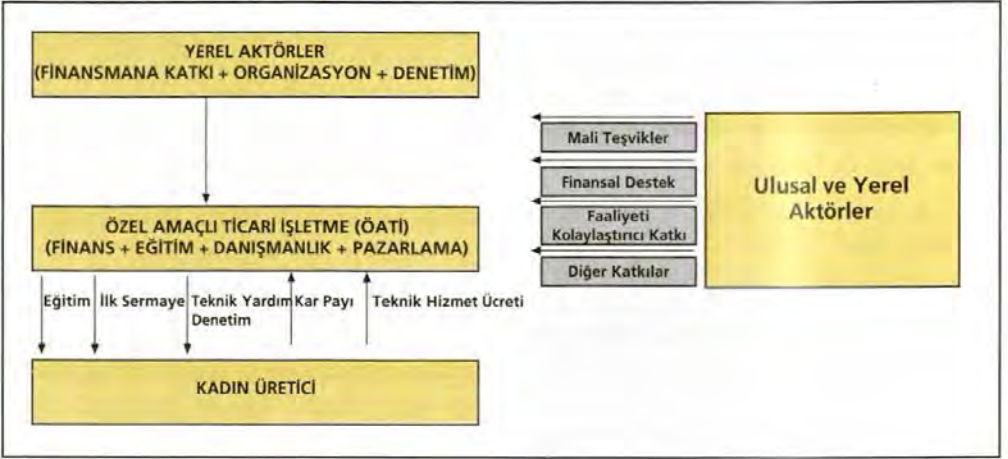
7. Pazarlama destekleri: Kamu, bölgedeki mevcut üretimlerin pazarlanmasına yardımcı olacak "e-ticaret, fuar ve sergilere destek" vermelidir.

4.7. Başarılı Yerel Projelerin Sorunları

Yerel aktörlerin yürüttüğü Beypazarı (Ankara), MELSA (Muğla) gibi başarılı projeler incelendiğinde, göze çarpan sorunlar şunlardır:

1. Kişinin ya da yerel yöneticinin başarısına bağlı projelerde başarı, bu kişilerin görev sü-

Şema-1: ÖZEL AMAÇLI TİCARİ İŞLETMELER

releriyle sınırlı kalmakta, yani başarı kalıcı olamamaktadır.

2. Sadece gönüllü çalışmaya dayanan projelerde sürdürülebilirlik sorun olmaktadır.
3. Proje iştirakçilerinin girişimcilik ve liderlik formasyonuna yeterli düzeyde sahip olmaması, teknik donanım yetersizlikleri, projelerde başarısızlığa ve bu projelerin yürütülmesinde başkalarına bağımlı olunmasına yol açmaktadır.
4. Doğru tespit edilmiş ihtiyaca, doğru çözüm bulunmuş olsa bile, projelendirme piyasa koşullarında çalışmanın gerekleri (örneğin karlılık, rasyonel fiyatlandırma) dikkate alınarak yapılmayabilmekte, bu da bir toplumsal sorumluluk projesinin sonunda ortaya çıkan üretim ve yapının kendi ayakları üzerinde duramaması sonucunu getirmektedir.
5. Ürün seçimi, pazarlama ve finansman kaynakları konularında yetersiz kalınmakta, uzman kişi ve kurumlardan hizmet satın almaya ya hiç önem verilmemekte ya da bunu yapabilecek mali güç sağlanamamaktadır.
6. Ürünler genellikle fazla yerel ve geleneksel kaldığından yöre dışında talep oluşmamaktadır.
7. Yerel ve ulusal aktörler, su çekebilmek için tulumbanın ilk ihtiyaç duyduğu suyu verecek

çalışmalar yapmalıdır. Ancak, projeler çoğu kez sürekli koruma yaklaşımı içinde oluşturulmaktadır. Yerel aktörlerin istekleri de çoğu kez bu yöndedir. Bu durum, projelerin kendi ayakları üzerinde duran kişiler ve sonuçlar üretmesini engelleyici etki yaratmaktadır.

4.8. Kadın Girişimcilerin İhtiyaç Duydukları Destekler

1. Kadınların mal ve hizmet üretimine katılabilecek düzeyde eğitilmiş hale gelebilmeleri için, bu eğitimleri veren kurumların olması gerekmektedir.
2. Kadın girişimcilerin ilk sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için kredi, risk sermayesi, ortaklık sermayesi, kefalet desteği ve benzeri destekler sağlanmalıdır.
3. İlk ticari organizasyonun kuruluş işlemlerinin yerine getirilmesindeki güçlüklerin aşılması için danışmanlık gerekmektedir.
4. Girişimcilikte başarı için gerekli izleme ve yönlendirme katkıları ve denetim destekleri önemlidir.
5. Üretim için gerekli ilk ve ara malların teminine katkı desteği verilmelidir.
6. Gerektiğinde pazarlama faaliyetlerine katkı veya katılım desteği sağlanmalıdır.

4.9. Sonuç

Kadınların kendi kendilerine yeterli, özgür, bağımsız ve sorumluluklarını taşıyabilir bireyler olarak yetişmesini sağlayacak zihniyet değişiklikleri yaratılmalıdır. Ataerkil aile yapısı ve "baba devlet" yaklaşımı, insanı birey olarak yetiştiren ekonomik, sosyal ve kültürel politikaları zayıf kılmaktadır. Yerel ve ulusal aktörlerin rollerine gerçekten sahip çıkmaları, rollerini iyi oynamaları gerekir. Sosyal devlet, insanları çaresiz, sürekli korunma bekleyen bir hale sokmamalıdır. Klasik örgütlenme ve klasik kooperatifçilik anlayışı değişmeli, toplumsal kurumsal sorumluluk uygulamalarına daha geniş ölçekte imkân sağlayan yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yeni "yerel yönetim yasaları" yerel aktörlerin görüş ve değerlendirmelerini dikkate almalıdır. Güneydoğu Anadolu'da kadınların sosyal ve ekonomik olarak güçlenmesinde yerel aktörlerin iyi niyetli ve doğru örgütlenmiş çabalarına derin bir ihtiyaç vardır.

IV. BÖLÜM
GAP BÖLGESİNDE KADINLARIN
EKONOMİK KALKINMASINA YÖNELİK
STRATEJİLER TOPLANTISI
GENEL DEĞERLENDİRME
VE ÖNERİLER

Aslı ÇOBAN

IV.1. Giriş

"Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler" toplantısı, kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, yerel yönetim temsilcileri, üniversitelerden konu üzerine çalışan akademisyenler, sivil toplum temsilcileri, ulusal ve uluslararası kadın girişimciler ve bölge kadınlarını bir araya getirmiştir. Ayrıca bu toplantı onlara örneklerin sunulması ve değerlendirilmesi dışında çalışma gruplarında da bir araya gelme olanağı sunarak iki günlük verimli bir çalışma ortamı oluşturmuştur. Mardin'de yapılan bu toplantı, genel olarak ücretli istihdamı da kapsayan ekonomik faaliyet alanına kadınların katılımının geliştirilmesine dönük bir perspektiften hareket ederek, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın girişimciliği konusuna odaklanmıştır.

Buluşma, özellikle iş kurma yolu ile kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, 'kadın girişimciliği' kapsamındaki sorunlar, örnekler ve olanakların değerlendirilmesi ve konunun tarafı olan değişik aktörlere yönelik öneriler oluşturulması açısından üretken olmuştur.

İzleyen bölümlerde sırası ile grup çalışmalarında yapılan tartışmalar ve bu grupların raporları esas alınarak yapılan kadın girişimciliği odaklı genel bir değerlendirme, öneriler ve sonuç yer almaktadır.

IV.2. Neden Kadın Girişimciliği?

Son yıllarda kadınların ekonomik yaşama katılımını artırmaya dönük faaliyetler, ağırlıklı olarak kadın girişimciliğinin desteklenmesi stratejine dayanır hale gelmiştir. Kadınların ücretli istihdamının artırılması daha az telaffuz edilir bir seçenek olmuştur. Bu durum, kadınların güçlendirilmesine dönük ulusal ve özellikle uluslararası kararlılık ve fon akışındaki artışa dayalı olarak sivil toplumun, kamu kuruluşlarının ve kısmen özel sektörün proje merkezli faaliyetlerle kısa vadede bölgesel, yerel çözümler üretme arayışının doğal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu aktörler, proje bazlı eylem biçimi

içerisinde kısa vadede, somut ve ölçülebilir sonuçlar elde etmek arayışı ile kadınların kendi hesabına çalışma ve mikro işletme geliştirme faaliyetlerine destek vermeye başlamışlardır. Ücretli istihdam alanında kadınların temsilinin artırılması ise makro politik araçlar, uzun vadeli stratejiler ve kamu otoritesinin müdahalesini gerektiren bir hedef tanımlamaktadır. Bu nedenle, kadınların ücretli istihdamının artırılması, daha kitlesel ve yerel ölçeği aşan sonuçlar üretme potansiyeline sahip olsa da ikincil bir hedef konumuna gelmiştir.

Kadınların ekonomik yaşama katılımının ücretli istihdam alanını da kapsayan daha geniş bir perspektif içerisinde ele alınmasının, ancak uzun vadeli, makro politik araçlar kullanabilen, piyasaların işleyişi ve kurumsal yapısı ve istihdam ilişkileri hakkında düzenlemeler yapma gücüne sahip olan kamu politikasının hareket etmesi ile mümkün olacağı anlaşılmaktadır. Dolayısı ile kadınların ekonomik yaşama katılımının artırılması yönünde faaliyet gösteren aktörler arasında kamunun daha merkezi biçimde yer alması ve tüm aktörlerin proje-program bazlı bölgesel ve yerel ölçekteki uygulamaların güçlendirilmesi yanında, uzun vadeli politika üretme, planlama ve örgütlenmeye dönük önceliklere sahip olması, ücretli istihdam alanında kadınların temsilinin artırılmasına yönelik bir perspektif geliştirilmesinde etkili olacaktır.

Mardin buluşmasında, kadınların iş kurma yolu ile ekonomik hayata katılımı ve güçlenmesinin son yıllarda yükselişte olan bir strateji olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çözüm yaratma potansiyeline sahip olduğunun altı çizilmiştir. Bununla birlikte, kadınların ekonomik hayata katılımının bir diğer yolu olan ücretli istihdamın da geliştirilmesi gerektiği, kadınların kendi işlerini kurmalarına dayalı ekonomik katılım biçiminin istihdam alanını bütünüyle ikame edemeyeceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla kadınların istihdamının Bölge'ye kamu ve özel sektör yatırımlarının artırılması, yatırım teşvikleri sağlan-

ması, kadın istihdamını destekleyici düzenlemeler yolu ile desteklenmesi önem taşımaktadır.

Öte yandan, kadınların ekonomik hayata katılımı ve gelir getirici faaliyetlerinin artırılması noktasında karşılaşılan sorunlardan bir kısmı ücretli istihdam ve girişimcilik modelleri için ortaktır. Bunlar arasında öncelikle ücretli istihdam durumunda erkek işverenler ile ilişkilerde ve girişimcilik durumunda yine çoğunlukla erkek olan çeşitli düzeylerdeki araçlar ile yaşanan ilişkilerde kendini gösteren, kadınların çalışmasına yönelik önyargılar sayılmalıdır.

Kadınların ev içindeki sorumlulukları ağırdır. Zamanlarını ev içi sorumlulukları ve ev dışı çalışma hayatı arasında bölüştürmek zorunda olmaları, kadınlar için zaman yoksunluğuna yol açmakta, çalışma yaşamına katılımlarını sınırlamaktadır.

Mardin buluşmasında, bunlara ek olarak, kendi işini kurma ve başarılı bir girişim yürütme noktasında istihdam deneyiminin kritik bir önem taşıdığına işaret edilmiştir* İstihdam deneyimi, meslek öğrenme ve iş yönetimi konusunda birikim sağlamaktadır ve başarılı iş kurma olasılığını yükseltmektedir. Kadınların ücretli istihdamının desteklenmesi bu noktada da önem taşımaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler buluşması, kadınların ekonomik kalkınmasında ücretli istihdam ve girişimciliği birlikte içeren bir alternatifler alanı içerisinde çözüm üretmeyi amaçlamış olmakla birlikte, daha çok girişimcilik odaklanmıştır. Elbette böyle bir ilginin Bölgede kadın girişimliliğine yönelik kurumsal ve bireysel çabaların bu güne kadarki gelişimi ile ilişkisi vardır. Öte yandan, hem Bölgede kadınların ücretli istihdamına olanak verecek yeterli ve uygun koşullarda iş alanı bulunmaması, ücretli istihdam konusunun tartışılabilmesini zorlaştırmıştır. Bununla birlikte, Bölge'deki mikro ve küçük ölçekli kadın girişimlerinin sorun ve ihtiyaç-

larına yönelik derinlemesine bir çalışma yapılmış ve buluşan tarafların diyalogu geliştirilmiştir.

IV.3. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Kadın Girişimliliğine Yaklaşım

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, son yıllarda giderek artan miktarda ulusal ve uluslar arası kalkınma desteği almaktadır. Bu destekler, çeşitli kuruluşlar eliyle ve program faaliyetler ile kullanılmaktadır. Kadın girişimliliğinin desteklenmesi de, bu kapsamdaki projelerin kadınların gelir getirici faaliyetlerinin artırılması, kadın ve hanelerin yoksulluklarının azaltılması, kadınların toplumsal güçlendirilmesi hedeflerine dayalı olarak yöneldiği bir uygulama alanı olmuştur.

Konuyu değerlendiren pek çok kaynakta ifade edildiği gibi kadın girişimliliği alanı homojen bir alana işaret etmemektedir. Yeterli bir insanî sermayeye sahip olan kadınların kariyer planları doğrultusunda kurdukları, pazar rasyonellerine uygun çalışan, görece büyük ölçekli işletmeler ile yoksul kadınların geçimlerini sağlamak üzere mevcut olanakları ile kurdukları mikro ve küçük ölçekli kadın işletmelerini birbirinden ayırmak gereklidir.

Bu çerçeveden bakıldığında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kadın girişimliliğinin ikinci kategori içerisinde bulunduğu görülecektir:

- İnsanî Sermaye eksikliği: Bölge kadınları insanî sermaye olarak zayıf durumdadır. Eğitim düzeylerinin, iş bilgi ve becerilerinin zayıflığı ve iş deneyimlerinin eksikliği bu sonucu ortaya çıkarmaktadır.
- Girişim Kararı: Kadınlar, geçimlerini sağlamada ek kaynak elde etmek için çalışmak istemekte ancak sanayi ve hizmet alanlarında ücretli istihdam olanakları yetersiz olduğundan ya da ücretli çalışmayı kültürel sebeplerle gerçekleştiremediklerinden girişimliliği tercih etmektedir.
- Üretim yeri: Bölge'de yer alan kadın girişimcilerin çoğunlukla evlerinde üretimde bulunmakta oldukları görülmektedir.

- **Finansman:** Kadınların kredi ya da ortaklık sermayesinden çok kendi birikimlerine dayalı olarak girişimcilik faaliyetine başladıkları görülmektedir.
- **Ürün ve Pazarın belirlenmesi:** Kurulan işletmeler, genellikle kadınların önceki iş deneyimlerinin olduğu alan ve ürünlere yönelik değildir. Kadınların içinde buldukları duruma en uygun alan ve ürünleri, üretim yer ve şeklini (evde, ortak atölyelerde) benimstedikleri görülmektedir.
- **Üretim ve Pazarlama:** Pazar analizi ve üretim süreci planlamasına dayalı olmayan bir faaliyet şekli belirgindir.
- Bu sebeplerle, Bölge'de kadın girişimciliğine ilişkin değerlendirmelerin orta-büyük ölçekli, teknolojik donanımı optimal ve finansman, üretim, pazarlama yönetimi rasyonel/profesyonel olan girişimcilik türünden farklı değerlendirilmesi gereklidir.

IV.4. Kadın Girişimciliğine Yönelik Genel Değerlendirme

Kadın girişimciliğinin desteklenmesi, bugün ülkeler ve uluslararası kalkınma ve işbirliği kuruluşları için önemli politika başlıklarından birini oluşturmaktadır⁸. Bu kapsamda kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik ulusal ve uluslararası politikalar oluşturulmasına çalışılmaktadır.

Türkiye'de kadın girişimciliğinin desteklenmesi, bölgenin gelişme dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve yine Bölgede çok derin olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması noktasında önemli bir adımdır. Dünyadaki örnekler ve yerel ihtiyaçlar dikkate alınarak ve "Kadınların Gelir

Getirici Faaliyetlere Girişi", "Üretim ve Pazarlama", "Finansman" ve "Yerel Aktörler" başlıkları altında gerçekleştirilen çalışma gruplarının çıktılarını dayanılarak kadın girişimciliği konusunda yapılan genel bir değerlendirme aşağıda sunulmaktadır.

4.1. Kadın istihdamının artırılması öncelikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde istihdam yaratıcı yatırımların artırılmasını gerektirmektedir. Kamu yatırımlarının artırılmasına ve özel yatırımların artışı teşvik eden düzenlemelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

4.2. Bu yatırımların istihdam yaratıcı özellik göstermesi ve kadın istihdamının teşvik edilerek cazip hale getirilmesi ile, kadınların çalışmasına yönelik çeşitli tarafların önyargılarının yok edilmesine dönük olarak da bir adım atılmış olacaktır.

4.3. Bölgede eğitim, istihdam alanları ilişkisinin kurulması, kadınların meslek edinmesi ve iş yaşamına girişinin kolaylaştırılması hedefleri doğrultusunda planlanmalıdır. Kadınların eğitime girişlerinin artırılması kadar eğitimi takip eden çalışma hayatlarında yapabileceklerine dair bir fikir edinmeleri ve yönlendirilmeleri de gereklidir. Buna ek olarak Bölgenin istihdam olanaklarının sektörel bazda değerlendirilmesi ve özellikle mesleki eğitimin planlanmasında geleceğe dönük sektörel istihdam projeksiyonlarının dikkate alınması gereklidir. Böylece kadınlar istihdamın daraldığı ve piyasası gerileyen alanlarda yoğunlaşmaktan kurtulacaklar⁹ ve ekonomik yaşama katılmaya, eğitim aşamasından başlayarak sağlıklı bir adım atmış olacaklardır.

⁸ The European Network to Promote Women's Entrepreneurship : WES <http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurs-hip/craft/craft-women/wes.htm>

ILO WEDGE (Women's Entrepreneurship Development and Gender Equality) http://www.ilo.org/dyn/empent/empent.portal?p_lang=EN&p_prog=S&p_subprog=WE
OECD LEED (Local Economic and Employment Development) Program http://www.oecd.org/department/0,2688,en_2649_34417_1_1_1_1_1,00.html

Women's Entrepreneurship Portal

http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/womenentr_portal.htm

EU Female Entrepreneurship Database

⁹ Kadınların Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde girişimcilik faaliyetlerinin yoğunlaştığı sektörler konusunda bakınız: Özar, Ş., Dadak, T ve Keklik, H. (2005) GAP Bölgesi Kadın Girişimcilik Raporu, GAP İdaresi Yayını, Ankara, s:28

4.4. Kadınların beceri ve isteklerine uygun meslek alanlarında deneyim kazanmasının bir diğer yolu stajyer ya da geçici istihdam statüsünden öncelikli olarak yararlandırılmalarını sağlayacak politikaların uygulanmasıdır.

4.5. Girişimcilik, gerektirdiği bireysel özelliklerle beraber tanımlanan bir faaliyet türü olduğundan kadınların bu niteliklere sahip bireyler olarak yetiştirilmesi gereklidir. Kadınların Bölge'de oldukça dramatik boyutlarda kendini gösteren sınırlanmışlığı, toplumsal cinsiyet rollerinin ekonomik alanda bağımsız bir aktör olarak yer almaya ters düşmesi, onların girişimcilik kategorisinin gerektirdiği kişisel özellikleri kazanmasına yol açmaktadır. Bu durumu telafi etmeye yönelik kimi sivil toplum ve kamu girişimlerinin¹⁰ varlığı bilinse de bunların yaygınlaştırılması ve süreklileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla örgün ve yaygın eğitim yolu ile kadınlara girişimcilik özellikleri kazandırılmasına yönelik bir politikanın uygulamaya konulması gereklidir.

4.6. Mevcut finansman ortamı içerisinde küçük sermayeler ve küçük-mikro ölçekli işletmelerde etkinlik gösteren kadınların sorunlarının çözümünün oldukça güç olduğu görülmektedir. Girişimci kadınlar, ilk sermayelerinin oluşturulması, mevcut işleri için işletme sermayesi ve genişleme yatırımlarını gerçekleştirmede ihtiyaç duydukları fonları sağlamakta sıkıntı içerisindeyler. Kadınların kredi teminatı gösterebilecekleri mal varlıklarının bulunmaması, teçhizat, makine parkı açısından küçük işletmelere sahip olmaları, onların banka kredilerinden yararlanmalarını zorlaştırmaktadır.

4.7. Teminat yerine kefalet sistemine dayalı olarak işleyen mikro kredi sistemleri ise kapsayıcı ve yeterli olmaktan uzaktır. Buna ek olarak, mikro kredi sistemi kefalete yönelik bir grup oluşturulması esasına dayandığından kendine özgü bazı

zayıflıklara sahiptir. Özellikle, grup üyelerinin birbirine kefil olması koşulu, kimi güvensizlikler ve kadınların bağımsız davranmaması nedeni ile çok güç gerçekleştirebilmektedir. Özellikle belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmış olan işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak için başvurabilecekleri finansman sistemi bulunmamasıdır. Mikro kredi sistemi mikro ve kısmen küçük ölçekli işletmeler için ilk finansman sağlayabilmekte ancak büyüme aşamasında kredi büyüklüğünün yetersizliği nedeniyle etkinliğini kaybetmektedir.

4.8. Geri ödeme süreci kısa, küçük ve sık ödemelere dayalı olan mikro kredi sistemi, geri ödeme vadeleri açısından işletme ve sektör özelinde düzenleme yapmaya yönelik bir esneklik taşımamaktadır.

4.9. Başvurulabilecek bir diğer finansman kaynağı, Sosyal Yardım Destek Fonu'dur. Bu kapsamda kırsal alanda 3000, kentsel alanda ise 5000 dolara kadar kefilsiz ve faizsiz kredi verilmektedir. İki yıl ödemesiz, sonraki 4 yılda eşit taksitlerle geri ödeme istenmektedir.

4.10. Bankaların küçük işletmeler için tasarladıkları sübvansiyonlu kredi olarak nitelenebilecek kredileri, son derece yetersizdir.

4.11. Yine "risk sermayesi" finansman biçimi ve en genel planda dışarıdan finansman yerine ortaklık ile finansman sağlayan modellerin kadın girişimciler için çözüm sunabileceği düşünülebilir. Ancak Bölge'de yer alan kadın şirketlerinin risk sermayesi şirketlerinin aradığı özellikleri yeterli şekilde taşımadıkları ve henüz bu şirketlere bilgi sağlayabilecek ve raporlama yapabilecek kadar profesyonelleşmedikleri görülmektedir.

4.12. Bu noktalar "Finansman Olanakları Çalışma Grubu"nda vurgulanmış ve sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir. Bunlar arasında en önemlisi, bir Kadın Kredi Garanti

¹⁰ KAGİDER, UNDP-GAP-GİDEM işbirliği ile 2004 yılında başlayan "Güneydoğu Anadolu'da Kız Öğrencilerin Girişimcilik Teşvik Projesi" kapsamında 2005 yazında 18 kız öğrenciye KAGİDER üyelerinin şirketlerinde staj imkanı sağlandı. Proje ile kız öğrencilerin kendi işlerini kurarak ekonomik bağımsızlıklarını sağlayabilmeleri ve böylece aile bütçesine ve ülke ekonomisine katkılarının sağlanması amaçlanıyor.

http://www.kagider.org/tr/_August1icerik/sol5.htm

Fonu'nun kurulmasına yönelik olanıdır. İlk finansmanının kamu tarafından sağlanmasını gerektiren bu fon, kadın girişimcilerin finansman ihtiyacını doğuran projelerini inceleyerek hem fizibilite ve kredibilite açısından uzman desteği verecek hem de projeye yönelik finansmanı garantör kuruluş olarak kolaylaştıracaktır. Böyle bir fonun örneklerini dünyada da görmek mümkündür.

4.13. Bu değerlendirmede de ortaya çıkmaktadır ki, kadın girişimciliğinin geliştirilmesinde makro planda işleyecek mekanizmalar yaratmak gereklidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi ise konudaki gelişmeleri, ihtiyaç ve olanakları sürekli olarak takip edecek, politika üretecek bir kurumun tesisi ile mümkündür.

4.14. Kadın girişimcilerin ve girişimci adaylarının konu ile uğraşan diğer kurum ve kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunmak ve ortak politikalar geliştirmek üzere örgütlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

4.15. Kendini gösteren bir diğer husus, devletin finansman alanında da kadın girişimciliğini desteklemeye yönelik bir rolünün olması gerektiğidir. Bir kredi destek fonunun kurulması ilk etapta kamu tarafından sağlanacak fonlarla gerçekleştirilebilecektir.

4.16. Kadınların kurduğu işletmelerin en büyük problemleri pazarlama ve üretim sürecinin örgütlenmesi aşamalarında yoğunlaşmaktadır. Pazar analizine dayalı ürün geliştirme, üretim sürecini rasyonel ve kaliteli üretime dönük örgütlenme, kaliteyi sürekli kılma ve markalaşma konularında kadın işletmeleri sorunlar yaşamaktadır.

4.17. Bölge'de yer alan kadın işletmelerinin belirli üretim ve hizmet alanlarında ve dar bir ürün yelpazesinde sıkışmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, pazar olanaklarının iyice daralması ve işletmeler arasındaki rekabetin daha da yıkıcı olmasına neden olmaktadır.

4.18. Bu sıkıntının en genel olarak girişim fikrinin doğuşu ve girişimin tesisi aşamalarında ka-

dınların erkeklerden farklı olarak sergiledikleri yaklaşımla ilgisi vardır. Kadın girişimleri, çoğunlukla kadınların geleneksel rolleri ile bağlantılı ürün ve hizmetlerin gelir kazanmaya dönük ama ev içi süreçlerden tamamen kopuk olmayarak pazara sunulması ile doğmaktadır. Elişi, dokuma, ev gıdaları (turşu, tatlı, reçel... vb) üretimi, bakım hizmetleri sunma gibi alanlarda kadınlar yapı geldikleri işlerini pazara sunmaya yönelmektedirler. Dolayısı ile etkinlik alanının yapılabilir olup olmadığının belirlenmesi ve ürünün seçimi pazar analizine dayalı olarak gerçekleştirilmemektedir.

4.19. Üretim ve hizmetin ev dışı ortama taşınması, pazar rasyonelleri ile daha fazla bağlantı kurulmasını gerektiren koruma ilişkilerinin yoğunluğu dikkat çekicidir. Pek çok kadın işletmesi (çoğunlukla kooperatif), kadın kuruluşlarının ya da kadın girişimciliğini destekleyen projelerin bünyesinden çıkmakta ve onlar tarafından korunmaktadır. Kadın kuruluşları genellikle ulusal düzeyde kapsamlı bir proje oluşturmak, etkinlik alanı ve ürün seçimini pazar analizine dayandırmak yerine, kadınların üretim ve hizmetlerine dönük satış yerleri oluşturmayı, pazarlama kanalları sağlamayı, atölyeler kurmayı tercih etmektedirler. Yine bu örgütler ve proje tarafları, kadınların üretimlerine dönük "sosyal nitelikli" alım yapan müşteriler bulmaktadırlar. Pek çok şirket, Birleşmiş Milletlere bağlı kuruluşlar ve kamu kuruluşları, yardım amaçlı olarak kadın işletmelerinin ürünlerinden alım yapmaktadırlar. Böyle yaratılan koruma ağları, kadın işletmelerinde etkinlik alanı seçimi ve ürün geliştirme konularında pazar rasyonellerinden uzak üretim ve hizmet sağlamayı getirmektedir.

4.20. Yukarıda değinilen noktalar, kadın girişimcilerin, meslek eğitimi ve iş kurma eğitimi alanlarında güçlendirilmesinin önemini altını bir kez daha çizmektedir. İş fikrinin, gelişme aşamasından itibaren rasyonel ve profesyonel olması, ancak erken eğitim aşamasından başlayan bir yönlendirme ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda kadınlara temel iş kurma bilgisi ve girişimcilik niteliklerinin eğitim aşamasında kazandırılmasına yönelik çabalar özellikle önem taşımaktadır.

4.21. Bu noktalar ayrıca, yapılabirlik çalışması, pazar analizi, pazar hedefleme, pazar geliştirme, ürün tasarlama, ürün geliştirme konularının, kadınlara ait girişimlerin başarısı ve sürekliliğinin sağlanmasında can alıcı öneme sahip olduğunu da göstermektedir. Buna ek olarak, kadın girişimlerinde hâlihazırda üretilmekte olan ürünlerin pazarlanması konusunda yapılması gereken pek çok faaliyet (tanıtım, pazar kanalı bulma, vb) bulunmaktadır. Bu noktalarda çözümler sağlayacak kurumların oluşturulması gereklidir.

4.22. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, endüstriyel gelişmişlik düzeyine göre alt bölgelere ayrılmalı, bölgelerin üretim kapasiteleri ve pazar olanakları sürekli olarak analiz edilmelidir. Kadınların birikim, eğitim ve yetenekleri ile uyumlu kar edebilir etkinlik alanları belirlenmeli, pazara uygun ürün tasarımları geliştirilmelidir. Mesleki eğitim ve girişimcilik eğitimleri bu analizler ışığında tasarlanmalıdır. Ulusal ve uluslararası pazarlama kanallarının tespiti, işletmeler ile bağlantısının sağlanması gibi konularda etkinlik gösterecek belirli bir adres oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, Bölgede ve illerde yer alan iş örgütleri ile ilişkilerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

4.23. "Üretim ve Pazarlama" Çalışma Grubunda bunları gerçekleştirmeye yönelik olarak Bölge'de kadın işletmeciliği konusunda çalışan bir merkeze ihtiyaç bulunduğu ifade edilmiştir. Kadın girişimciliği konusunda çalışmak üzere ulusal düzeyde oluşturulacak bir kurumun, bölgede bu ihtiyacı karşılamaya yönelik teşkilatlanması da düşünülebilecektir.

4.24. Kamu, sivil toplum alanı, uzmanlar ve özel sektörün Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik birlikte ve uyumlu çalışması önem taşımaktadır. Bölge'nin kadın girişimciliği başlığı altında da sonuç doğuran problemlerinin kısa, orta ve uzun vadelerde çözülmesinde çeşitli taraflara düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Bölgedeki eğitim düzeyinin yükseltilmesi, istihdam alanlarının artırılması, eğitim-istihdam uyumunun sağlanması, iş ortamının geliştirilmesi, kadınla-

rın eğitim, istihdam, iş yönetimi alanlarında erkeklerle eşit temsillerinin sağlanması noktasında geliştirilecek çözümler, sivil toplumun, kamunun ve özel sektörün sosyal sorumluluk alanı içerisinde yer alacaktır.

4.25. Yerel ihtiyaçların ve olanakların Bölge'nin kendi gerçekliği içerisinde değerlendirilmesi ve çözüme bağlanması da ancak bu bölgede bulunan aktörlerin sosyo-politik katılımlarının tasarlanması ile gerçekleşebilecektir. Soyut, genel projelerin etkinlikleri bu tür bir katılım olmaksızın sınırlı kalacaktır.

IV.5. Sonuç

Mardin'de düzenlenen toplantı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kalkınma sürecinin bir parçası olarak görülen kadın girişimciliğinin desteklenmesinde öncelikli hususların şunlar olduğu sonucunu göstermiştir:

5.1. Kadınların ekonomik yaşama katılımı ve gelir getirici uğraşlara girişi konusunda sadece kadın girişimciliğinin desteklenmesi ile sınırlı olmayan ve kadınların ücretli istihdam olanaklarının artırılmasını da içeren kapsamlı ve çok boyutlu bir stratejinin izlenmesi gereklidir.

5.2. Bölge'de kadın girişimciliğinin artırılması hususunda karşılaşılan sorunların başında,, kadınların çalışmasına yönelik kültürel önyargılar ve olumsuz tutum ile kadınların eğitim, mesleki bilgi ve beceri ve geçmiş iş deneyimlerinden oluşan insanî sermayelerinin yetersizliği gelir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet duyarlılık kampanyaları ve kadınlara yönelik yaygın ve örgün eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi, ücretli istihdam olanaklarının artırılmasına dönük çabalar, kadın girişimciliğinin desteklenmesinde vazgeçilmez politika bileşenleridir.

5.3. Kadınların ev içerisindeki sorumluluk ve yüklerinin çok fazla olduğu ve bu nedenle çalışma yaşamına yeterli zaman ve enerji ayıramadıkları unutulmamalı, çocuk ve yaşlıların bakımı başta olmak üzere kadınların bu türden yüklerini azaltıcı sosyal politika önlemleri hayata geçirilmelidir.

5.4. Bölge'de kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik çalışmalar (girişimcilik eğitimleri verilmesi, mikro kredi sağlanması, pazarlama kanalı, satış yeri, ürün tasarımı, atölye sağlanmasını içeren destek biçimleri çerçevesinde) genellikle pek çok kurum ve sivil toplum örgütü tarafından, koordine edilmeksizin ve herhangi bir kurumsallaşma süreci yaratılmaksızın yapılmıştır. Bu saptamaya bir istisna, 2004 yılında GAP-GIDEM Diyarbakır Ofisinin sekreterliğini yaptığı "Güneydoğu Anadolu Kadın Girişimcilik Danışma Kurulu" dur. Bu kurul, kadın girişimciliği konusunda faaliyet gösteren kuruluşların temsilcilerinden oluşmakta ve böyle bir koordinasyonu da sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye'deki bütün çalışmaları koordine edecek ve onlara yönelik tamamlayıcı makro politik çerçeveyi tasarlayacak, bir merkezin kurulması, uygulamayla ilgili sağlıklı veri toplanması ve işlenmesi, etkin araç, model ve yöntemlere ilişkin öğrenme sürecinin gelişmesi ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

5.5. Kadınların tüm üretim faaliyetlerinin basitçe pazara dönük, ticari bir faaliyet haline getirilemeyeceği kabul edilmelidir. Bölgede kadınların geleneksel becerileri temelinde, rasyonel olmayan bir iş akışı ve maliyet yapısı içerisinde, pazar ve kar hedeflemesi yapılmaksızın üretimde bulunmalarına dayalı olan kadın girişimciliği mutlaka rasyonelleştirilmeli ve iş yönetimi konusunda profesyonelleşme hedeflenmelidir. Pazar ve ürün seçiminin mutlaka üretimden önce gerçekleştirilmesi gereklidir. Üretimin yapılabilirlik, pazarlanabilirlik, kar edebilirlik etütlerine dayandırılması, üretim sürecinin üretim ve maliyet planlamasına tabi hale getirilmesi gereklidir. Kimi ürün ve üretim süreçlerinin pazar rasyonelleri ile uyumsuz olduğu kabul edilerek, bunlara dayalı girişimcilik faaliyetleri pazara yönelik olarak yeniden yapılandırılmalı, bu yapılamıyorsa projeden vazgeçilmelidir. Pazara dönük, rasyonel ve profesyonel ilişkiler ve yönetime dayalı işletmeler ortaya çıkarılması hedeflenmelidir.

5.6. Finansman ve pazarlama alanında bilinen alternatiflerin ötesine geçilerek, mülk sahibi olmayan ve emek yoğun çalışılan küçük ve mikro ölçekli işletmeler kuran kadınlara yönelik yeni modeller oluşturulmaya çalışılmalıdır. Dünya örneklerine bakıldığında, bu modellerin ortaya çıkmasında, yasal düzenleme ve teşviklerin, kamunun ortaklığı ve katkısının önemli olduğu görülmektedir.

5.7. Kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik olan faaliyetler, girişimcilik eğitimi ve mesleki eğitimler verilmesi, kadınlara yönelik mikro kredi kullanma imkanı sağlanması, kadınların ev içi üretimlerine yönelik atölye, pazarlama kanalı ve satış yeri sağlanması olarak sıralanabilmektedir. Ancak bu faaliyetler, bütünsel ve makro bir perspektif dahilinde ve koordinasyon içerisinde gerçekleştirilmediklerinden,

- Uygulamada yer alan projelerin bilgilerinin toplanması ve bunların en iyi araç ve modellerin belirlenmesine yönelik kullanımında, projelerin koordineli ve tamamlayıcı olarak oluşturulması ve uygulanmasında,
- Kadınların doğru yatırım alanlarına yönlendirilmesinde,
- Kadınlara sağlanan desteğin sürekli hale gelmesinde,
- Kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik kurumsal ve makro politik ihtiyaçların belirlenmesi ve çözüm üretilmesinde yetersiz kalmaktadır."

Uygulamada kadın girişimciliğinin desteklenmesine dönük pek çok irili ufaklı proje yer almaktadır. Bu projeler birbirlerinden kopuk olarak uygulanmaktadır. Bu durumun birkaç olumsuz sonucu bulunmaktadır. Öncelikle projelere yönelik bir bilgi depolama ve işleme süreci gerçekleştirilememektedir. Bilgi depolama ve analiz, kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik uygulamaların bir öğrenme süreci yapılandırmasına yardım edecektir. Böylelikle, en iyi uygulama örnekleri belirlenebilecek iyi uygulama

"Ecevit, Y. (2006) "Mapping Women's Entrepreneurship Development in Turkey", Research Report prepared for ILO Ankara Office. 86 p.

araçları ve modelleri ortaya koyulabilecek ve bu birikimler izleyen uygulamaları yönlendirecek, kaynakların etkin kullanımına hizmet edecektir. Koordinasyon ve değerlendirmeyi sağlayan bir kurumun tesisi sonucunda, bilgi işleme ve analiz kadar model ve araçların ortak kullanımı da mümkün olacaktır. Böylece, projeler uzman eğitimi, model oluşturma, araç geliştirme gibi aşamaları sürekli tekrarlamak zorunda kalmayacaklardır.

Kadınların doğru yatırım ve istihdam alanlarına yönlendirilmesi, kadın istihdamının geliştirilmesi açısından özellikle önem taşımaktadır. Kadınların genellikle az sayıdaki meslek ve etkinlik alanı içerisinde yoğunlaştığı, yıkıcı bir rekabet içerisine girebildiği ve ücretlerinin ya da kurdukları işlerinde kar marjlarının çok düşük olduğu bilinmektedir. Piyasa analizi ve sektörel işgücü analizine dayalı bir yönlendirme mesleki beceri kazandırma ve işe yönlendirme alanında çalışan projeler açısından kritik önemdedir. Merkezi bir kurumun oluşturulması, bu ihtiyaçları belirleyerek gerekli kurum ve kuruluşları sektörel bazda piyasa ve işgücü analizi yapmak üzere harekete geçirebilecektir.

Kadınlara yönelik desteğin sürekli hale getirilmesi, çoğunlukla kadınları iş kurma aşamasına getirmek son hedefine sahip proje bazlı çabaların etkinlik ömrünü aşan bir örgütlenmeyi gerektirmektedir. Kadın girişimciliğinin sorunları, iş kurmayı izleyen süreçlere de yayılmıştır. Bu noktadaki sorunların belirlenmesi ve bunların çözümüne yönelik politika oluşturulması yine merkezi bir kurumun tesisini gerektirmektedir.

Bütün bu nedenlerle, ulusal ölçekte kadın girişimciliğinin teşviki için, ulusal düzeyde politika oluşturacak; makro politik, kurumsal ve yerel ölçeklerde yapılması gerekenleri sürekli değerlendirecek ve uygulayıcı makamlara öneriler sunacak; mevcut ve planlanan projeler için koordinasyon, uzman desteği, veri depolama ve işleme hizmeti sağlayacak bir merkezi kurumun tesisinin gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Toplantıya katılanlar, Kadınların İstihdamına ve Girişimciliğine yönelik Desteğin Sürekli Hale Getirilmesi

için böyle bir merkezin kurulmasının, Türkiye'de kadın girişimciliği konusunda yapılan çabaların verimliliği açısından vazgeçilmez öneme sahip olduğunu kuvvetle vurgulamışlardır.

V. BÖLÜM
EYLEM PLANI:
HEDEF, POLİTİKA VE ÖNERİLER

S. Nazik IŞIK

SUNUŞ

Bir eylem planı hazırlamak her zaman güç bir iştir. Konuyu, kurumsal, sosyal ve ekonomik ortamı ve şartları iyi bilmek yetmez, çok sayıda tarafı bir araya getirmek ve bir mutabakat süreci yaşamak, kaynakları harekete geçirecek mutabakatları oluşturmak da gerekir. Bir eylem planının çeşitli sorunların hem iç içe geçmiş olduğu hem de cinsiyetçi sistemle kaynaşmış ve özel biçimler almış bulunduğu bir bölgede, sadece bölge ile ülkemizin diğer bölgeleri arasında değil aynı zamanda bölgenin kendi içinde de çok çeşitlilik gösteren farklılık ve eşitsizliklerin bulunduğu şartlarda ve GAP gibi dünyanın sayılı büyük kalkınma projelerinden biri olan bir projenin bir parçası olarak hazırlanması ise daha da özel güçlükler taşır. Bu çalışmada, bu güçlükler, GAP İdaresi'nin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte yürüttüğü bir çalışma ile Eylül 2005'ten bu yana devam eden bir süreçte adım adım aşıldı.¹² Son aşamada da, bu süreçte biriken bilgiler üzerinde uzun bir çalışma yapıldı. Taslak hazırlığında, çeşitli çevre ve birikimlerden çok sayıda insanın katkısıyla ortaya çıkarak elimize gelmiş bulunan malzemenin zenginliğinin, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'ndeki sosyal planlama uzmanlığı birikimimim, çeşitli kurum ve kuruluşlardaki eylem-icra planı çalışmaları deneyimlerinin ve takım üyelerinin çalışkanlığının olumlu etkileri oldu.

GAP, öncelikli kalkınma hedefi bölge insanının gelir düzeyini ve yaşam-refah kalitesini yükseltmek olan ve sürdürülebilirliğe önem veren bir projedir. GAP kapsamında kalkınmanın özel hedef grupları olarak özellikle, genç kız ve kadınlar ile çocukların durumunun iyileştirilmesine yönelik bütüncül ve entegre çalışmalar önemsenmekte, gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü birincisi, GAP'ın öncelikli kalkınma hedefi gibi bir hedef, dünyanın herhangi bir yerinde, istihdam ve girişimcilik imkanları harekete geçirilmeden gerçekleştirilemez. İkincisi, dünyadaki çeşitli kalkınma deneyimlerinden ve bizzat ülkemiz deneyimlerinden biliyoruz ki, bu hedefe, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımını belirleyen farklılıklara özen göstermeyen bir yaklaşımla yani cinsiyetçi ayrımcılığı dikkate almadan ulaşılması mümkün değildir. Kaldı ki, GAP Bölgesindeki cinsiyet ilişkileri kaynaklara ve üretim faktörlerine erişim, bölüşüm ilişkileri, karar verme süreçlerine katılım, pratik gereksinimlerin karşılanması gibi alanlarda, kadın nüfusu erkeğe göre dezavantajlı kılmıştır. Ayrıca, araştırmalar, Bölgede, bir yandan özellikle kent yoksulluğunun en fazla etkilediği grupların başında kadınlar ve çocukların olduğunu, diğer yandan da kadınların ekonomik hayata katılımı ve böylece sosyal ve ekonomik konumlarının iyileşmesinin doğrudan hane refahına yansiyabildiğini gösteriyor. Ayrıca, Bölgenin ekonomik ve sosyal yapısı, GAP ile birlikte gelişmekte olan sanayileşme ve kentleşme olguları kadınların tarım dışı sektörlerde giderek daha fazla istihdam edilmelerini gündeme getirmektedir. Yani, kadınların özel bir şekilde ele alınması öncelikli kalkınma hedefini gerçekleştirmek açısından zorunlu, sürdürülebilirlik açısından da sürdürülebilirliği garanti edici denebilecek ölçüde önemlidir.

Özetle; gerçekten kolektif bir sürecin ürünü olan bu eylem planı somut ve karşılanması GAP'ın başarısı açısından yaşamsal önem taşıyan bir ihtiyaca cevap verebilecek niteliktedir ve şimdi sıra, bir uygulama planıyla (yani bir projeyle) hayata geçirilerek dünyada "iyi örnekler" arasına sokulmasındadır.

S.Nazik IŞIK

¹² Bu sürecin köşe taşı niteliğindeki çalışmalar şunlardır: "Güneydoğu Anadolu'daki Kadınların Ekonomik Kalkınmasına Yönelik Stratejiler" toplantısı, bu toplantının devamında Ankara'da GAP İdaresi ve UNDP uzmanları, Prof.Dr.Yıldız Ecevit, S.Nazik Işık ve Aslı Çoban'dan oluşan Çalışma Grubu'nun çalışmaları.

V.2. HEDEF, POLİTİKA VE ÖNERİLER

HEDEF - 1:

İŞGÜCÜ PİYASASI VE GİRİŞİMCİLİK BAŞTA OLMAK ÜZERE, KADINLARIN TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIMLARINI SINIRLAYAN ENGELLERİN KALDIRILMASI

Politika 1:

Toplumsal cinsiyete dayalı zihniyette değişim yaratan, kadınların toplumsal konumlarını güçlendiren, bölgesel kalkınmaya ivme kazandırıcı ve çeşitli boyutlarda yerel kapasite geliştirici eğitim ve sosyal destek hizmetleri geliştirilip uygulanacaktır.

Önlemler:

Bu politika kapsamında alınması tavsiye edilen önlemler dört ana başlık altında toplanmıştır:

- 1) Bilinç yükseltici, duyarlılık kazandırıcı **kampanyalar**,
- 2) Değişim yaratıcı ya da değişime katkıda bulunacak **eğitimler**,
- 3) Güçlendirici **sosyal destekler, sosyal hizmet destekleri**,
- 4) Değişimi hızlandıracak ve/veya güçlendirecek **hukuksal ve kurumsal düzenlemeler**.

1) Kampanyalar:

- a) Mevcut toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan engelleri azaltma çerçevesinde zihniyet değişimi yaratmaya yönelik kampanyalar düzenlenmelidir. Bu kapsamda;
 - (i) Kadınların çalışmasını engelleyen toplumsal cinsiyete dayalı önyargılara karşı duyarlılık artırıcı kampanya ve programlar, medya ve sivil toplum kuruluşları aracılığı ile geliştirilip uygulanmalı;
 - (ii) Kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere, resmi ve özel kuruluşlarda çalışanlar toplumsal cinsiyet duyarlılığı eğitimi almalıdır.
- b) Kız çocukların okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik kamu-özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliğinde kampanyalar düzenlenmelidir.
- c) Kadın istihdamını ve girişimciliğini geliştirmeye yönelik yaygın ve çok ortaklı kampanyalar organize edilmelidir.
- d) Kampanyaların ölçülebilir performans kriterleri olmalı ve sonuçları raporlaştırılarak kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

2) Eğitimler:

- a) Kadınların ekonomik ve toplumsal yaşama katılımlarını artırmak, sosyal gelişmelerini desteklemek için, mesleki teknik eğitime öncelik verilerek eğitim imkanları geliştirilmeli ve istihdam edilebilirlikleri artırılmalıdır. Bu kapsamda GAP bölgesinde;
- (i) İhtiyaç duyulan alanlarda mevcut ve yeni meslek liseleri açılmalı ve yaygınlaştırılmalı;
 - (ii) Özellikle kırsal alandaki kız öğrenciler için PİO ve YİBO'lar yaygınlaştırılmalı;
 - (iii) Okul çağı dışına çıkmış genç kızlarla kadınlara ilk ve ortaöğretimi dışardan tamamlama destekleri verilmeli, örneğin medya, toplum merkezleri, halk eğitim merkezleri ve okullar yoluyla destekleyici eğitim programları geliştirilip uygulanmalı;
 - (iv) Bölgedeki yetişkin/yaygın eğitim imkan ve faaliyetleri piyasanın ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılmalı, bu yeniden yapılandırmada iletişim-bilişim teknolojileri, internet ve yabancı dil öğretimi dışarıda bırakılmaya büyük önem verilmeli, aktif istihdam politikalarıyla uyumlu özel amaçlı nitelik/beceri artırıcı kurs ve programlara imkan yaratılmalıdır.
- b) Kız öğrencilerin eğitimlerini sürdürmelerine yönelik geçici özel önlemler geliştirilmelidir. Bu kapsamda, örneğin;
- (i) Kız ve erkek öğrenciler için farklılaştırılmış mevcut şartlı nakit desteği uygulaması sürdürülmeli;
 - (ii) Staj ve burs imkanlarında kız öğrencilere öncelik tanınmalı, ayrıca meslek liselerinde okuyan kız öğrencilere yönelik burslar artırılmalı;
 - (iii) Özellikle kırsal kesimdeki kız öğrencilerin eğitimden kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanmasına destek verilerek ve yatılı eğitimden yararlanmakta öncelikli olmaları sağlanarak eğitime erişimleri kolaylaştırılmalıdır.
- c) Kadınlar için çeşitli güçlendirme eğitimleri geliştirilmeli, sivil toplum tarafından geliştirilmiş olanlar da dahil olmak üzere bu eğitimler, meslek liseleri, yaygın eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanarak yaygınlaştırılmalı, tüm bu faaliyetlerde kadınların örgütlenmelerine altyapı oluşturmaya özen gösterilmelidir. Bu kapsamda örneğin;
- (i) Kadın okur-yazarlığını artıran, kadınları "kadının insan hakları", "üreme sağlığı", "toplumsal cinsiyet", "iletişim" ve "çalışma ile ilişkili haklar" gibi alanlarda bilgilendirip bilinçlendirilen "sosyal güçlendirme eğitimleri" geliştirilip uygulanmalı;
 - (ii) Girişimci olmayı talep eden ya da girişimciliğe yönlendirilen kadınlar için girişimcilik, fizibilite hazırlama, muhasebe, tasarım ve ürün geliştirme, pazarlama, satış teknikleri, iletişim ve iş kurmaya dönük örgütlenmeler gibi konuları kapsayan "ekonomik güçlendirme eğitimleri" geliştirilip uygulanmalı;
 - (iii) Halk Eğitim Merkezleri, Toplum Merkezleri ve ÇATOM'lar başta olmak üzere çeşitli kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen kadınlara yönelik mesleki eğitim programlarının müfredatlarına sosyal ve ekonomik anlamda örgütlenme bilincini ve kapasitesini artırıcı konular dahil edilmelidir.

3) Sosyal destekler, sosyal hizmet destekleri:

- a) Mevcut sosyal yardım ve hizmetler kadına yönelik hizmetler ve kadın üreticiler açısından gözden geçirilerek yenilenmeli, geliştirilmelidir. Örneğin;
- (i) Kadınlara sosyal hizmet ve/veya sosyalleşme ortamı sunan toplum merkezi ve benzeri faaliyetler hızla artırılmalı, uzun zamandır var olan bu tür merkezler sivil topluma, özellikle buralardan yararlanarak yetişmiş kadınların oluşturduğu kuruluşlara devredilmelidir.
- (ii) Kadınların kendileri için düzenlenen program ve eğitimlere katılımını artıracak ve/veya kadınların iş yükünü azaltacak ücretsiz ya da çok düşük ücretli özel destek programları oluşturulmalıdır. Örneğin;
- Okul öncesi çağıdaki çocukların okullaşma oranlarını artıracak önlemler alınmalı, kreş ve gündüz bakımevleri yaygınlaştırılmalı;
 - Okul çağındaki çocukların rehber eşliğinde çalışabilecekleri okuma ve etüt odaları, kütüphaneler vb. imkanlar oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalı;
 - Yaşlılar için kısmi ya da tam zamanlı gündüz bakımevi ve huzurevleri yaygınlaştırılmalı;
 - Hastalar ve bebekler için yine kısmi ya da tam zamanlı gündüz bakım merkezleri yaygınlaştırılmalı;
- (iii) Sosyal yardımlar kadınların işgücü piyasasına girişlerini ve beşeri sermayelerini geliştirme amacına yönelik olarak kullanılmalıdır. Örneğin,
- SRAP ve SYDF gibi kaynaklar artırılmalı ve kadın yoksullar için pozitif ayrımcılık ilkesi uygulanmalı;
 - Çok yoksullara mesleki kurslara katılma ve benzeri şartlar koyarak şartlı asgari gelir desteği sağlanmalı;
 - Kırsal kesime ve yoksul kesimlere yönelik yoksullukla mücadele programları mikro girişimcilik dahil olmak üzere çeşitlendirilmiş ekonomik faaliyetler içermeli ve kadın üreticiliğini desteklemeye özel bir önem vermelidir.
- (iv) Yerel ve merkezi yönetimler tarafından yürütülen altyapı hizmetleri ile konut üretimi modernleşmeyi hızlandırmalı, kadınların aile sorumluluklarından kaynaklanan işyükünü azaltan ve iletişim imkanlarını artıran özellikler taşınmalıdır.
- b) Aile planlaması hizmetleri öncelikle kırsal kesime ve kentlerin göçle oluşmuş yeni yerleşimlerine yönelik olarak güçlendirilmeli, doğurganlık oranları kadınların istedikleri sayıda çocuk sahibi olmalarına imkan verecek şekilde düşürülmelidir.

c) Kadınların sivil toplum kuruluşlarında yer alarak ya da kendi örgütlenmelerini oluşturarak cinsiyetçilikten kaynaklanan sorunlara dikkat çeken ya da bu sorunlardan doğan zararları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaları desteklenmelidir. Bu kapsamda kadınların gerek sosyal ve gerekse ekonomik yaşama aktif katılımına yönelik, demokratik, saydam ve kadınların katılımlarına ağırlık veren örgütlenme modelleri geliştirilerek, bunlar hakkında bilgilendirme programları oluşturulup uygulanmalı, toplum merkezleri eliyle kooperatif ve benzeri kadın örgütlenmeleri desteklenmelidir.

d) Eğitimli genç nüfus, her türlü örgütlenme ve destek kuruluşları hakkında bilgilendirilmelidir.

e) Tüm bu çalışmaları yürütecek personel kalifiye olmalı, hizmet içi eğitimlerle desteklenmelidir.

4) Hukuksal ve kurumsal düzenlemeler:

a) Medeni Kanun, özellikle de kadınların aile mülkünden yararlanmasını artırarak ekonomik anlamda güçlenmelerine katkıda bulunacak yasal mal rejimi uygulanmalıdır.

b) Belediyelerde ekonomik ve sosyal yaşama katılımı artırıcı faaliyetler yürüten "kadınlara yönelik hizmet birimleri" modelleştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

c) İşyerlerinde kreş, emzirme odası gibi hizmetlerin çalışan kadın sayısından bağımsız olarak verilmesi desteklenmelidir.

HEDEF - 2:

HEDEF – 2 : BÖLGEDE KADIN İSTİHDAMI VE GİRİŞİMCİLİĞİNİN ARTIRILMASI, BU ALANLARDAKİ HİZMETLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE KURUMSALLAŞTIRILMASI

Politika 2:

Bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesini ve cinsiyetler açısından daha dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirmek amacı ile kadın istihdamını artıracak önlemler alınacaktır.

Önlemler:

Bu kapsamda alınması tavsiye edilen önlemler üç başlık altında toplanmıştır:

- 1) İşgücü piyasasına ilişkin bilgi ve araştırma eksikliğini gidermek,**
- 2) Bölgesel aktif işgücü politikaları ve geçici özel önlemler geliştirip uygulamak,**
- 3) Hukuki ve kurumsal düzenlemeler.**

1) İşgücü piyasasına ilişkin bilgi ve araştırma eksikliğini gidermek:

- a) İşgücü piyasası veri ve istatistikleri, aktif işgücü piyasası faaliyetlerine esas oluşturacak ve cinsiyet temelinde ayrıştırılmış, bölgesel ve daha alt düzeyde yerel işgücü piyasası verileri bilgi ve analizine imkan verecek şekilde iyileştirilmelidir.
- b) Üniversiteler ve araştırma kuruluşlarıyla işbirliği geliştirilerek, bölgesel ve yerel düzeyde işgücü piyasası ve sosyal dokuya ilişkin araştırma eksikliği giderilmelidir.
- c) Kadın istihdamını geliştirmenin ekonomik ve sosyal sonuçları kamuoyuna açıklanmalıdır.

2) Bölgesel aktif işgücü politikaları ve geçici özel önlemler geliştirip uygulamak:

- a) Bölgesel bazda ve kadın istihdamını artıracak nitelikte "aktif işgücü politikaları" belirlenmeli ve yaygın şekilde uygulanmalıdır. Örneğin;
 - (i) En az 6 ay-1 yıl gibi bir süreyi garanti eden yeni istihdam için kurumlar vergisinde indirim, firmalarca yaratılan yeni istihdama göre düz ya da artan oranlı gelir vergisi ve sigorta primi destekleri gibi istihdamı teşvik araçları uygulanmalıdır.
 - (ii) Zaman içinde işverenleri kadın işgücüsüyle çalışmaya, kadınları, ailelerini ve sosyal çevreyi de kadınların işyerinde çalışmasına alıştırmaya bir teşvik türü olarak, özel sektöre kadın istihdamı şartı ile okul açar gibi yeni işyeri açma, mevcut işyerlerinde bölüm ya da yan sanayi işyeri açma destekleri verilmelidir.

(iii) Yoğun iş arama faaliyetleri, bireysel düzeyde mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, yaygın eğitim ve işletmelerde işbaşında eğitimle mesleki nitelikleri geliştiren işgücü yetiştirme politikaları yaygınlaştırılmalıdır.

(iv) İşyerleriyle anlaşmalar yapılarak girişimcilik ve istihdam garantili programlar geliştirilmeli ya da mevcutlar yaygınlaştırılmalıdır.

(v) İstihdam yaratmayı amaçlayan mikro ölçekteki yatırım projelerine mali destek sağlanmalı, 'kadın yoğun' sektörleri ihracata yönlendirerek güçlendiren çalışmalar yürütülmelidir.

b) Bölgenin istihdam geliştirmeye duyduğu ihtiyacın büyüklüğü nedeniyle örnekleri yukarıda sayılan aktif işgücü politikalarının sadece kadın istihdamını artırmaya yönelik olarak oluşturulup uygulanması söz konusu olamadığı takdirde, oluşturulacak politika ve uygulamalar cinsiyetçi eşitsizliği gidermeyi hedefleyen pozitif ayrımcılıklar içermelidir. Örneğin, yukarıda sayılan tüm önlemlerde kadınlar lehine farklılaştırma yapılmalıdır.

3) Hukuki ve kurumsal düzenlemeler:

a) Kadın istihdamını olumsuz etkileyen hukuksal düzenlemeler sona erdirilmeli, teşvik edici olabilecek yasal düzenlemeler geliştirilmelidir. Örneğin;

(i) 4857 sayılı İş Kanunu'nda yer alan ve kadınların evlendikten sonraki bir yıllık süre içinde ev kadınlığını tercih ederek işten ayrılması halinde kıdem tazminatı almalarına olanak veren hüküm yürürlükten kaldırılmalıdır.

(ii) İşyerlerinin sağlamakla yükümlü olduğu kreş, emzirme odası gibi hizmetler istihdam edilen kadın işçi sayısına bağlı olmaktan çıkarılmalı, toplam işçi sayısı ile ilişkili hale getirilmelidir.

b) Kadın istihdamı politikalarının oluşturulmasında ve takibinde devlet-sivil toplum-özel sektör işbirliği sağlanmalı, üniversiteler dahil olmak üzere ilgili kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile bölgesel bazda bir "*kadın istihdamı kurulu*" oluşturulmalıdır.

c) Kamu fonksiyonları kadın istihdamının geliştirilmesi amacı doğrultusunda etkinleştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Örneğin;

(i) İş bulma ve işe yerleştirme hizmetlerinin kalitesi yükseltilmeli, daha fazla kişiye hizmet sunacak şekilde geliştirilmelidir.

(ii) İstihdam Kurulu gibi katılımlı yapılar yerel ihtiyaçları görebilen, gözetebilen, yanıtlayabilen şekilde güçlendirilmeli, örneğin kadın kuruluşlarının katılımına açılmalıdır.

(iii) İşyerleri ve çalışma ortamlarının kadınların çalışmasına imkan verir halde kurulmasını sağlayan kuruluş şartları oluşturulup uygulanmalı, uygulamalar hem desteklenmeli hem de denetlenmelidir.

(iv) Kamunun denetim fonksiyonu toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip hale getirilmelidir.

Politika 3:

Bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesini ve cinsiyetler açısından daha dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirmek amacı ile kadın girişimciliğini engelleyen etkenleri ortadan kaldıracak ve kadın girişimciliğini geliştirecek önlemler alınacaktır.

Önlemler:

Bu kapsamda alınmasında yarar görülen önlemler dört başlık altında toplanmıştır:

1) Kadın girişimciliği ve girişimci kadınlara ilişkin araştırmalar yapmak, istatistik veri toplamak ve veri tabanı oluşturmak:

2) Piyasa bilgisi yetersizliği, iş kurma bilgisi yetersizliği, finansman sorunları gibi, kadınların girişimci olmalarını ve/veya girişimci kadınların işlerini büyütmelerini **engelleyici faktörlerin olumsuz etkilerini azaltmak,**

3) Kadın girişimcilerin **üretim ve pazarlama imkanlarını artırmak,**

4) **Girişimciliği teşvik eden/destekleyen hukuki ve kurumsal düzenlemeleri yapmak.**

1) Kadın girişimciliği ve girişimci kadınlara ilişkin araştırmalar yapmak, istatistik veri toplamak ve veri tabanı oluşturmak:

a) Bölgede kadın girişimciliği alanında, girişimcilik alanında politika geliştirmekten belirlenen politikalar doğrultusunda alınan önlemlerle gerçekleştirilen uygulamaların sonuçlarını ve etkinlik düzeylerini belirlemeye kadar uzanan geniş boyutlu araştırma açığı, üniversitelerle ve araştırma kuruluşlarıyla ilişkiler geliştirilerek giderilmelidir. Örneğin; bölgesel kadın girişimci profili, girişimcilik eğitimi ihtiyacı ve açığı, danışmanlık hizmetleri ihtiyacı, işgücü piyasası, ürün piyasaları, girişimcilikle ilişkili kurumların kadın girişimcilerin ihtiyaçları açısından durumu gibi araştırmalara acil ihtiyaç bulunmaktadır.

b) Girişimciliğe ilişkin kayıt verileri toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilerek iyileştirilmeli ve merkezleştirilmelidir. Örneğin, Sanayi İl Müdürlüğü gibi girişimcilikle ilgili bakanlıkların yerel birimleri, yerel Sanayi ve Ticaret Odaları, oluşum sürecindeki Kalkınma Ajansları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, kamu denetimcileri için ortak bir veri toplama, depolama ve kullanım sistemi geliştirilmelidir.

c) Kadın girişimciliğinin desteklenmesinin ekonomik ve sosyal sonuçları kamuoyuna açıklanmalıdır.

2) Engelleyici faktörlerin olumsuz etkilerini azaltmak:

a) Kadınların piyasa hakkındaki bilgi birikimlerini geliştiren eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmeli ve piyasaya aktif katılımları sağlanmalıdır. Örneğin;

- (i) Mevcut çok sayıdaki girişimcilik eğitimi ile yararlanıcıları hakkında belirli standartlarda bilgi toplanıp bu eğitimlerin yeterlik/eksiklik değerlendirmeleri yapılmalı; temel standartlara uygun ama aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasındaki eğitim ve kültür farklılıklarını da dikkate alan -örneğin kadınların ürün yelpazesi, üretim çeşitleri, tasarım, fiyatlandırma, mevzuat ve rakipleri tanıma gibi alanlarda da bilgilendirilmesini ihmal etmeyen- modüler girişimcilik eğitimleri geliştirilip uygulanmaya başlanmalı;
- (ii) Mesleki eğitim veren okullar ile çıraklık eğitimi veren kuruluşlar ve yaygın eğitim kuruluşlarının programları girişimcilik eğitimlerini de içerecek şekilde geliştirilmeli;
- (iii) Bir izleme standardı oluşturularak eğitim ve danışmanlık hizmetleri bu çerçevede izlenip değerlendirilmeli;
- (iv) Temel standartları, eğitim modüllerinde dikkate alınacak farklılıkları ve izleme standartlarını belirleyecek, izleme-değerlendirme-raporlama faaliyetlerini yürütecek, ilgili kurumlarla STK'ların bir arada olacağı koordinatör bir kurul oluşturulmalı;
- (v) İş bağlantıları ve enformal piyasa bilgileri açısından büyük önem taşıyan meslek örgütlerindeki kadın üye ve temsil azlığını aşmak ve bu örgütlere kadın katılımını artırmak üzere özel bir program oluşturulmalı, örneğin , kadınların ekonomik birlik ve organizasyonlara katılımını özendirme amacıyla, kooperatif, şirket, meslek odaları ve benzeri örgütlenmelerde kadın üye sayısı oranında teşvikler sağlanmalı;
- (vi) Evden, çok küçük/dar bir çevre için üretim yapan ya da kırsal kesimde olduğu gibi, kendisi için üretim yaparken elde ettiği fazlayı satarak ek bir gelir elde etmeye çalışan mikro girişimcilere yönelik özel programlar oluşturulmalı;
- (vii) Kırsal alandaki çiftçi kadınları hedefleyen bir çiftçi eğitim ve yayın sistemi geliştirilip denemeli, sonuçları değerlendirilerek uygulamanın yaygınlaştırılması ayrıca planlanmalıdır.
- b) İşini büyütme isteyen mevcut kadın girişimcileri ve kendi işini kurmak isteyen kadınları desteklemeye yönelik özel kredi mekanizmaları oluşturulmalı ve kadın girişimci danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir. Örneğin;
- (i) Sivil toplum kuruluşları ve uygun kamu bankaları işbirliği ile hedef kitlesi kentsel alanlarda yaşayan yoksul ve mikro düzeyde girişimlerde bulunmak isteyen kadınlar ile kırsal alandaki kadınlar olacak şekilde mikro-kredi mekanizmaları kurulmalıdır.
- (ii) Kadınlara yönelik mesleki eğitim, girişimci danışmanlığı ve kredi sunumu hizmetlerini bütünleştiren projeler geliştirilip uygulanmalıdır.
- (iii) Kendi işini kurmak isteyen kadınlara yönelik finansman sistem ve imkanları genişletilmeli, kredi başvurusunda bulunmak için herhangi bir teminat gösteremeyen kadınlar için bir kredi garanti fonu oluşturulmalı ya da mevcut veya kurulacak garanti fonlarında kadınlar için pozitif ayrımcılık uygulaması getirilmelidir. Örneğin,
- Kadın girişimcilere devlet eliyle verilen kredilere ilişkin sistemler geliştirilmeli, kredi dağıtım imkanları yaygınlaştırılmalı, toplam krediler de artırılmalı;

- Mevcut kredi imkanları özellikle girişimci adayı kadınları kapsar hale getirilmeli, KOSGEB gibi kuruluşların kadın girişimciliğine ilişkin politikaları üretim aşamasından önce harekete geçirilecek ve kredi kurumlarıyla ilişkilerde de danışmanlık vb destekleri içerecek şekilde düzenlenmeli,

- Bütün kuruluşların katkılarıyla kadınlar için bir garanti fonu oluşturulmalı ve devlet bu fona uluslararası katkıların olmasını sağlayan girişimlerde bulunmalı,

- Bankacılık sistemi kadın kuruluşlarıyla birlikte çalışarak hem bankanın hem de girişimci olmuş ya da olacak kadınların yararını gözeterek fizibilite hazırlanmasına desteği de içeren esnek bir kredi sistemi geliştirmeli,

- Kırsal kesim kadınları için finansal desteklerin geliştirilmesi için özel bir çalışma yapılarak, kredi kurumları, kredi kooperatifleri gibi kurumların kadın girişimcilere erişim sistemleri geliştirmelidir.

d) Bölgede kadın girişimciliğini teşvik amaçlı, dünya ve yurt içi ve dışı çevre ekonomilerle bağlantılı, bölgesel gelişme kutbunu dikkate alarak oluşturulmuş bir kuluçka (küvez, incubator) modeli geliştirilmeli, projelendirilip denenmelidir.

3) Kadın girişimcilerin üretim ve pazarlama imkanlarını artırmak:

a) GAP Bölgesi'nde ürün ve kalite çeşitlendirilmeli, standart ve kalite geliştirilmeli, üretim ve pazarlama imkanları artırılmalı, bölge kadınının üretime katkı ve katılımının nicelik ve niteliği artırılmalıdır. Bu çerçevede;

(i) GAP Bölgesi'nde sanayi ve ticaret odaları, üniversiteler, STKlar ve meslek liselerinin birlikte çalışmasıyla, il bazında ürün yelpazesi tespiti yapılarak kadın girişimciliği ile üretilebilecek ürünlerin haritası çıkarılmalı;

(ii) Valilikler, yerel yönetimler, üniversiteler, odalar ve ilgili yerel kuruluşların katılımı ile girişimciliği destek programları oluşturulup uygulanmalıdır. Bu kapsamda örneğin;

- Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve üniversitelerin desteği ile kırsal kesimdeki kadınların kaynaklara ve getirilere erişim ve kontrol güçlüklerinin azaltılmasını amaçlayan ve kadınları ve erkekleri içine alan eğitim destekleri oluşturulmalı,

- Pazar araştırmalarının kadın üreticilere ulaşmasına özel bir önem verilmeli,

- Markalaşma, hammadde, eğitim, uzman, tasarım gibi alanlarda destekler oluşturulmalı,

- Önemli günler ve haftalar gibi satış imkanını artıran bilgiler derlenip kadın üreticilere ulaştırılmalı,

- Katalog hazırlama, reklam, broşür, promosyon hazırlama gibi alanlarda fiili desteklere yer verilmelidir.

b) Kırsal kesimdeki kadınlar için ayrıca girişimciliği, üretim ve pazarlamayı destekleyici programlar oluşturulup uygulanmalıdır. Örneğin, KSGM, GAP İdaresi, GAP Belediyeler Birliği ve diğer destek örgütleri ile yerel yönetimlerce;

(i) Kırsal kesim kadınlarının yeni girişimcilik alanlarına sokulmasından ziyade halen üretmekte oldukları reçel, pekmez, tarhana gibi ürünleri pazarlamalarının yol ve yöntemleri geliştirilmelidir. Bu çerçevede,

- Ambalajlama, internet üzerinden satış gibi yeni yöntemlerle satış için destek sistemleri oluşturulmalı,
- Kentsel kesimlerdeki belediye semt pazarlarında kadın üreticiler için oluşturulacak satış yerlerinde kırsal kesim kadınlarına özel yerler ayrılmalı,
- Kırsal kesim kadınlarının bu noktalara ulaşabilmeleri için organizasyon oluşturmalı ya da kadınların mevcut organizasyonlarına destek verilmeli,
- Kırsal kesimdeki üretici kadınların örgütlülüğünün artmasına özel olarak destek verilmesi,

4) Girişimciliği teşvik eden yasal ve kurumsal düzenlemeleri yapmak:

a) Yörede değişik kurumlar tarafından yapılan çalışmaların koordinasyonu, deneyim ve bilgilerin paylaşılması için bir kurumlaşmaya gidilmeli; devlet, örneğin kalkınma ajansları ve yerel yönetimler, özel sektör, STK'lar ve üniversiteler kadın girişimciliğine ilişkin politika üretimi ve çalışmalarda koordinasyonu sağlamak için bir araya gelmelidir. Bu çerçevede;

(i) "GAP Bölgesi kadın girişimciliği merkezi" kurulmalı, bu yöndeki bir ilk adım olarak UNDP, GAP İdaresi ve sanayi ve ticaret odaları tarafından bir projelendirme çalışması yapılmalı;

(ii) Kadınların bilgiye erişimini artıran ya da sağlayan kurumsal sistemler geliştirilmeli, bu kapsamda kadınları hizmetler-modeller konusunda bilgilendirmek gibi kapasite oluşturucu faaliyetlere ağırlık verilmeli;

(iii) Kurulacak tüm kuruluşlar bölge halkına, özellikle de genç ve eğitimli nüfusa tanıtılmalı;

(iv) Mevcut denetim mekanizmalarının envanteri çıkarılarak kadın girişimciliği açısından gözden geçirilmeli, olması gereken denetim mekanizmaları araştırılmalı, Valilikler, üniversiteler, GAP İdaresi ve yerel yönetimler gibi ilgili taraflarla birlikte üretim ve pazarlama süreçlerini sürdürülebilir kılan yalın ve etkili denetim modelleri oluşturulmalı

(v) Kooperatifçilik özellikle desteklenmeli, STK'lara kooperatifçiliğe hazır insan yetiştirmek ve kooperatifçiliği desteklemek amaçlı kapasite geliştirme destekleri verilmeli, bölgedeki Ticaret ve Sanayi Odaları'nın kadın kooperatifçiliğini desteklemekte etkinleşmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, kooperatifçilik modelleri uygulanarak ve objektif şekilde değerlendirilerek yeni, değişik açılımlı modellere yönelinmelidir.

b) Bankacılıkla ilgili yasal düzenlemeler kadın küçük girişimciliğine kredi imkanını içerecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

- c) Kadınların örgütlü olarak yürütecekleri ekonomik faaliyetler uygun koşullardaki kredilerle desteklenmeli; örneğin;
- (i) Üyelerinin veya ortaklarının çoğunluğu kadın olan şirket, kooperatif vb ekonomik kuruluşlara vergi indirimleri getirilmeli,
 - (ii) Üretim yapan kadın kooperatifleri vergiden (KDV, kurumlar vergisi, vb.) bağışık kılınmalı;
 - (iii) Üyelerinin ve yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu sosyal amaçlı dernek, kooperatif ve vakıflara pozitif ayrımcılık yapılarak, kamunun uygun sosyal amaçlı proje ve faaliyetleri bu örgütlerle işbirliği içinde yürütmesi ve bu örgütlere kaynak aktarması düzenleme altına alınmalıdır.

T.C. BAŞBAKANLIK
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ
BOLGE KALKINMA DARESİ BAŞKANLIĞI
Willy Brandt Sokak No:5 • 06680 Çankaya/ANKARA
Tel: 0.312.442 23 24 • Faks: 0.312.440 13 84 • e-posta: gap@gap.gov.tr • www.gap.gov.tr

BOLGE MÜDÜRLÜĞÜ
Şanlıurfa Tünel Çıkış Ağzı P.K. 188 • 63000 ŞANLIURFA
Tel: 0.414.347 93 90 • Faks: 0.414.347 94 55

UNDP TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ
Birleşmiş Milletler Binası Birlik Mahallesi • 2. Cadde No: 11 • 06610 Çankaya/Ankara-TÜRKİYE
Tel: 0.312.454 11 00 • Faks: 0.312.496 14 63 • www.undp.org.tr